היינטיגער נומער האלט 12 זייטען

№ 273 Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem. פּרייז 35 גראשען Lodzer Tageblat

לאדזשער טאגעבלאט

רעדאקציע און אדמיניסטראציע: פּיעטריקאווער 18. טעלעפאנען: פון רעדאקציע 57, פון אדמיניסטראציע 47 | פרייטאג, י' כסלו תרפ"ט | 23 listopada 1928 r. | 21-טער יאהרגאנג

נוצט אויס די געלעגענהייט !!

פון מאנטאג ד. 26 נאוועמבער ביז'ן 5-טען דעצעמבער פערקויף איך צו ספּעציעל שפּאט ביליגע פּרייזען

50 פּראצ. קאסמעטישע ארטיקלען — פון 15—30% אונטערן פּרייז

באמערקונג: יעדער קויפער בעקומט גראטיס א פלאקאן עכט קעלניש-וואסער JOHANN MARJA FARINA און א טובע צאהן-פּאסטע CHLORODONT

פּערפומעריע **S. BUCHWEITZ, Piotrkowska 22** Tel. 31-43 i 59-67

יודישער ארבייטער וואהל-קאמיטעט „פּועלי-ציון"

מארגען, שבת, פּינקטליך 10 א זייגער פריה קומט פאר אין זאל פילהארמאניע נארוטאוויטשא 20

א גרויסער פּראטעסט-מיטינג

צוליב'ן אפּלייגען די קראנקען-קאסע-וואהלען.

ס'וועלען ארויסטרעטען די חברים: יוסף ראזען פון ווארשע, ראטמאן ל. האלענדערסקי, ד"ר ל. שיפּמאן, ציטרינאוויטשי, בראנד, סטאלארסקי.

ארייננאנג פריי! ארבייטער און אנגעשטעלטע קומט מאסענווייז!

זאל פון קינא „זאכענטא" זגערזשער 26

מארגען שבת דעם 24 ה. ח. 10 אינדערפריה קומט פאר

א גרויסער ארבייטער-מיטינג

א. ד. ט.: „פארוואס קומען נישט פאר די וואהלען צו דער קראנקען-קאסע"

ארויסטרעטען וועלען די ח"ח: י. ליכטענשטיין, ש. מירמאן, א. זעלמאנאוויטש א. א.

ארייננאנג פריי

לאדזער קאמיטעט פון „בונד"

לאגער פון באטען און קאלאשען א. ס. „GUMIPOL"

15 NOWOMIEJSKA 15

עמפּפעהלט איז א גרויסען אויסוואהל פון דער אויסשליסליך די אויסארבייטונגען פירמע „GENTLEMAN"

פאבריקס-פּרייזען הורט און דעטייל פערקויף!

„קרן היסוד" לאדז | זונטאג, י"ב כסלו, ד. 25/11 9 אווענד קומט פאר | פילהארמאניע-זאל נארוטאוויטשא 20.

א פייערליכע אקאדעמיע

לכבוד דער ארץ-ישראל-דעלעגאציע, מיט רעדעס וועלען ארויסטרעטען די מיטגלידער פון דער דעלעגאציע:

דיכטער ליב יפה מיטגליד פון דירעקטאריום פון קרן היסוד אין ירושלים

ה' שמואל זשוכאוויצקי, ווי אויך ד"ר מ. וואלדמאן

גרינדער און בויער פון דער קאלאניע מגדיאל אין א"י. פון בערלין, רעד. פון דער „יודישער רונדשוי".

איינגאנגס-בילעטען שוין צו בעקומען אין ציוניסטישען ביורא (צעגעלניאנא 4) און אין „התאחדות" שענקעוויטשא 3/5.

דער קאלאניאל-הענדלער-פעראיין צעגעלניאנא 15

מעלדעט אלע זיינע מיטגלידער ווי אויך אלע קאלאניאל-הענדלער, אז ס'איז שוין ארויסגעגעבען געווארען

דער צעניק 13

מיט נייע פּרייזען. כדי אויסצומיידען בראטעקאלען, ראטען מיר, האט גיכער זיך צו בעזארגען מיט'ן דערמאנטען צעניק. דערמיט ווערט דער צעניק № 12 ערקלערט פאר אונגילטיג. די פערוואלטונג.

Tola Lewkowiczówna
Salomon Wajnacht

ZARĘCZENI

Łódź, w listopadzie 1928 r. Warszawa.

פערטרעטונגען פון סאלידע פירמעס

אויף גראדנא און אומגעגענד נעמט אן: F. MATYS, Grodno, ul. Listowskiego 37. בראנזשעס מאנופאקטור, גאלאנטעריע, אפּטעקשנע און אנדערע. גוטע רעפערענצען.

Dr. med. J. LUBICZ

ORTOPEDA

גדאנסקא 28, טעל. 41-46

ספּעציאליסט פון ביינער און געלענקען-קראנקהייטען :—: פערקרימונגען פון פּלייצעס און גלידער. :—:

אייגענע פּראצאווניע

פון זעמטליכע ארטאפּעדישע אפּאראטען: ווי תקלאדקעס-געגען פּלאטפוס, קינסטליכע פיס, ארטאפּעדישע גארסעטען א. ז. וו. נעמט אן פון 5—7

פּאלקיסטישע ארגאניזאציע אין לאדז, זאוואדסקא 8.

היינט, פרייטאג, 8 א זייגער אווענד קומט פאר אין פאלקס-קלוב

א פּארטיי-פערזאמלונג

אלע אקטיווע חברים ווערען אויפגעפאדערט צו קומען.

דער ראט.

אויפפאדערונג

דער לאדזשער ראבינאט פאדערט אויף ר' חיים פּילאנסקי פון גאשטעמט אגראדאווא 1 זיך צוזושטעלען צו א ד"ת מאנטאג ד. 26 נאוועמבער 1 א זייגער מיטאג אין ראבינאט-קאנצעלאריע, פּל. האלנאשטשי 6 מכח דעם סכסוך מיט זיין פרוי. אין געגענפאל וועלען מיר דערפון ציהען די געהעריגע קאנסעקווענצען

דער לאדזער ראבינאט

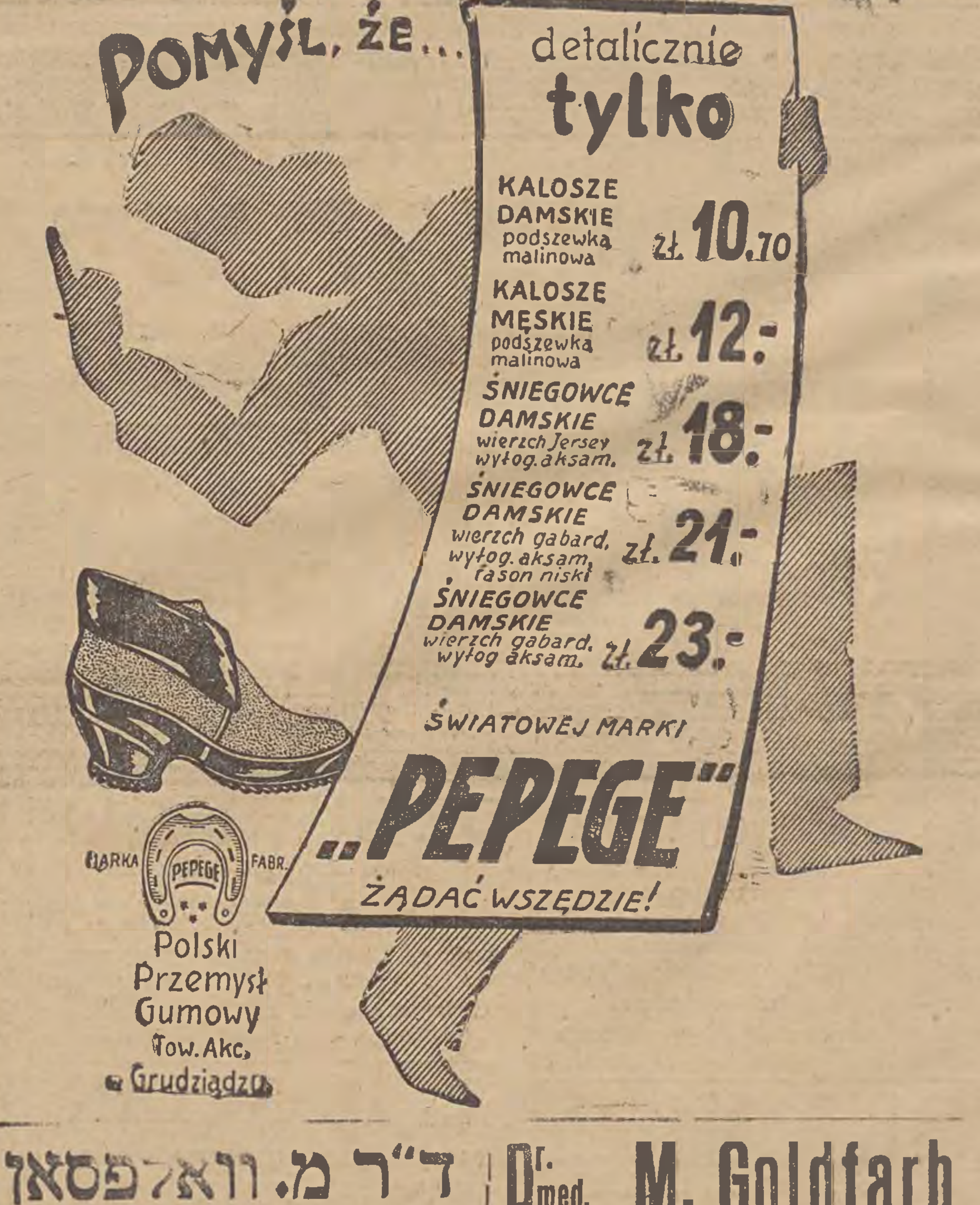

ד"ר מ. וואלפסאן

חסכאדניא 17, טעל. 28-83

צוריקגעקעהרט.

Dr. med. M. Goldfarb

זאוואדזקא 18. טעלעפאן 58-10.

הויט- האר- און געשלעכטס-קראנקהייטען

אכטונג
פאַבריקאַנטען!

איך האָב דעם כבוד צו מעלדען די ג׳ ה׳ פאַבריקאַנטען, אַז איך האָב געעפענט אַיין עלעקטראָ-טעכנישע ווערקשטאַט

אויף קילינסקי 75 „מאָטאָר"

— אונטער דער פירמע —

איך נעם אָן מאָטאָרען און דינאַמאָס צום אויסבעסערן און נײַ וויקלען מיט גאַראַנטיע. אינסטאַלאַציע פון באַלײַכטונג און קראַפט מיט קאָנצעסיע פון דער עלעקטראָוניע. ───── לאַנגיעהריגע אויסלענדישע פראַקטיק. פינקטליכע און רעעלע באַהאַנדלונג! ───── ביטע זיך איבערצײַגען! מיט דרך-ארץ **י. מיללער** דיפל. עלעקטראָטעכניק.

בעט.: פריוואַט-וואוינונג צעגעלניאַנע 9 וו. 10 פראָנט

הרב
הירצל הארצשטארק

האט זיך איבערגעצויגען

אויף **זשעראָמסקיעגאָ (פאַנסקאַ) 3**

רוג קאָנסטאַנטינער

בלב נדכא וכואב אנו מביעים בזה את צערנו העמוק והשתתפותנו
בשברם ויגונם הרב של ידידי נפשנו הנעלים,

ה׳ צבי ליטוויז, רעיתו ובניהם

במות עליהם בתם ואחותם היקרה, הרכה והענוגה בדמי עלומית

צפורה (פייגא)

שלום לעפרה! ברגשי צער

משפחת קצנלסון.

מודעה

דער ועד הרבנים מאַכט בעקאַנט, דאָס דער קצב

דוד הערש געלבארד

אלעקסאנדראווסקא 23 האט פערלוירען זיין נאמנות

צו פערקויפען כשר פלייש און די אַלע, וועלכע ווילען האָבען כשר פלייש טאָרען מער ביי איהם נישט קויפען.

אויפרוף צו דער לאָדזשער
יודישער בעפעלקערונג.

אזוי ווי דער פעראיין **„לינת-אורחים"**

נויטיגט זיך אין באַטרעכטליכע הילף, אָרדנען מיר אײַן

א בלומעל-טאג

דינסטאג ד. 27 ד. ח.

אין נאָמען פון אַלע גוטבעדערפטיגע בעטען מיר אָנטייל צו נעמען און צו לינדערן די נויט. אַלע מיטגלידער ווי אויך סימפּאַטיקער ווערען געבעטען צו קומען אין פעראיינס-קאַנצעלאַריע יעדען טאָג פון 10—2 און 5—9 אָוו. יונגוואַרג, פרייוויליגע, שעהט אײַך מאַסענווייז! העלפט אונזער פעראיין!

די פערוואַלטונג.

הויזער-
פערוואלטונגען

מיט גלײַכצײַטיגער ערלעדיגונג פון שטייער-זאַכען איבערנימט גוט פּראַקטיצירטער פערוואַלטער, בעסטע רעפערענצען.

Ch. Regenwetter

Häuserverwaltungen & Bücherrevisionen
Berlin S. 14, Alte Jacobstr. 47.
Telefon: Dönkoff 4337.

אכטונג, שאכטעל-מאַכער-מייסטער!

זונטאַג, דעם 25. נאָוועמבער, 6.30 אָוונד קומט פאָר אין לאָקאַל פון צענטראַלען האַנדווערקער-פערבאַנד (פּאָלודניאָוואַ 4)

א אלגעמיינע פערזאמלונג

אויף דער טאָג-אָרדנונג וועט באַהאַנדעלט ווערען אויסשליסליכע פאַך-פראַגען.

אַלע מיטגלידער ווערען געבעטען אין וועגען וויכטיגע אינטערעסען נישט אַדורכצולאָזען די דערמאָנטע פערזאַמלונג ווי אויך די אַלע, וועלכע האָבען נישט בעקומען נאָמענטליכע אײַנלאַדונגס-קאַרטען, צוליב׳ן טעכנישען צופאַל, פינקטליך און צאָהלרייך צו ערשײַנען.

די פערוואַלטונג.

EMIL JANNINGS

הײַנט און ווײַטערע טעג!

„דער לעצטער בעפעהל"

דער פילם שטייגט איבער דעם „אונזיכטבאַרע מענש". אָנהויב פון די סעאַנסען 4.30 נאָכמיטאָג. אָרקעסטער אונטער דער לייטונג פון ר. קאַנטאָר.

Grand-Kino

Piotrkowska 72.

פאַספּאַרטו און הנחה-בילעטען אונגילטיג

הײַנט און ווײַטערע טעג! TOM MIX

„דאס געהיימניס פון ווולקאַן"

Corso

אויסערן פּראָג.: די פּרעריעס פון אַמעריקאַ, פון יאַר-מאַרק פון פילענ׳ס אונאָבהענגיגקייט

הײַנט און ווײַטערע טעג! צום 1. מאָל אין לאָדז!

„ראָטשילד׳ס פאַוואָריט"

Wodewil

אין די הויפּט-ראָלען: Lya Mara, Harry Liedke, Ernest Werebes, Jette Gilbert

---

הײַנט און ווײַטערע טעג! דער 1. גרויסער ענגלישער פילם!

„די פאַנצערקרײַצער אטלאַנטיק"

דראַמע אין 10 אַקטען. אין די הויפּט-ראָלען: — Hary Edward, Lilian Oldhand

אויסערן פּראָגראַם: פּרעריונג פון פּוילענס אונאָבהענגיגקייט

Odeon

„די געפעהרליכע צייט"

הײַנט און ווײַטערע טעג!

די ערצעהלונג פון **Karin Michaelis** אויף אונזער עקראַן

דראַמע לויט די ערצעהלונג פון קאַרין מיכאַעליס. — אין די הויפּטראָלען: **Marja pan Dler** און **Bernard Goetzke**

אויפ׳ן ערשטען סעאַנס אַלע פּלעצער 50 גר. און 1 זלאָט. אָנהויב 4 אַ זייגער נאָכמ., שבת און זונטאָג 12 פאַרמיטאָג.

Palace

הײַנט און ווײַטערע טעג! א פילם מייסטערווערק פון דער פראַנצויזישער פילם-פאַבריק GAUMONT, אין פּאַריז

הײַנט און ווײַטערע טעג!

דער פלאַץ פיגאל איז דער האלבער נאכט
(א פרוי איז א זינד)

Mikołaj Rimskij

ריהרענדיגע געשיכטע פון אַ מענש. וועלכען ס׳האָט געפיהרט אין אָפּגרונד די לײַדענשאַפט. לויט די ערצעהלונג פון מוריצי דעקאָברא. — אין די הויפּטראָלען:

גרויסער סימפאָנישער אָרקעסטער אונטער דער לייטונג פון ט. רידער.

אָנהויב פון די סעאַנסען 4 נאָכמ. שבת זונטאָג און חגאות פון 12—8 50 גר. און 1 זל.

LUNA טאָן

DOROTHY GISH

בעקאַנטע פילם-טראַגעדיע.
הײַנט פרעמיערע!

די דאמע פון דער הינטער-גאס

מיירלעך צו פערקויפען. די וועלט פון ענגלישע אַריסטאָקראַטיע. נאַכט-רעגאַטע אויף דער טעמזע.

סימפּאָנישער אָרקעסטער אונטער לייטונג פון קאָנצערטמייסטער ק. ביינעלמאַן. פּרייזען פון פּלעצער אויפ׳ן ערשטען סעאַנס טעגליך אויך שבת און חגאות פון 1—3 צו 50 גר. און 1 זל.

CAPITOL

זאַוואַדזקאַ רוג זאַכאָדניאַ

דער נאָהענטסטער פּראָגראַם:

די טענצערין פון סולטאן

Lya Mara אין דער הויפּטראָל;

הײַנט פרעמיערע און ווײַטערע טעג!

בעזיגער פון אקעאן

William Boyd i Elinor Fair דראַמע אין 10 אַקטען אין די הויפּט-ראָלען;

דער פערפאַסער פון די הויפּטראָלע פון **„BURŁAK Z NAD WOŁGI"**

ZACHĘTA

Zgierska 26. przy Pl. Kośc.

Dr. Z. Rakowski

ספּעציאַליסט פאַר אויערען, נאָז, האַלז און לונגען-קראַנקהייטען

קאָנסטאַנטינער 9, טעלעפאָן 27-81

שפּרעכשטונדען 12—2 און פון 5—7.

נעמט אויך אָן אין לעטשניצע זגערזשער 17 פון 8 ביז 2 נאָכמ. 58

Dr. Niewiażski

האָט זיך איבערגעצויגען

אויף אנדזשעיא 5, טעל. 59-40

נעמט אָן פון 8—10 פריה און פון 5—9 אָוונט. ספּעציאַל-אַרצט פאַר סיפיליס, טריפּער און מענער-שוואַכע באַהאַנדלונג מיט קוואַרץ-שטראַהלען. פאַר דאַמען ספּעציעלער וואַרטע-זאַל.

Dr. I. GRYNBERG

אינערליכע קראַנקהייטען
ספּעציאַליסט פון האַרץ-קראַנקהייטען

צעגעלניאַנא 53, טעל. 74-15

נעמט אָן פון 5—6 אין אָוונד.

Dr. med. B. Robinzon

אינערליכע און קינדער-קראַנקהייטען
וואוינט יעצט

פּיעטריקאַוער 10, טעלעפ. 81-86

נעמט אָן פון 8—9½ פריה און פון 4½—8½ נאָכמ.

Dr. med. DONCHIN

ספּעציעל-אַרצט פאַר אויגען-קראַנקהייטען

צוריקגעקעהרט פון פוילען.

נעמט אָן טעגליך פון 10—1 און פון 4—7 נאָכמ. זונטאָג — פון 10—1 נאָכמ.

מאָניושקי 1 Moniuszki טעל. 9-97

Dr. med. R. Stupel

ספּעציעל-אַרצט פאַר הויט- און ווענערישע קראַנקהייטען און מענער-שוואַכע

באַהאַנדלונג מיט קוואַרץ-לאַמפּע און רענטגען-שטראַהל עלעקטראָ טעראַפּיע.

SZKOLNA 12 (שקאָלנאַ)

נעמט אָן פון 6 ביז 9 אָוונד

5825

אכטונג ה״ה פריזיערס!

לכבוד יום-טוב עמפעהל איך אַ רײַכען אויסוואַהל פון:

סעלניש בלומען-וואַסערן	נור	3.20	אַ קילאָ
וועזשעטאַל	פון	1.40	"
בריליאַנטין	"	3.40	"
פראַנצויזישער לאַקיר	"	45 גראָשען	אַ דעקאַ

איך בעזיץ אויך אַ גרויסען אויסוואַהל פון ראַזיר-מעסערס, פּלאַטי און שטאַהל-זאַכען ווי אויך אַלערליי ראַזיר-זייפען צו פאַבריקס-פּרײַזן

מיט אַכטונג פערפומעריע

J. DRUKIER, Zawadzka 11

טעל. 75-92

בעט.! פאַר ענגראָסיסטען—נאָהערינגער ראַבאַט און גינסטיגע בעדינגונגען

שטורמישע זיצונג אין ווארשאווער שטאָט-ראַט

גרויסע סקאַנדאַלען צווישען די ראַטמ. פון פ.פ.ס. און יאַוואָראָווסקי'ס אַנהענגער

וו אַ ר ש אַ (טעלעפאָניש) נעכטען אָוועגד איז פאָרגעקומען אַ שטורמישע זיצונג פון וואַרשאַווער שטאָט-ראַט. די פאָרשטעהער פון פ. פ. ס. האָבען אריינגע- טראָגען אַ פאָרשלאָג אויסצודריקען אונצוטרוי דעם פאָרזיצענדער פון שטאָט-ראַט יאַוואָראָווסקי און דעם גאַנצען מאַגיסטראַט. בעת דער דיסקוסיע אַרום דעם פאָר- שלאָג איז געקומען צו זעהר שטורמישע סצענעס צווישען פ.פ.ס. און די „פראַקעס". מיט 63 שטימען געגען 67 איז דער פאָרשלאָג דורכגעפאַלען.

לאַנד-צוזאַמענפאָהר פון קליין-הענדלער

וו אַ ר ש אַ (טעלעפאָניש) דעם 2 דעצעמבער קומט פאָר אין וואַרשאַ אַ צו- זאַמענפאָהר פון די קליינהענדלער, וואו עס וועלען בעטראַכט ווערען די שטייער- רעפאָרמען.

שווערע שטראָפען פאַר די בעטייליגטע אין דעם באַרבאַרישען אָנפאַל אויפ'ן יודישען מיידעל אין באָבּרויסק

ר ו נ א, 22. נאָוו. (יטא) אין צוזאַ- מענהאַנג מיט'ן פיינינגען דאָס יודישע מיידעל מיט'ן נאָמען באַריישא איז דער פאָרזיצענדער פון פאַבריקס-קאָמיטעט, מוזור בעזייטיגט געוואָרען פון זיין פאָס- טען. דער קאָמיטעט איז געוואָרען פו- נאַנדערגעלאָזען. די מייסטערס זענען אויסגעשלאָסען געוואָרען פון דער פאַב- ריק. דער פאַבריקס-דירעקטאָר מאָס- לאָווסקי און דער סעקרעטאַר פון ראַ- יאָן-קאָמיטעט פון דער פאַרטיי זענען בעזייטיגט געוואָרען. אַלע שולדיגע ווער- רען אַ שווערע שטראָף.

600,000 זל. בעקומט די קראַנקען-קאַסע אַ הלוואה אויף אַ שפּיטאָל

(§) די קראַנקען-קאַסע בויט ווי בעקאַנט אַ שפּיטאָל אויף זאַגאַיניקאַוואַ גאַס. צוליב דעם האָט דער קרייז-פאַר- באַנד פון די קראַנקען-קאַסעס זיך בעמיהט צו קריגען אַ הלואה אין לעמבער- נער פאָרזיכערונגס-אַנשטאַלט, וואָס עס איז איהם אויך געלונגען. אַזוי אַרום וועט דער שפּיטאָל-בנין מיט אַלע נייע- סטע מאָדערנע איינריכטונגען פאַרטיג ווערען אין נאָוועמבער 1929.

דעלעגאַטען-פערזאַמלונג וועגען שטרייק אין „ווידזעווער מאַנופאַקטור"

(§) נעכטען איז פאָרגעקומען אַ פער- זאַמלונג פון פאַבריקס-דעלעגאַטען פון קלאַסען-פעראיין, אויף וועלכער עס איז אַרומגערעדט געוואָרען די פראַגע וועגען סכסוך אין דער „ווידזעווער מאַ- נופאַקטור". די פראַגע האָט רעפערירט דער לייטער פון פעראיין ה' וואָלטשאַק, אַוווס האָט אָנגעוויזען, אַז דאָס איז פאַר די אַרבייטער אַ פרינציפיעלע פראַגע און די אינדוסטריעלער מוזען זיך רע- כענען מיט די פאָדערונגען פון די אַר- בייטער.

צום סוף איז בעשלאָסען געוואָרען ערם שטרייק ווייטער צו פיהרען און פאַר די שטרייקענדע צו קלייבען בעי- שטייערונגען ביי אַלע לאָדזער טעקסטיל אַרבייטער.

אַ טראַנספּאָרט קאַנאַליזאַציע-מאַשינען

(§) ווי מיר דערוויסען זיך, איז פאַרגאַנגענע נעכטען געקומען קיין לאָדז פון אויסלאַנד אַ טראַנספּאָרט מאַשינען, וואָס זענען בעשטימט פאַר דער אָפּ- פלוס-סטאַציע אין לובלינעק. נאָכדעם ווי די מאַשינען וועלען מאָנטירט ווערען, וועט זיך אָנהויבען אַ מאַסענהאַפט אָנ- שליסען די הייזער אין דער קאַנאַליזאַ- ציע-נעץ.

(3/5) אַ רעפעראַט פון ד"ר א. מאַרטאַ- קאָווער א.ד.ט.: „אהרן שמואל ליבער- מאַן, דער פאָטער פון יודישען סאָציאַ- ליזם".

פון פאָלקס-אוניווערזיטעט ביי דער ציוני. אָרג.

מאָרגען שבת קומען פאָר 3 פאָר- לעזונגען: 1) 5 נאָכמיטאָג אין לאָקאַל פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע די פינפטע פאָרלעזונג פון העברעאישען ציקל: געשיכטע פון דער העברעאישער פאָעזיע, פּרעלעגענט ד"ר י. פרענקעל, 2) 7 אָוונט אין „בני ציון" אויף רזשגאָווסקא גאַס 7) ד"ר מ. פעלדמאַן א.ד.ט.: „סוציאַטעס אַלס פאָלקס-קראַנק הייט", 3) 8 אָוונט אין לאָקאַל פון צענטר. יוד. האַנדווערקער-פעראַבאַנד — ד"ר ד. ראַוויטש א.ד.ט.: „היגיענע אין טעגליכען לעבען". דער אריינגאַנג צו די פאָרלעזונגען איז פריי.

רעפעראַט פון ד"ר אריה טאַרטאַקאָווער אין יודישע פאָלקס-אוניווערזיטעט

שענקעוויטשאַ 8-5.

שבת דעם 24. פינקטליך 8 אָוונט קומט פאָר אין לאָקאַל פון יודישען פאָלקס - אוניווערזיטעט (שענקעוויטש

פּוילישע נאָטע צו טשעכאָסלאָוואַקיי

וועגען שליסען די געהיימע אוקראַינישע עמיגראַנטען-אָרגאַניזאַציעס

מ אָ ס ק וו א. (א.ח.) דער פּראַגער קאָרעספּאָנדענט פון „איזוועסטיא" מעלדעט, אַז די פּוילישע רעגירונג האָט צוגעשיקט צו דער טשעכאָ-סלאָוואַקי- שער רעגירונג אַ וועבאַלע נאָטע, וועל- כע פאָדערט צו ליקווידירען אין טשע- כאָ-סלאָוואַקיען די געהיימע אוקראַאיני- שע עמיגראַנטען-אָרגאַניזאַציעס און אַרויסצושיקען די אוקראַאינישע אַגי- טאַטאָרען פון לאַנד.

גלייכצייטיג מעלדעט דער קאָרעס- פּאָנדענט, אַז די אוקראַאינישע בעוו- לוראַ-אָרגאַניזאַציעס האָבען זיך אויך געוואָנדען צו דער טשעכאָ-סלאָוואַקי- שער רעגירונג, אונטערשטיצענדיג די פּוילישע נאָטע.

אין צוזאַמענהאַנג דערמיט, שרייבט „איזוועסטיא", אַז טשעכאָ-סלאָוואַקיען קאָן נישט ערפילען די פאָדערונג פון פּוילען ווייל דערמיט וואָלט זי אַרויסגע- וויזען איינזייטיגקייט.

80-יעהריגער געבורטסטאָג פון הרב זאָנענפעלד

י ר ו ש ל י ם, 21. נאָוו. (יטא) דאָ איז געפייערט געוואָרען דער 80-יעהרי- גער געבורטס-טאָג פון הרב זאָנענפעלד. דעם בעל-יובל האָבען בעזוכט דער דיס- טריקט-קאָמיסאַר און דער טשעכאָ-סלאָ- וואַקישער קאָנסול, וועלכע האָבען גע- וואונשען דעם הרב זאָנענפעלד אריכת ימים.

נייע רומענישע רעגירונג רעדוצירט די אַרמעע

ב ו ק אַ ר ע ס ט. (אטע) די נייע רו- מענישע רעגירונג האָט רעדוצירט די מיליטערישע זשאַנדאַרמעריע אויף 6 טויזענד מאַן, אָפּשפּאָרענדיג אַזוי אַרום אין בודזשעט אַ סומע פון 100 מיליאָן לעי. די דאָזיגע ידיעה האָט געמאַכט אַ זעהר גוטען איינדרוק אין גאַנצען לאַנד.

—0—

רומענישע רעגירונגס-פּאַרטיי געשלאָסען אַ בלאָק מיט די ציוניסטען צו די פּאַרלאַמענט-וואַהלען

אין נייעם רומענישען פּאַרלאַמענט וועלען אריינגעהן אַ סך יודען.

ב ו ק אַ ר ע ס ט, 22. נאָוו. (יטא) די רעגירונגס-פּאַרטיי האָט אָפיציעל גע- שלאָסען אַ וואַהל-בלאָק מיט די ציוניס- טען פון טראַנסילוואַניען און פון בו- קאָווינא. אין דאָזיגען בלאָק ווערען גע- זיכערט 4 מאַנדאַטען פאַר די ציוניס- טען פון טראַנסילוואַניען און 2 מאַנדאַ- טען פאַר די בוקאָווינער ציוניסטען.

די פראַגע וועגען אַ וואַהל-בלאָק מיט דער „אוניאָן" (אַסימילאַטאָרען) איז נאָך לעת עתה נישט דעצידירט. אויב די רעגירונגס-פּאַרטיי וועט שליסען אַ וואַהל-בלאָק מיט די סאָציאַל-דעמאָ- קראַטען, וועגען וואָס עס ווערען איצט געפיהרט אונטערהאַנדלונגען, וועלען מצד די סאָציאַליסטען אַרויסגעשטעלט ווערען די קאַנדידאַטורען פון ד"ר בוס- קינער און אולא מאָסקאָוויטש (יודען). פון קישיניעוו האָט בדעה צו קאַנדידי- רען הרב צירעלסאָן.

עס איז כמעט ווי זיכער, אַז אין נייעם רומענישען פּאַרלאַמענט וועט זיין אַ גרויסע צאָהל יודישע דעפּוטאַטען. די יודישע נאַציאָנאַל-געשטימטע דעפּוטאַ- טען וועלען בילדען אַ בעזונדערען יודי- שען פּאַרלאַמענטאַרישען קלוב.

אַזוי האָט געפּסק'נט דער ראַבינאַט.

ווי אַ קצב ווערט געלעגט אויף דער פליישבאַנק.

(ג) פאַר'ן פלענום פון ראַבינאַט און ועד-הכשרות איז נעכטען בעטראַכט גע- וואָרען אַן ענין פון כשרות און — פון דרך-ארץ צו אַ רב.

מיט אַ קורצער צייט צוריק האָט מען מיטגעטיילט דעם באַלוטער רב, אַז דער קצב דוד הערש געלבאַרד פון אַלעק- סאַנדער-גאַס פאַרקויפט טריפה פלייש פאַר כשר. דער באַלוטער רב האָט זיך געוואָנדען וועגען דעם צום קצב, אָבער אַנשטאָט צו געבען אויפקלערונגען, האָט דער קצב דעם רב געזידעלט, אַז דער רב האָט געמוזט אַוועק פון דער יאַטקע.

דער קצב איז נעכטען געשטאַנען פאַר'ן ראַבינאַט און ועד הכשרות. עס איז צוגעפּסק'ענט געוואָרען, אַז די פיח רונג פון אַ כשר'ער יאַטקע קאָן דעם דאָזיגען יוד מעהר נישט אָנפאַרטרויט ווערען. אַלס קנס פאַר זיין חטא מוז ער אויסהאַלטען אַ גאַמן, וועלכער זאָל אין דער פרוה עפענען און אין אָוונט שלי- סען די יאַטקע, דער שליסעל זאָל בלייי- בען ביים גאַמן. דער קצב זאָל נאָך גע- מען דאָס געלד.

כדי מקיים צו זיין דעם בעליידיגטען באַלוטער רב זאָל דער קצב שבת פאַר קריאת-התורה אין דער באַלוטער שוהל פון בעלעמער איהם איבערבעטען.

דער קצב האָט דערויף געענטפערט: „אַז כ'וועל נישט אַזוי טון, וואָס וועט זיין?..."

דער ראַזונער ענטפער האָט שטאַרק אויפגעבראַכט די אָנוועזענדע.

אַנטיסעמיטיזם אין עסטרייך ווערט שוואַכער

וו י ע ן, 22. נאָוו. (יטא) דער פאַר- בערייטונגס-קאָמיטעט פון דער רעוויזי- יאָניסטישער קאָנפערענץ האָט געהאַט אַ געשפרעך מיט'ן שעף פון דער וויע- נער פאָליציי ד"ר שובערט, וועלכער האָט גאַראַנטירט די פולשטענדיגע רוה און אָרדנונג פון דער קאָנפערענץ. צו- ליב דעם איז ענדגילטיג בעשלאָסען גע- וואָרען איינצואָרדנען דעם רעוויזיאָניס- טען-צוזאַמען אין ווין. בכלל בעמערקט זיך לעצטענס אַן אָפּשוואַכונגס-טענדענץ ביי די האַקנקרייצלער.

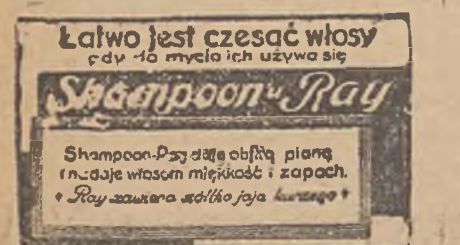

פּרעזידענט-וואַהלען אין עסטרייך

קומען פאָר דעם 5-טען דעצעמבער

וו י ע ן. (אטע) די פּרעזידענט-וואַה- לען אין עסטרייך זענען בעשטימט גע- וואָרען אויפ'ן 5. דעצעמבער. דער פאָר- שלאָג פון קאַנצלער זייפעל צו פאַרלענ- גערן די קאַדענץ פון פּרעזידענט הייני- ניש'ס אַמט איז מיט די שטימען פון די סאָציאַליסטען אַדורכגעפאַלען.

קאָנטראָל-פערזאַמלונגען

היינט, דאַרפען זיך שטעלען צו די קאָנטראָל-פערזאַמלונגען צו דער קאָנ- טראָל-קאָמיסיע אויף לעשנאַ 9. די מאַנס- לייט פון יאָהרגאַנג 1903, וואָס וואוינען אויפ'ן שטח פון 12-טן קאָמיסאַריאַט מיט די פאַמיליען-נעמען וואָס הויבען זיך אָן אויף די ליטערעס:

A ביז Z

צו דער קאָנטראָל-קאָמיסיע אויף נייע ציגעל-גאַס. 51 דאַרפען זיך שטעלען די מאַנסלייט פון יאָהרגאַנג 1894, וואָס וואוי- נען אויפ'ן שטח פון 1 4 6 7 10 12 13 און 14. קאָמיסאַריאַט, וואָס זייערע פאַמיליען- נעמען הויבען זיך אָן מיט:

A ביז Z

צו דער קאָנטראָל-קאָמיסיע אויף נייע טאַרגאָווע 18, דאַרפען זיך שטעלען די מאַנסלייט פון יאָהרגאַנג 1898, וואָס וואוי- נען אויפ'ן שטח פון די קאָמיסאַריאַטען 2 3, 5, 8, 9 און 11, וואָס זייערע פאַ- מיליען-נעמען הויבען זיך אָן אויף

A ביז Ł

צו דער קאָנטראָל-קאָמיסיע אויף קאָנ- סטאַנטינער 62. דאַרפען זיך שטעלען די מאַנסלייט פון יאָהרגאַנג 1888, וואָס וואוינען אויפ'ן שטח פון 2, 3, 5, 8, 9 און 11, פאָליציי-קאָמיסאַריאַטען, וואָס זייערע פאַמיליען-נעמען הויבען זיך אָן מיט U. W. Z.

מאָרגען, קאָנטראָל-קאָמיסיע לעשנאַ 9 יאָהרגאַנג 1903, קאָמיסאַריאַט 13, פאַ- מיליען-נעמען אויף A ביז H

קאָנטראָל-קאָמיסיע נייע ציגעל-גאַס 51 יאָהרגאַנג 1893, קאָמיסאַריאַטען 2, 3, 5, 8, 9, און 11 מיט די פאַמיליען-נעמען פון A ביז Z.

קאָנטראָל-קאָמיסיע נייע-טאַרגאָווע 18 יאָהרגאַנג 1898, קאָמיסאַריאַטען 2, 3, 5, 8, 9 און 11, פאַמיליען נעמען אויף M ביז Z.

קאָנטראָל-קאָמיסיע קאָנסטאַנטינער 62 יאָהרגאַנג 1901, קאָמיסאַריאַטען 2, 3, 6 8 9 און 11 מיט פאַמיליען-נעמען אויף A. H. ביז Ch.

פאָלקס-אוניווערסיטעט ביי דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע

מאָרגען, שבת, 3 פאָרלעזונגען:

1) 5 נאָכמ. אין לאָקאַל פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע (צעגעלניאַנאַ 4) ד"ר י. פרענקעל „תולדות השירה העברית" (הרצאה 5: ביאליק)

2) 7 אָוונט אין „בני ציון" (רזשגאָווסקאַ 7) ד"ר מ. פעלדמאַן: „סוכאָטעס אַלס פאָלקס-קראַנקהייט"

3) 8 אָוונט אין צענטראַלען יודישען האַנדווערקער-פעראַבאַנד (פּאָלודניאָוואַ 4) ד"ר ב. ראַוויטש: „היגיענע אין טעגליכען לעבען" איינגאַנג פריי;

די נאָהענטסטע פאָרלעזונגען:

זונטאָג 5 נ. מ. אין „סיני" (גלובנאַ 62) ח' א. לובאַשיצקי „יודישע געשיכטע"

רעגיסטראַציע פון יאָהרגאַנג 1908

היינט, דאַרפען זיך שטעלען צו דער רעגיסטראַציע אין פּאָליציי-מיליטער- רישען ביוראָ אויף פּיעטריקאָווער 212 די יונגעלייט פון יאָהרגאַנג 1908, וואָס וואוינען אויפ'ן שטח פון 13-טן קאָמי- סאַריאַט מיט די פאַמיליען-נעמען, אויף Sz T U W Z Ż

מאָרגען, — 1908, 14-טער קאָמיסאַריאַט מיט די פאַמיליען-נעמען פון A. B. C. D . . F. G.

יודיש טעאַטער אין זאַל פילהאַרמאָניע — נאַרוטאָוויטש 20 —
אונטער דער לייטונג פון א. בעזמאַן און א. קאָמפּאַניעץ
מיט'ן אַנטייל פון די ליבלינגס-אַרטיסטען **באַריסאָווא, ראַבינאָוויטש**
און די בעקאַנטע פּרימאַדאָנאַ **נאַדיאַ קאַרעני**
4 וואָכען ווערט געשפּילט די הערליכע שיינע אָפּערעטע
12.000 מענשען האָבען געזעהען און אַנערקענט, אַז די שיינע
געזאַנגס-נומערן און טענץ וואָס די אָפּערעטע פאַרמאָגט, קאָן פאַר-
בלייבען דער שלאַגער פון יודישען טעאַטער אויפ'ן היינטיגען סעזאָן.
פרייטאָג ד. 23-טען און שבת ד. 24-טען 9 אָוונט
צום 10-טען און 11-טען מאָל
חלומות פון ליבע
אין 3 אַקטען מיט 25 נומערן געזאַנג און שעהנע טענץ פון ליליען
רעזשיסירט פון ל. ראַבינאָוויטש.
בעמערקונג: צו יעדען בילעט ווערט צוגעגעבען אומזיסט דער בע-
ליבטער קופּלעט **אַצי - מאַצי** געזונגען דורך פרוי **באַריסאָווא**.
שבת 3.30 נאָכמ. צו ביליגע פרייזען **ביידע קוני-לעמעל**
אין 4 אַקטען מיט געזאַנג און טאַנץ פון גאָלדפאַדען.
הויפּטראָל קוני-לעמעל—דער בעליבטער אַרטיסט א. קאָמפּאַניעץ
זונטאָג און מאָנטאָג ווערט נישט געשפּילט
אין אַלע פּיעסען נעמען אַנטייל לויט א. ב. פ ר ו י ע ן: בעזמאַן, באַריסאָווא
מאַכאַראָווסקאַ, נערה, פאַדערמאַן, קאָמפּאַניעץ. מ ע נ ע ר: אַריעל, אייזענבערג,
באַלבירסקי, האַמבורגער, מאַכאַראָווסקי, מאַטקאָוו, נייהויז, פּאָלאַנסקי, ישראל
קאָמפּאַניעץ, ראַבינאָוויטש, ראַקאָוו.
אַדמיניסט.—מ. אַרנוואַלד. מוזיקאַלישע לייט.: ל. זעלמאַן.
בילעטען צו בעקומען אין קאַסע פון טעאַטער פילהאַרמאָניע.
אַנאָנס: אין פאָרבערייטונג: „די פאַרשעהמטע כלה"
און „הערצער צו פאַרקויפען".

Dr. med. **A. Mazur**
ספּעציעל-אַרצט פאַר אויערן, נאָז און האַלז-קראַנק
ווי אויך שטים און שפּראַך-פעהלער
האָט זיך איבערגעצויגען אויף
האַסקאַדניאַ 65
איינגאַנג אויך דורך פּיעטריק. 46) טעל. 66-01

Dr. med **Adam BENDER**
ספּעצ. פאַר אינערליכע און האַרץ-קראַנקהייטען
Przejazd 30, Telef. 54-68.
נעמט אָן פון 5—7 נאָכמיטאָג.
5800

Dr. Różaner
ספּעציאַליסט פאַר הויט-וועגעריש קראַנקהייטען און מיינער-שוואַכע.
היילונג מיטן מעדיק- שטראַהלען און דיאַטערמיע
Dzielna 9 (Narutowicza) 28-98 טעל.
פון 8—10, 5—8, פרויען 3—4.

Dr. med. **L. Pikielny**
ספּעציאַל-אַרצט פאַר
נירען, בלאָזע און האַרן-קראַנקהייטען
Nawrot 8, tel. 19-90
עמפּפאַנגט פון 4—7 אין אָוונד.

Dr. med **Z. Datyner**
ספּעציאַליסט פאַר נירען, בלאָז און אורין-קראַנק
Piramowicza 11 (פריהער פּאָגאָנאָווסקאַ)
Tel. 48-95.
נעמט אָן פון 8 ביז 10 פריה. און 6—8 אָוונד.

Boris Sokolower
Bankgeschäft
DANZIG,
Langermarkt 26
Telefon 265-30.
PROMPTE ERLEDIGUNG ALLER BANKTRANSAKTIONEN.

ד"ר א. ס. טענענבוים
וואָלטשאַנסקאַ 4, טעל. 25-40
אינערליכע קראַנקהייטען
איז צוריקגעקעהרט
נעמט אָן פון 6—7 נאָכמ.

Dr. Wołkowyski
צעגיעלניאַנאַ 25 טעלעפאָן 26-87
ספּעציאַל-אַרצט פאַר הויט-, ווענערישע קראַנק- הייטען און מענער-שוואַכע. אַלע-אַרט אַנאַליזען בעהאַנדלונג מיט קוואַרץ-שטראַהלען.
נעמט אָן פון 8—10, 12—2 און 4—8 אָוונד.
בעזונדער וואַרטע-זאַל פאַר פרויען.

Dr. med **S. Neumark**
Moniuszki 5, (פּאַסאַזש-מייער)
Telef. 70-50 טעלעפ.
ספּעציאַל-אַרצט
פאַר הויט, האָר- און ווענערישע-קראַנקהייטען
בעהאַנדלונג מיט רענטגען-שטראַהלען.
נעמט אָן פון 11 ביז 1 און פון 7—8,
פרויען פון 3 ביז 4 נאָכמיטאָג

Dr. med. **M. Heller**
ספּעציאַליסט פאַר הויט- און ווענערישעקראַנקהייטען און מענער-שוואַכע
נאַוראָט 2
צוריקגעקעהרט
נעמט אָן ביז 10 פריה, פון 1—2 און פון 4—8 אָוונט.
פאַר פרויען פון 4—5 נאָכמ.
פאַר אונבעמיטעלטע לעטשניצע-פרייזן.

med. Dr. **Ludwik Rapeport**
P. Narutowicza 25 (ווידעווסקאַ) Tel. 44-1
ספּעציאַליסט פאַר נירען-, בלאָז- און האַרן-קראַנקהייטען

Dr. med. **H. Gutsztadt**
אַקושער-גינעקאָלאָג
Zachodnia 62 (Cegielniana 23)
Telefon 26-52
נעמט אָן פון 9 ביז 10 פריה און פון 5 ביז 7 אָוונט

Dr. med. **J. BETTE**
צוריקגעקעהרט
ספּעציאַליסט פאַר אינערליכע און קינדער-קראַנק.
Piotrkowska 6, tel. 44-95
נעמט אָן פון 8 ביז 11 און פון 4 ביז 6 אָוונד

ד"ר לודוויג פאַלק
נאַוראָט 7. טעל. 28-07.
ספּעציאַליסט פאַר הויט- און געשלעכטס-קראַנקהייטען
נעמט אָן פון 10—12 פון 5—7 נאָכמ.
6424

לאדזער טאגעבלאט

ד"ר רעדאקטאר נעמט אן פון 6 ביז 7 אין אווענט.
נישט בעשטעלטע מאנוסקריפטען ווערען נישט צוריקגעשיקט.

א דרעס: Lodzer Tageblat", Łódź, Piotrkowska 16, Skrz. poczt. 16
טעלעפאנען: פון רעדאקציע 57. אדמיניסטראציע 47.

דער פאליטישער מאמענט

דער בוי פון פאנצער־שיף אין דייטשלאנד געקענט ברענגען צו א רעגירונגס און א פרעזידענטען־קריזיס. — שטרעזעמאנ'ס לעצטע רעדע. — דער ליארם איז רוסלאנד וועגען אנטי סאוויעטישען בלאק

די לעצטע זיצונגען פון דייטשען פארלאמענט האבען צוגעצויגען אויף זיך די אויפמערקזאמקייט פון דער גאנצער דיפלאמאטישער וועלט. אויף די דאזיגע זיצונגען זענען באהאנדעלט געווארען א ריהע פראגען, וואס האבען אן ערשטקלאסיגע באדייטונג הן פאר דער אינערליכער דייטשער פאליטיק, הן פאר דער אויסערליכער.

די פראגע וועגען אפשטעלען דעם בוי פון פאנצער־שיף האט נישט נאר געקענט ברענגען צו א רעגירונגס־ און אפילו פרעזידענטען־קריזיס אין דייטשלאנד, נאר זי האט אויך געקענט אין א געוויסער מאס משפיע זיין אויף די אונטערהאנדלונגען מכח דער עוואקואציע פון רהיין־געביט און וועגען די רעפאראציע־חובות.

לויט'ן ווערסיילער טראקטאט האבען די דייטשען דאס רעכט צו בויען 4 פאנצער־שיפען, כדי אפצוהיטען זייערע גרעניצען. דער פריהערדיגער דייטשער קאבינעט, אין וועלכען עס זענען געווען פערטרעטען די דייטש־נאציאנאלע, האט בעשלאסען צו בויען די ערשטע פאנצער שיף און אסיגנירט דערויף די נויטיגע סומע. געגען דאזיגען בעשלוס זענען זייער צייט שארף ארויסגעטרעטען די סאציאל־דעמאקראטען, וועלכע האבען טאקי בעת דער וואהל־קאמפאניע ארויסגערוקט אלס איינע פון זייערע לאזונגען דאס נישט דערלאזען אויסצוגעבען געלד אויף א קריגס־שיף. נאכדעם אבער ווי א דאנק דעם נצחון פון די סאציאליסטען איז געשאפען געווארן א צענטר־לינקע רעגירונג מיט'ן סאציאליסט מילער בראש, האט דער קאבינעט בעשטעטיגט דעם בעשלוס פון דער פריהערדיגער רעגירונג. דאס האט ארויסגערופען א געוואלדיגען טומעל אין סאציאליסטישען לאגער גופא און די קאמוניסטען האבען אויסגענוצט אט די שוואכע זייט פון זייערע געגנער און אנגעהויבען זאמלען שטימען כדי ארויסצופיהרען אין דער פראגע א פאלקס־אפשטימונג. דער פרוב פון די קאמוניס־טע ראטע פאר'ן פאנצער־בוי. זיי האבען אבער אין די סאציאליסטישע רייהען האט מען בעשלאסען אויפצופאדערן די סאציאליסטישע מיניסטארען, אז זיי זאלען שטימען געגען אסיגנירען די צווייטע ראטע פון פאנצער־בוי. זיי האבען אויך אריינגעטראגען אין דער פראגע א קאנקרעטען פארשלאג אין פארלאמענט.

די פאנצער־שיף האט, אלזא געקענט לייכט צושלאגען די אזוי אויך קוים צונויפגעשטיקעוועטע רעגירונגס־מעהרהייט, ווארום איינע פון די בעדינגונגען, וועלכע עס האבען געשטעלט די פאלקס־פארטיי און דער צענטר ביי זייער אריינטריט אין דער רעגירונג איז געווען דאס בויען די פאנצער־שיף.

די פראגע איז נאך מעהר פערשארפט געווארען, מחמת דער רייכסוועהר־מיניסטער גרענער האט בעקומען די הסכמה פון פרעזידענט הינדענבורג, אז מען מוז פאר יעדען פרייז בויען די קריגס־שיף, און ווען מ'וואלט אנגענומען דעם פארשלאג פון די סאציאל־דעמאקראטען וואלט נישט נאר די איצטיגע רעגירונג זיך פונאנדערגעפאלען און עס וואלט ענטשטאנען א לאנג־רויערנדער רעגירונגס־קריזיס, נאר מעגליך, אז דייטשלאנד וואלט געדארפט א נייעם פארלאמענט און א מלוכה־פרעזידענט.

דער פארשלאג פון די סאציאליסטען, וועלכער איז אונטערגעשטיצט געווארען בלויז מצד די קאמוניסטען איז אבער אפגעווארפען געווארען דורך אלע אנדערע גרופירונגען, און אזוי ארום איז לעת עתה אויסגעמיטען געווארען דער רעגירונגס־קריזיס.

די אויסלענדישע פאליטיקער און בעזונדערס די פוילישע, זעהן אבער אין דעם בעשלוס צו בויען וואס גיכער די פאנצער־שיף א סכנה פאר'ן וועלט־שלום מחמת דער הויפט־צוועק פון דער דאזיגער שיף וועט זיין אפצושניידען פוילען פון באלטישען ים אין פאל פון א מלחמה. אלעגפאלס ווארפט דער דאזיגער בעשלוס א בעדייטענדען שאטען אויף די פאציפיסטישע רעדעס פון דייטשען אויסערן־מיניסטער שטרעזעמאן.

עס איז דעריבער פערשטענדליך פאר וואס שטרעזעמאנ'ס רעדע, וועלכע איז געהאלטען געווארען מיט איינינע טעג שפעטער נאכ'ן אפווארפען דעם פארשלאג פון בויען די פאנצער־שיף, איז אויפגענומען געווארען קריטיש מצד די פראנצויזישער און אויך ענגלישער פרעסע.

שטרעזעמאן האט אין זיין רעדע זיך אפגעשטעלט אויספיהרליך אויף דער גאנצער פאליטישער לאגע אין אייראפא. ער האט קריטיקירט אין א מילדען טאן די נישט בעפרידיגענדע בעשלוסען פון דער לעצטער סעסיע פון פעלקער־בונד מכח דער עוואקואציע פון רהיין־געביט, ענטשעדיגונגס־חובות, און ער האט פרעציזירט די ליניע פון דייטשלאנד'ס אויסערן־פאליטיק אין דריי ווערטער: עוואקואציע, ענטשעדיגונגס־חובות און ענטוואפנונג. דערביי האט שטרעזעמאן אונטערגעשטראכען, אז פאר דער עוואקואציע פון די אקופירטע געביטען וועט דייטשלאנד מיט גארנישט נישט בעצאהלען, פשוט געערדט הייסט דאס, אז אלע פאדערונגען, אז דייטשלאנד זאל געבען געוויסע גאראנטיעס אנשטאט די פער'משכנ'טע געביטען, וועלען דורך יעדע דייטשע רעגירונג ווערען אפגעווארפען. שטרעזעמאן האט זיך אויך ארויסגעזאגט געגען דער פראנצויזישער קאנצעפציע מכח צונויפבינדען די פראגע וועגען דער עוואקואציע מיט די ענטשעדיגונגס־חובות. וואס שייך דעם לעצטען, פערלאנגט שטרעזעמאן, אז די פאכמענער־קאמיסיע, וואס דארף לויט'ן בעשלוס פון פעלקער־בונד, זיך בקרוב צונויפקומען זאל זיין פולשטענדיג אומאפהענגיג, ד. ה. די רעגירונגען זאלען נישט בעגרענעצען איהרע קאמפעטענצען.

נעמענדיג אין אכט, אז די נייע פראנצויזישע רעגירונג האט איצט אנגענומען א רעכטערען קורס, און אז דער לינקער פויל באנקור האט דימיסיאנירט פון זיין אמט אין פעלקער־בונד, האט שטרעזעמאנ'ס רעדע אין א בעדייטענדער מאס דערווייטערט די פראנצויזיש־דייטשע דערנעהענטערונג און בעשווערט די מעגליכקייט צו דערפיהרען צו א גיכען הסכם אין די שטרייט־פראגען.

דערפאר האט מען אין רוסלאנד אויפגענומען מיט א געוויסער צופרידענהייט שטרעזעמאנ'ס רעדע, בעזונדערס דעם טייל, וועלכער איז געווענדעט געגען פראנקרייך און ענגלאנד. די סאוויעטען־מאכט, וועלכע האט לעצטענס גענומען אליארמירען די וועלט וועגען א נייעם אנטי־סאוויעטישען בלאק, וועלכער זאל ארומנעמען פראנקרייך, פוילען רומעניען, אונגארן, טשעכאסלאוואקיען, יוגא־סלאוויען און אפילו בולגאריען. האט איצט ווידער זיך גענומען דערנעהענטערן צו דייטשלאנד און מ'וויל דעם ראפאלא־אפמאך פערטיפערן און פערברייטערן.

די דייטשען העלפען צו די סאוויעטען־מאכט אין פערשפרייטען די דאזיגע קלאנגען, מחמת דערמיט קענען זיי פון איין זייט אויספועל'ן בעסערע קאנצעסיעס ביי דער ראטען־רעגירונג און פון דער צווייטער זייט גלויבען זיי, אז דאס וועט צווינגען די קאאליציע־מלוכות וואס גיכער צו עוואקוירען די אקופירטע געביטען, כדי דייטשלאנד זאל נישט אינגאנצען אריינפאלען אין די ארעמס פון די באלשעוויקעס.

די דייטשע פאליטיק, וועלכע בעשטעהט אין לאווירען צווישען מזרח און מערב, ווענדענדיג געגניסען פון ביידע זייטען, וועט א פנים נאך לאנג אנהאלטען. דאס האט בעוויזען שטרעזעמאנ'ס לעצטע רעדע. עס איז דעריבער נישט קיין וואונדער, וואס די גאנצע דיפלאמאטישע וועלט זוכט אנ'אויסוועג צו דעם שווערסטען פראבלעם אין אייראפא, וואס הייסט דייטשלאנד.

בן משה,

מיטעלאלטערליכע רעשטלעך, וואס מוזען בעסעמפט ווערען.

אין די „גוטע אלטע צייטען", וועלכע ווערען אזוי דערהויבען בעזינגען דורך די ראמאנטישע פריצישע משוררים, האט זיך צווישען אנדערע אויסגעבילדעט ביי די פריצים אנ'איינגעווארצעלטער קוק אויף דעם, ווי א פריץ און בפרט נאך אנ'אפיציר מוז רעאגירען אויף א פערזענליכער בעליידיגונג. ביסלעכווייז האט זיך אויסגעארבייט א גאנץ נייע פראצעדור און א גאנצער „קאדעקס", אדער בעסער געזאגט, גאנצע נייע „קאדעקסען", וועגען דעם, ווי א פריץ דארף זיך אין אזעלכע פאלען אויפפיהרן. אין הסכם מיט דעם גרונד־קוק, וועלכער האט דעמאלט געהערשט, — אז די וועלט ווערט רעגירט פון דעם גראבען כוח, פאר וועלכען אלע מוזען זיך בויגען — האט זיך דא אויך ארויסגעריקט דער רעיון פון א צוויי־קאמף (דועל): איז ענטשטאנען א סכסוך צווישען צוויי פריצים, קאן ער בעזייטיגט ווערען נאר דורך דעם, וואס זיי וועלען זיך ביידע שלאגען מיט בעוואפענטע הענד, ביז איינער וועט נישט פאלען. „א פריץ מוז די בעליידיגונג, וועלכע ער האט בעקומען פון א צווייטען פריץ, אפוואשען מיט'ן בלוט פון בעליידיגער!"... דערין איז בעשטאנען דער שוץ פון דעם בעליידיגטען פריצישען כבוד, אדער „עהרע". אזוי האט דער „פריצ'ישער שטאנד" געשיצט זיין כבוד! דער המון, די „המורים" פון המון האבען וועגען אזא דערהויבענעם רעיון אפילו נישט געטראכט חלומ'ען!... דער דועל איז געווען אנ'עהרען־אויסצייכנונג נאר פאר'ן פריץ!

טויזענדער מענשען זענען אומגעקומען אלס קרבנות אויף דעם מזבח פון דעם אפגעצקע, וואס האט זיך גערופען „דער פריצ'ישער כבוד"...

די „גוטע אלטע צייטען" זענען לכל הפחות אין א גרויסער מאס לאנג אריבער, די „מלוכה פון שטאנדען" איז שוין לאנג פונאנדערגעפאלען. דער גאנצער אריסטאקראטישער וועלט־קוק ווערט אלץ מעהר און מעהר ארויסגעדריקט פון לעבען דורך דעם אלץ גרעסער און שטארקער ווערענדען דעמאקראטישען וועלט־קוק, וועלכער רוקט זיך אליין ווייטער אפ פון גראבען כח און רוקט זיך צו אלץ נעהנטער צום יושר און זיין ברייטען ארומנעם.

די דועלען אבער האבען זיך אזוי טיף איינגעגעסען אין דער פריצישער פסיכאלאגיע, אז זיי זענען נאך איצט אפילו א מאנ־מעגליכע ערשיינונג.

וואס אפטער דעמאקראטען וועלען זיך אנהויבען אבזאגען עפענטליך פון אננעמען א דועל, וואס אפטער עס וועלען זיך פון הויכע און אפיציעלע פערזענליכקייטען לאזען הערען אזויגע פעסטע און שיינע רייד, ווי די רעדע פון מארשאלעק דאשינסקי וועגען דועלען — אלץ גיכער און אלץ פעסטער וועט דער דועל, דער דאזיגער רעשטעל פון פריציש־פעאדאלען מיטעלאלטער, ארויסגעמשפט ווערען פון לעבען.

א צווייטע, הגם א פיל קלענערע עהרען־מגפה זענען. נאך מיין מיינונג, די אזוי־גערופענע עהרען־געריכטען זיי שטאמען אויך פון דער זעלבער פריצישער „דערהויבענער" נשמה, ווי די דועלען; נאר אנשטאט דער לעגאליזירטער רציחה האט איהר דא א בית־דין!... נישט דער געוועהנליכער מלוכה־בית־דין, וועלכער עקזיסטירט פאר אלע מען און אויך פאר'ן המון, נאר א בעזונדערען בית־דין פון מענשען מיט א הויכער השגה פון כבוד (עהרע), וועלכע וועלען משפט'ן לויט די הויך אדליגע, חשוב'ע פריצישע השגות און געפיהלען!" די דאזיגע עהרען־געריכטען זענען איינגעפיהרט געווארען פון אנהויב פאר אפיצירען, שפעטער פאר אדוואקאטען און נאך שפעטער אויך פאר אנדערע „שטאנדען" און ארגאניזאציעס.

דער עהרען־געריכט שטעלט מיט זיך פאר א ריזיגען פארטשריט אין דעם אופן, ווי צו רעאגירען אויף א בעליידיגונג און פערגלייך מיט א דועל! אבער אין תוך גענומען איז דאס א בית־דין מעהר פאר עטישע עבירות, אדער בעשולדיגונגען פאר פערשידענע גרופירונגען פון פאך־מענשען מיט „פיינע געפיהלען" און „הויכע השגות", אבער נישט פאר ארבייטער, נישט פאר פויערים און אויך ווייניג פאר „בירגערליכע" מכל המינים, מיט איין ווארט — נישט פאר'ן המון.

דאס שטעהט אין א שארפער סתירה צו דעם יסוד פון דער דעמאקראטיע — צו דער גלייכקייט פון אלע בירגער פאר'ן געזעץ! די מאנ־מעגליכע נסיונות לערנען דערביי ווייטער, אז צווישען די שופטים פון עהרען־געריכט בעגעגענט מען אויך מענשען מסופק'דיגע און זעהר אפט עם־הארצים אין די עלעמענטארע הלכות בית־דין... אזוי ארום גיט דער דורכשניטליכער עהרען־געריכט קיין גענוגענדע גאראנטיעס נישט פאר דעם, וועלכער טרויט איהם אן דעם שוץ פון זיין כבוד!... אויב דער אינסטיטוט פון עהרען־געריכט מוז נאך א געוויסע צייט אויפגעהאלטען ווערען, כדי מיטצוהעלפען אין קאמף מיט דועלען, מוז דאך פאר אונז זיין קלאר, אז אויף להבא קאנען מיר דעם דאזיגען אינסטיטוט נישט איינהאלטען. זאל דער דאזיגער אינסטיטוט בכלל בלייבען, מוז ער גרונדליך רעארגאניזירט ווערען און מוז ווערען קודם־כל א בית־דין פאר אלעמען, וועלכער זאל האבען א גענוי־נענרען מאראלישען און זאך־קענערישען אויטאריטעט און שאפען פאר אינטימליכען בירגער גענוג גאראנטיעס פאר דעם שטרענג־יושר'דיגען בענעמען זיך צו די איהם אנפערטרויטע ענינים.

אין זיין איצטיגער פארם טויג דער עהרען־געריכט על־פי־רוב נישט און שוין דעריבער טארען מיר נישט אויפ'ן סמך פון ווערטען עס איז אפזאג, אנצונעמען אנ'עהרען־געריכט „דיסקוואליפיצירען" איהם, פונקט אזוי ווי קיין מענש טאר נישט דיסקוואליפיצירט ווערען אויפ'ן סמך פון זיין אפזאגען זיך פון א דועל...

דעפ. ד"ר יעקב וויגאדזקי

אפענער בריף צו דער יודישער קהלה

און צו דער גאנצער יודישער בעפעלקערונג אין לאדז

די פראגע, וואס איך וויל דא בעריהרען, איז נישט ניי. דער דאזיגער ענין איז גוט בעקאנט דער גאנצער יודישער עפענטליכקייט אין לאדז. די דאזיגע פראגע הענגט שוין איבער דעם יודישען לאדז זייט דעם יאהר 1912 און ער־היום איז זי נאך נישט געלעזט געווארען. דאס איז דער חוב, וועלכען די לאדזער יודישע קהלה איז שולדיג דער פאמיליע פון דעם דורך אונז אלעמען פערעהרטען רב, הרב ר' אליהו חיים מייזעל זצ"ל.

עס איז אנ'אלט בעקאנטע געשיכטע, וועגען וועלכער עס איז פיל גערעדט און געשריבען געווארען סיי אין די פראטאקאלען פון דער יודישער גמינע, סיי אין דער לאדזער יודישער פרעסע, אבער ווייטער ווי פון רעדען און שרייבען איז מען נישט געגאנגען. די פאמיליע פון הרב מייזעל זצ"ל האבען היינט, נאך 16 יאהר פון רב'ס פטירה, נאך נישט בעקומען בעצאהלט דעם חוב. דאס איז א שאנד־פלעק, וואס הענגט אויף דעם יודישען לאדז.

כ'האלט פאר איבריג אויסצורעכענען די גרויסע פערדינסטען פון אונזער אוניפערגעסליכען מנהיג, הרב מייזעל זצ"ל פאר דעם יודישען לאדז. כ'וויל אבער, אלס לאדזער בירגער, וועלכער איז גוט בעקאנט מיט דער גאנצער געשיכטע, דערמאנען איינינע דאטען און פאקטען, כדי קלאר צו מאכען די לאדזער יודישע בעפעלקערונג, ווי אזוי אזא וויכטיגען ענין, וואס איז אנ'עהרען־פראגע און א חוב פון דער לאדזער קהלה, איז פערנאכלעסיגט געווארען און וואסערע גלגולים ער האט אדורכגעמאכט.

תיכף נאך דער פטירה פון הרב מייזעל זצ"ל האט די יודישע גמינע בעשלאסען אויסצוצאהלען דעם בית הרב 30 טויזענד רובל, א חוץ שכירות און דירה־געלד פון די יאהרען 1911 און 1912, וועלכע זענען נישט בעצאהלט געווארען. דערויף האט זיך צופלאקערט דער רבנים־קאמף און נאך די וואהלען איז געקומען אנ'ענדערונג און די שטימונגען פון די דאזערס. מ'האט רעגידירט דעם פריהערדיגען בעשלוס און אנערקענט פאר דער פאמיליע פון הרב מייזעל זצ"ל נאר 25 טויזענד רובל, א חוץ שכירות, וועלכע מ'האט נישט געהאט אויסגעצאהלט. נאך דער דאזיגער זיצונג, וועלכע איז פארגעקומען דעם 7 דעצעמבער 1913 האט מען אנגעהויבען טיילווייז אויסצוצאהלען די פערלעגענע חובות פון דער גאזשע, אבער פון דער בעשטימטער סומע, האט מען נישט געגעבען קיין גראשען. אזוי זענען אדורך 14 יאהר. די פאמיליע פון הרב מייזעל זצ"ל האט נישט נאר נישט געקענט בעצאהלען די חובות, וועלכע זי איז שולדיג געבליבען, בעת דער קראנקהייט פון רב, נאר זי האט אויך נישט געהאט קיין שום מיטלען צום לעבען.

אין 4 יאהר ארום האט מען זיך ווידער דערמאנט אין חוב און אויף א זיצונג פון דער יודישער גמינע, אין וועלכער עס האבען זיך בעטייליגט ארעלף דאבראנוצקי, טוביה ביאלער און פארשטעהער פון בעלי־בתים און חסידים, איז ווידער אמאל בעשלאסען געווארען צו אנולירען דעם בעשלוס וועגען 25 טויזענד רובל און מ'האט צוריק בעשטימט צו בעצאהלען די פאמיליע פון הרב מייזעל זצ"ל 30 טויזענד רובל, נישט אראפרעכענענדיג דערביי די געלדער, וואס מ'האט שוין געגעבען. פארזיצער פון דער דאזיגער זיצונג איז געווען דער דאזער גרשון גיימאן. מען איז אבער ווידער געבליבען ביים — בעשלוס. אלע ווענדונגען פון דער פאמיליע אויסצוצאהלען איהר דעם חוב, זענען געבליבען אהן ערפאלג.

אין יאהר 1920 האט די קהלה איבערגעגעבען דעם ה' משה העלמאן 18 הונדערט מארק פאר דער פאמיליע פון הרב מייזעל זצ"ל. הרב ר' לייזער אוטשע, וועלכער האט די דאזיגע סומע בעקומען פון ה' העלמאן, האט צוריק געשיקט דאס געלד צו דער גמינע, ביילעגענדיג א בריף, אז די פאמיליע פון הרב מייזעל פערלאנגט נים קיין נדבות, נאר זי פאדערט, מ'זאל איהר בעצאהלען דעם חוב, וואס איהר קומט. דערויף האט די קהלה געענטפערט, אז די גמינע־קאסע איז ליידיג און זי קען דערווייל נישט אויסצאהלען קיין חובות און אזוי איז דער ענין פערבליבען ביז היי־יאהר.

ווען ס'איז מיט 6—7 חדשים צוריק געוועהלט געווארען די נייע קהלה־פערוואלטונג האט הרב ר' לייזער אוטשע זיך געווענדעט וועגען דעם צום ווייטען מאל מיט א בריף צו דער גמינע. די איצטיגע קהלה־פערוואלטונג האט זיך גענומען ערנסט צום ענין, אבער דא איז ווידער געשעהן א מכשול. אויף א געהיימניספולען אופן זענען די פראטאקאלען, אין וועלכע עס האט זיך געפונען דער בעשלוס פון דער גמינע־פערוואלטונג מכח אויסצאהלען די פאמיליע פון הרב מייזעל 30 טויזענד און שפעטער 25 טויזענד רובל, אוועקגעקומען.

אט דאס איז אין קורצען די געשיכטע פון דעם חוב, וועלכען דאס יודישע לאדז איז שולדיג דעם בית הרב מייזעל.

דאס גענוגט דוכט זיך, כדי איבערצוצייגען יעדען לאדזער יודישען בירגער, וואס פאר אנ'אונגערהערטע עולה עס איז בעגאנגען געווארען געגען דער משפחה פון הרב מייזעל זצ"ל. אזוי ווייטער טאר עס נישט בלייבען!

לעצטענס האט א קהלה־קאמיסיע, וואס איז ספעציעל בעשטימט געווארען, ענדליך בעשלאסען נאכצוקומען די גערעכטע פאדערונג פון בית הרב און איהר אויסצאהלען דעם חוב. און דער ענין ווערט איבערגעגעבען דער קהלה־פערוואלטונג ענדגילטיג צו ערלעדיגען.

די קהלה־פערוואלטונג דארף איצט אלזא, ארויסזאגען איהר ענדגילטיג ווארט, צי די גערעכטע פאדערונגען פון בית הרב וועלען ערפילט ווערען אדער דער שאנד־פלעק אויף דער היגער יודישער קהלה וועט ווייטער פערבלייבען.

איך וויל האפען, אז די קהלה וועט אויסקלייבען דאס ערשטע און דער חוב וועט ענדליך ווערען אויסגעצאהלט.

עמנואל האמבורסקי.

איהר וועט זיין צופריעדען קויפענדיג ביליג און גינסטיג
אנ'אויסגעצייכנעטען ראדיא־אפנעהמער
ביי דער פירמע
RADIO — REICHER INŻ. J.
PIOTRKOWSKA 142
TEL. 15-57
i S-ka

די נייעסטע פערפומען
פודערן, סמעלניש און בלומען־וואסער
ווי אויך פערשידענע קרעמען עמפעהלט צו די
ביליגסטע פרייזען.
די איבעראל בעוואוסטע פערפומעריע
י. דרוקער
זאוואדזקא 11, — טעל. 75-92.
בעמ.: יעדער קויפער בעקומט גראטיס א פלעשעל פערפום פון דער
וועלט־בעריהמטער פירמע FASCINATA BERLIN

עס־צימער,
הערען־ און שלאפצימער
פון פאזער בירקענהאלץ, אייכענהאלץ,
פאלירט ראזענהאלץ, קאווקאזישער נוס־
בוים, אויך אלע אנדערע איינדעלהאלצען
קויפסטו אמביליגסטען פאר קאסע אדער
אויף בעקוועמע ראטענצאהלונג אין דער
מעבעל־פאבריק
ס. סאלאמאנאוויטש
עט קאמפ.
13 נארוטאוויטשא 13
טעל. 37-60.
לאנגיעהריגע גאראנטיע.
נייעסטע וויענער מאדעלען.

HURTOWY
DETALICZNY
SKŁAD
PERFUM, KOSMETYKÓW MYDEŁ
TOALETOWYCH, KRAJOWYCH i
ZAGRANICZNYCH FIRM Najtańsze
źródło
„KOSMOS"
ŁÓDŹ, PIOTRKOWSKA 60.
Firma egzystuje 25 lat.

צום אנקומען פון דער קרן-היסוד-דעלעגאציע אין לאדז

ד"ר. א. לעווינסאן

לכבוד לייב יפה

מיר, געטא-קינדער, הערען נישט דעם געשריי פון פאלקס-געבורט און לאנד-געבורט; מיר זעהען נישט די גירת פון ארץ-ישראל, מיר פיהלען נישט דעם ריח פון שפראצונג. מיר, געטא-קינדער, זעהען בלויז מנושמ'דיגע ווארצלען און יעדער איינער פון אונז זעהט נאר דאס, וואס איהם געפעהלט: דער החלוץ זעהט דעם עמק; דער בעל-הבית—דעם אפעלסינען גארטען; דער נגיד—דעם הר-הכרמל: דער אינדוסטריעלער זעהט חיפה אדער תל-אביב; דער פרומער יוד זעהט חברון מיט דער סלאבאדקער ישיבה, און אזוי כסדר: יעדער פון אונז זעהט נאר א שטיקעל, א ברעקעל, אנ'עפיזאד פון ארץ-ישראל. ווער זעהט אבער אנ'אונטעלבאלע, א גאנצע ארץ-ישראל? דער דיכטער מיט זיין געטליכער וויזיע!

ער, דער שותף פון שעפער, איז ביכולת צו זעהן די ענטשטעהונג, די שאפונג פון ארץ-ישראל אינ'ם גאנצען אומפאנג, אינ'ם גאנצען פערנעם. ער דער דאזיגער דיכטער, וועלכער טראגט פון זיינע פריהסטע יוגענד-יאהרען אין זיין נשמה די גאנצע וועהטאגען פון יצירת ארץ-ישראל, זעהט די נישט-צוקרעמעלטע, נאר די גאנצע, די ליידענדע, ארבייטענדע, ענטשטעהענדע און אויפבליהענדע ארץ-ישראל. און דעריבער טאקע איז אויף איהם ארויפגעלעגט געווארען די שווערע אויפגאבע פון אונזער פאלקס-ארבייט און ער איז אוועקגעשטעלט געווארען אין דער שפיץ פון קרן-היסוד, וועלכער שאפט און בויט א גאנצע ארץ-ישראל, פאר'ן גאנצען יודישען פאלק. און ער, דער דיכטער, איז נישט בלויז דער ממונה (דירעקטאר) איבער'ן קרן-היסוד, נאר נאך מעהר, ער איז דער ממונה איבער'ן קרן-הנשמה; ער טראגט אין זיין הארצען דעם גאלדענעם שליסעל פון דער פאלקס-נשמה, פון קרן נשמת העם!

און מיט זיין הייסען אטעם פון ליבע, דערווארימט ער אונז, מיט זיינע איינפאכע, פשוטע ווערטער וויקעלט ער פונאנדער פאר אונז די מגילה פון אונזער ווערען, אין אונזער ענטשטעהן, פון ווידערגעבורט פון אונזער לאנד און פאלק, פאלק און לאנד.

ער וועקט און דערהויבט אונזער נשמה און ער דערמאנט אונז אן דעם קרן-היסוד, ווייל גרויסע ווערק,—פאלק און לאנד,— קען מען בויען נישט בלויז מיט גייסט און

לייב יפה

נישט בלויז מיט געלד, נאר מיט ביידע צוזאמען: קרן-היסוד און קרן-הנשמה. געלד און גייסט!

דאס פערלאנגט דער דיכטער פון זיין פאלק, פאר וועלכען ער וועהטאגט זיין גאנצען לעבען.

די ברכה פון ארבייט

(צום אנקומען פון שמואל זשוכאוויצקי)

פון ר' בנימין ירושלים.

40 יאהר האט ער געלעבט אין גלות, און זייט פיר יאהר געפינט ער זיך אין ארץ ישראל. זיין לעבען און ארבייט זענען געווען פול מיט אינטערעס אויך אין גלות, אבער א בעזונדערן ווערט האבען זיי בעקומען אין ארץ ישראל.

שוין אין די יונגע יאהרען ווערט ער בעקאנט אלס „עילוי", בעקומט צו 17 יאהר סמיכה. אבער ער וויל נישט מאכען פון דער תורה קיין קרדום לחפור בה, און קלייבט אויס זיין פאטערס בעשעפטיגונג — וואלד-מסחר, נאך פון זיינע קינדער-יאהרען אין דארף איז אום-פערגליבען די בענקשאפט צו דער נאטור. שפעטער בעשעפטיגט ער זיך מיט אייזען-גיסעריי. ארבייט אויך א סך אויפ'ן געזעלשאפטליכען געביט, דערהויפט פאר'ן ציוניזם.

אין יאהר תרפ"ד בעזעצט ער זיך מיט זיין משפחה אין א"י, און דא קומט ער צו צוויי גרונטיגע אויספיהרונגען:

ערשטענס, דער גורל פון יודישען ישוב אין ארץ ישראל איז פערבונדען דער עיקר מיט דער לאנדווירטשאפט. נאר נאכדעם ווי די לאנדווירטשאפט וועט זיך געהעריג בעפעסטיגען, קען מען איך האפען אויף א גינסטיגער ענטוויקלונג פון דער אינדוסטריע.

צווייטענס, כדי די לאנדווירטשאפט זאל זיך גוט ענטוויקלען דארף מען צוציהען צו איהר דעם מיטעלשטאנד-מענש. אמת, אלץ, וואס די חלוצים טוען פערדינט דעם גרעסטען כבוד און די מאקסימאלע הילף, אבער זיי אליין וועלען נישט לעזען דאס רעטעניש פון אונזער עתיד. מ'מוז פערברייטערן דעם באזיס און צוציהען דעם מיטעלשטאנד, אין וועמען עס ליגען נאך בעהאלטען גענוג מאטעריעלע און גייסטיגע כחות פאר'ן אויפבוי פון לאנד.

און ער האט בעשלאסען צו ארבייטען אין אט דער ריכטונג.

אין יענער צייט זענען אין לאנד געווען צוויי טיפען פון לאנדווירטשאפטליכען ישוב. דער אלטער טיפ, ווי פתח-תקוה און דער נייער טיפ ווי נהלל. זשוכאוויצקי האט פערשטאנען, אז פאר'ן מיטעלשטאנד-מענש דארף מען שאפען א מיטעל-טיפ פון לאנדווירטשאפטליכען

ש. שוכאוויצקי

ישוב, איבערלאזען דעם פרינציפ פון פריוואט-אייגענטום אויך לגבי דעם באדען און צוזאמען דערמיט פערהיטען די נאציאנאלע ווערטען. די אליין-ארבייט (עבודה עצמית), אויף וויפיל עס איז מעגליך, און אויב שוין יא אנדינגען ארבייטער, זאל עס זיין יודישע. און אויף די דאזיגע יסודות האט ער געבויט „מגדיאל". בנוגע דעם כאראקטער פון דער ווירטשאפט האט ער אנגענומען די שיטה פון געמישטער ווירטשאפט: דער עיקר פרדסים, נאכדעם מילך-ווירטשאפט, גרינס, פוטער פאר בהמות און עופות-האדעוואניע.

„מגדיאל" עקזיסטירט בלויז עטליכע יאהר, אבער שוין איצט קען מען זאגען, אז די אונטערנעמונג און שיטה איז געלונגען. מיט עטליכע יאהר צוריק איז דער באדען דארט געווען וויסט, און ביי היינטיגען טאג איז עס א בליהענדיגער פונקט מיט 120 משפחות, וועלכע שפייזט אויך הונדערט פופציג יודישע ארבייטער. עס וועלען פערבייגעהן נאך עטליכע יאהר און „מגדיאל" וועט ווערען איינגאנצען א בליהענדיגער גארטען. און מגדיאל וואקסט און בליהט א נייער דור; ארום הונדערט קינדער זענען געבוירען געווארען און אלע, חוץ איינעם, זענען געבליבען לעבען און ענטוויקלען זיך גלענצענדיג.

נישט לייכט איז געווען די דאזיגע מענשען ארויבערצוציהען פון שטאטישען לעבען צום דארפישען, פון א לופט-לעבען צו אנ'ארבייטס-לעבען.

עס זענען אויך געווען אנדערע שוועריגקייטען. אט, למשל, די געזעלשאפטליכע: אין „מגדיאל" זענען דא תושבים פון צעהן מדינות, צווישען זיי אויך יידען פון בבל, און מ'האט געדארפט האבען א נאטירליכען חוש פאר טאקט און איבערגעבענקייט, כדי צו קענען דורכגעהן מיט הצלחה אט די שוועריגקייטען און דערווערבען אלעמענס צוטרוי.

שמואל זשוכאוויצקי האט מצליח געווען אויפ'ן גאנצען פראנט און די ברכה זעהט ער איצט מיט זיינע אייגענע אויגען. ער האט זיך דערווארבען ליבע נישט בלויז אין „מגדיאל", נאר אויך אין דער גאנצער סביבה. מ'רופט איהם מיט'ן ביבלישען צונאמען „אלוף מגדיאל".

אין דער ווירטשאפט פון מגדיאל איז איינגעסטירט ביז היינטיגען טאג ארום פיר הונדערט טויזענד דאלאר, אבער ווערט איז עס צוויי מאל אזוי פיל. פערשטעהט זיך, אז די קאלאניע וואלט צו אזא מצב נישט דערגרייכט, ווען נישט דער „קרן-היסוד", וועלכער האט איהר געגעבען די הילף פון אכציג טויזענד דאלאר.

איצט איז שמואל זשוכאוויצקי ארויס גערופען געווארען צו א וויכטיגער אויפגאבע: בעטייליגען זיך אין דער דעלעגאציע פון „קרן היסוד" אין פוילען. קומט ער אהער און וועט דא געפינען אפענע אויערען און הערצער, אויפצונעמען די בשורה פון לאנד, די בשורה, וואס קומט פונם גאנצען אויפבוי-אויפטו און אויך פון „מגדיאל".

—0—

ברוכים הבאים!

(צום בעזוך פון דער ארץ-ישראל דעלעגאציע)

פון אינזש. ג. פראשקער.

אין די טריבע, פערכמורעטע טעג פון דער יודישער ווירקליכקייט אין גלות, בעת עס דראהט דעם יוד דער פולשטענדיגער מאטעריעלער און מאראלישער אונטערגאנג; אין די טעג, ווען דער יוד ווערט אפהענגיג, פערצווייפעלט און ער זיפצט מיט יאוש: „מאין יבא עזרי?", אין די דאזיגע טעג אהן ליכט און אהן פרייד, קומען אונזערע מבשרי-ישועה, דער דיכטער לייב יפה מיט זיינע חברים און ברענגען אונז א ווארימען גרוס פון אונזער אלט-נייער היים, פון ארץ-ישראל.

זיי ברענגען אונז די פרעהליכע בשורה, אז אונזער לאנד, אונזער פאלק און אונזער שפראך לעבען.

אונזערע געסט ברענגען טרייסט-ווערטער, אויפמונטערונגס-ווערטער, אין וועלכע מיר נויטיגען זיך איצט אזוי שטארק.

דער שווערער קאמף פאר עקזיסטענץ האט פערטעמפט אונזערע מוחות, פערשטיינערט אונזערע הערצער און אוועקגעטריבען פון אונז די פעהיגקייט זיך צו בעגייסטערן מיט הויכע צילען און ערהאבענע אידעאלען. יא, אונזער שווערע לאגע האט אונז גענומען אפילו פאר אומפעהיג תופס צו זיין דאס, וואס עס דיקטירט דער שכל-הישר, די געזונדע לאגיק. ווארום וואס קאן דען זיין איינפאכער און פשוט'ער, ווי די אידעע פון ציוניזם, וועלכע שטרעבט צו שאפען פאר'ן יודישען פאלק, וואס איז נע ונד שוין קרוב 2 טויזענד יאהר, א מקום מנוחה אין זיין אמאליגער היים.

האבען דאך דאס שוין פערשטאנען אפילו די אומות העולם, וועלכע גרינדען אין אלע לענדער „פרא פאלעסטינא-קאמיטעטען", צו וועלכע עס געהערען די פראמינענטסטע פערזענליכקייטען פון דער נישט-יודישער וועלט, און וועמענס אויפגאבע עס איז אונטערצושטיצען דעם אויפבוי פון א נאציאנאלער היים פאר'ן אלטען פאלק ישראל.

און אט האבען אונזערע ברידער מעבר לים, די ניכטערע אמעריקאנער, וועלכע אפערירען מיט טרוקענע פאקטען און ציפערען, בעשלאסען אויף זייער לעצטער קאנפערענץ, וואס איז גערופען געווארען דורך לואי מארשאל, צו ווידמען זיך בלב ונפש דעם אויפבוי פון ארץ-ישראל.

די פראזאאישע אמעריקאנער האבען זיך בעגייסטערט און ענטציקט מיט דער שעהנער ווירקליכקייט פון ארץ-ישראל.

יא, מיט דער ווירקליכקייט. דער ציוניזם איז מעהר נישט קיין פאנטאזיע, צי א חלום פון דיכטער און טרוימער, די צעהנדליגער טויזענדער בויער פון נייעם ארץ-ישראל, די צעהנדליגער נייע יודישע ישובים און יודישען היימלאנד האבען געמאכט פון ציוניסטישען טרוים א רעאלע ווירקליכקייט, וועלכע רופט ארויס ביי אלעמען התלהבות און ענטציקונג.

ווען מיר קוקען זיך צו צו דער עבודת פרך פון אונזערע ברידער אין ארץ-ישראל און צו דער מאראלישער און אונטערשטיצונג, וועלכע דער נייער יודישער ישוב געניסט פון דער גאנצער אינטעלעקטועלער וועלט, דאן מוזען מיר מודה זיין, אז מיר, די פוילישע יודען, האבען אמווייניגסטען געטאן פאר'ן בוי פון אונזער נאציאנאלער היים.

מיר ווייסען, אז די איצטיגע לאגע פון פוילישען יודענטום איז זעהר א שווערע, א ביטערע. אבער דאס פערקלענערט אויף א האר נישט אונזער חוב לגבי ארץ-ישראל.

מיר מוזען איצט מאכען די גרעסטע אנשטרענגונגען, ברענגען די ווייטגרעסטע מאטעריעלע קרבנות, כדי צו בעווייזען אונזערע געסט פון ארץ-ישראל, אז מיר זענען מיט די בויער און שמידער פון אונזער נאציאנאלער היים.

אונזערע ליבע און טייערע געסט בעגריסען מיר מיט דער אלטער יודישער ברכה:

ברוכים הבאים!

קבלת-פנים ביי דער באהן.

פייערליכע אויפנאהמע אין די שוהלען. — גראנדיעזע אקאדעמיע אין „פילהארמאניע".

היינט 11 פריה קומט קיין לאדז די דעלעגאציע פון ארץ-ישראל: דיכטער לייב יפה, מיטגליד פון דירעקטאריום פון „קרן היסוד" אין ירושלים, און ה' שמואל זשוכאוויצקי, גרינדער און בויער פון דער בעקאנטער קאלאניע מגדיאל אין ארץ-ישראל. גלייכצייטיג קומט אויך צו פאהרען ד"ר משה וואלדמאן פון בערלין, רעדאקטאר פון דער „יודישער רונדשוי", מיטגליד פון צענטראל-קאמיטעט פון דער ציוניסטישער פעראייניגונג אין דייטשלאנד און פרנס פון דער בערלינער יודישער קהלה.

אויף דעם פאבריקס-באהנהויף וועלען מקבל פנים זיין די חשוב'ע געסט דער קאמיטעט פון „קרן-היסוד", פארשטעהער פון די ציוניסטישע גרופירונגען און פון פערשידענע געזעלשאפטליכע אינסטיטוציעס.

* * *

היינט פרייטאג צו קבלת-שבת וועט פארקומען א פייערליכע אויפנאהמע פאר דער דעלעגאציע אין דער ציוניסטישער שוהל „אהל יעקב" (גדאנסקא 18). מארגען שבת פריה וועט ה' יפה זיין ביים דאווענען אין דער סינאגאגע אויף אלעע קאשטשושקי און דער בעגלייטונג פון מיטגלידער פון קרן-היסוד-קאמיטעט. צו דער זעלבער צייט וועט ה' ש. זשוכאוויצקי זיין ביים דאווענען אין דער ווילקער שוהל, וואו דער גאסט אליין וועט האלטען א רעדע וועגען ארץ-ישראל.

* * *

זונטאג דעם 25. ד. ח. 9 אווענד קומט פאר א פייערליכע אקאדעמיע לכבוד דער דעלעגאציע אין פילהארמאניע-זאל. די מיטגלידער פון דער ארץ-ישראל-דעלעגאציע ה"ה יפה און זשוכאוויצקי, ווי אויך ד"ר מ. וואלדמאן וועלען ארויסטרעטען מיט רעדעס וועגען דער לאגע און פערספעקטיווען פון אויפבוי-ווערק אין ארץ-ישראל. אין דער אקאדעמיע וועלען זיך אויך בעטייליגען דער ארקעסטער און כאר פון די יודישע גימנאזיעס פון דער געזעלשאפט פאר מיטעל-שולען, דעלעגאציעס פון די פערשידענע ארגאניזאציעס און געזעלשאפטליכע אינסטיטוציעס מיט די פיהרער א.א.וו.

די אימפאזאנטע פייערונג האט ארויסגערופען אנ'אונגעהויערען אינטערעס אין אלע קרייזען פון דער נאציאנאל-יודישער בעפעלקערונג.

די יודישע פרוי פאר ארץ-ישראל

פון נעכה ראטנער.

עס ווערט יעצט פראקלאמירט א גרויסע אפענסיווע אויף דעם פוילישען יידענטום, וואס האט דעם צוועק, צו ערווערבען פאר ארץ ישראל דאס איידעלע יודישע הארץ, די יודישע נשמה יתירה. אונזער קאמף איז אן אנדערער, ווי ביי אנדערע פעלקער. מיר האבען נישט קיין כלי זיין, מיר האבען נישט קיין בוקסען און שווערדען. אונזער געוועהר איז — די אקער-אייזענס אויף די פעלדער פון יהודה און גליל. אונזערע שווערע הארמאטען זענען די נייע אקער-מאשינען אין עמק.

דער קלאנג, די טענער פון די אקער-אייזענס, וועלכע מישען זיך צונויף מיט דעם הארציגען געזאנג פון אונזערע חלוצים און חלוצות, דער גערויש פון די יודישע פעלדער, וועקען יודישער הערצער, זיי זאלען קלאפען אין הארמאנישען טאקט פאר דעם גרויסען שאפפונגס-ווערק, וואס הייסט „קרן היסוד".

דארט, אין אלט-נייאלאנד, ווערט מיט בלוט און שווייס געשמידט א צוקונפט פאר גאנצע דורות, פאר די אלע, וואס זענען פערשקלאפט, פאר די אלע, וואס שמאכטען און זוכען א היים.

צו שאפען א לאנד, צו בויען א היים, צו זייען פעלדער און פלאנצען ביימער, מוז מען האבען מיטלען, בלויז מיט ענטוזיאזם, בלויז מיט פייערליכע אקאדעמיעס, קען ארץ ישראל נישט געבויט ווערען.

עס איז צו אונז געקומען אונזער [...]ינער משורר ליב יפה. ער וועט אנפיהרען די ארבעט, אבער מיר מוזען שטעלען אין זיין רשות אונזער ארבעט און הילף.

אין אזא וויכטיגען מאמענט מוזען אויך מיר, יודישע פרויען, מאבילוזירען אונזערע בעסטע כחות, אום צו מאכען מעגליך דעם נצחון!

מיר דארפען ווערען א שותף ביים טראגען די ציגעל פאר דעם גרויסען בנין! מיר מוזען מיט מעשים ווייזען, אז מיר זענען א קראפט, אז מיר פערשטעהן אונזער הייליגע אויפגאבען און די וויכטיגסטע אונזערע אויפגאבע איז — צו ערהאבען ד ע ם ה יי מ י ש ע ן פ ר א נ ט, ערהאבען די משפחה, די מענער. מען דארף אין זיי איינפלאנצען די מאראלישע פליכט צו צאהלען דעם חוב פאר אונזער פאלק און לאנד, נישט נאר יוצא צו זיין, נאר באמת געבען מיט א ברייטער האנד, מיט אנ'אפען הארץ. און אונזערע מענער וועלען אודאי הערען אונזער שטימע: „כל אשר תאמר לך שרה שמע בקולה". פרעמדע וועלען אונזער לאנד נישט בויען, מיט איינן בלוט און שווייס וועט ארץ ישראל אויפשטעהן. א פאלק מוז זיך אליין העלפען, קען עס זיך נישט העלפען, איז עס פערלוירען!

הערצל האט שוין אין זיין צייט פערשטאנען, וואס פאר א קראפט די פרוי איז פאר דער ציוניסטישער בעוועגונג ער האט זיך אליין געפרעגט, וואס איז די פרוי פאר דעם ציוניזם? און מיט טרויער ענטפערט ער — גארנישט! און וואס קען זי זיין, און וואס דארף זי זיין, פרעגט ער ווייטער, און ענטפערט — אלץ קען זי זיין און אלץ דארף זי זיין!

יא, עס איז אמת, מיר האבען מעהר צייט, ווי אונזערע מענער. און מיר קענען און מיר דארפען אלץ זיין; מיר דארפען זיין די שטארקע טרייב-קראפט, וואס זאל די גאנצע רענעסאנס-מאשין ברענגען אין בעוועגונג; מיר קענען פיל שאפען, אבער עס פעהלט אונז נאך ענערגיע און גיכער ווילען, און זיי מוזען מיר איצט ארויסווייזען.

עס איז געקומען א צייט, אז מיר, פוילישע פרויען, זאלען זיך אויף א ווייל פערטראכטן, מאכען א חשבון הנפש, א בילאנס פון אונזער געוויסען און זעהן וואס מיר האבען ביז איצט אויפגעטון פאר ארץ ישראל, וואס פאר א פערדינס מען האבען מיר פאר דער נאציאנאלער ערציהונג פון אונזערע קינדער, פאר דער אויפלעבונג פון קולטור און שפראך.

אויב מיר האבען נאך מוט צוקוקען דעם אמת אין די אויגען, מוזען מיר, ליידער, זאגען, אז מיר, די יודישע פרויען אין פוילען, זענען ארים אין מעשים, אז מיר וועלען נעמען אין אכט, וואס די מיסס א ל ד כ·ים דער „הדסה" האבען אויפגעטון פאר און אין ארץ-ישראל, אז מיר וועלען בעטראכטען צו שפענדען 8.000 פונט פאר די מיידעלשולע אין נהלל, און פון די רומענישע פרויען, וועלכע האבען אויף דער לעצטער זיצונג אין בערלין זיך פערפליכטעט אויפצוהאלטען זעם בודזשעט פון א פערמע פאר מיידלעך און „נס-ציונה" מיט 7.000 פונט, אז מיר וועלען דאס אלץ זעהן, מוזען מיר מיט אכטונג בויגען דעם קאפ פאר זיי און גלייכצייטיג אראפלאזען די קעפ פאר דער חרפה, וועהענדיג דעם גרויסען קאנטראסט צווישען אונז און זיי.

איצט אבער, ביי דער איצטיגער „קרן-היסוד" אקציע, האבען מיר די מעגליכקייט זיך צו רעהאביליטירען, תשובה טון און דורך א פיבערהאפטע ברייטע אקטיוויטעט אפוואשען די אלטע זינד.

איצט איז דער וויכטיגסטער מאמענט. „אם לא עכשיו אימתי?"

עס איז אונזער פליכט און אויך שליחות צו נעמען אנטייל אין דער ארץ ישראל בעוועגונג. מיר זענען די קינדער פון גרויסע גייסטרייכע מוטערס, פון פרויען, וועלכע יעדע בעזונדער איז א שטיק יודישע היסטאריע, פרויען, וועלכע זענען דורך זייערע גרויסע פערדינסטען געווארען אונשטערבליך, און יעדע פון זיי האט א גרויסען מאנומענט אין אונזער אלטען פאנטעאן, אין תנ"ך.

ווי דורך א קאלעידיסקאפ געהט פאר אונז דורך א גאנצע בילדער-גאלעריע פון ערהאבענע וואונדערבארע פרויען-טיפען, וועלכע דארפען אונז נאך היינט דינען אלס סימבאל, אלס ביישפיל.

מיר גלויבען, אז די יודישע פרוי וועט איהר פליכט ערפילען!

—0—

סואמי

אלגעמיינע איינדרוקען פון פינלאנד

פון ישראל קאהאן

I.

צי ווייסט איהר פון א מדינה סואמי? — ניין? — איך האב דאס אויך נישט געוואוסט. געוואויר געווארען בין איך עס ערשט אין ריגא. איך האב דארט, נעמליך, געדארפט זיך פערשאפען מיין וויזע קיין פינלאנד און בשום אופן נישט געקענט געפינען די פינלענדישע באטשאפט. איך בלעטער אין טעלעפאן־בוך — נישטא. איך אינפארמיר זיך ביי בעקאנטע, אויך יענע קענען דעם אדרעס נישט אויסגעפינען. ערשט דורך'ן פוילישען גענעראל־קאנסולאט איז פאר מיר אויפגעלעזט געווארען דאס רעטעניש: סואמי!

אלזא, נישט פינלאנד, נאר סואמי. אזוי הייסט די מדינה אויף'ן ווייטען צפון — אויף פיניש. עס איז דערזעלבינער פזמון, וואס אין אלע נייע־געשאפענע מלוכות. די נאציאנאלע איינגענארט בעקומט איהר לבוש און אייגענע ארטיגע נעמען פון דער ניי־אויפגעלעבטער שפראך. אבער גראד אין פינלאנד איז מיט דער נאציאנאלער שפראך נישט אזוי איינפאך. דא הערשט א שפראכען־דואליזם, ווי אין קיין אנדער מלוכה. און נאך איידער איהר הויבט אן זיך איינצוגעוואוינען צום קלאנג פון דעם אזוי אויס מעגליכען ווארט סואמי, שאלט בסדר אפ די ניט־בעקאנטע שוועדישע בעצייכנונג — פינלאנד.

דאס פינישע איז, עבען, אינצווייל־צאר מיט'ן שוועדישען. קנאפע עלף פראצענט פון דער בעפעלקערונג זענען דא די שוועדען און אט די קליינע נאציאנאלע מינדערהייט לעגט ארויף איהר חותם אויף דעם ריזיגען לאנד, ווי גרויס און ברייט עס איז. „פיניש און שוועדיש זענען די נאציאנאלע שפראכען פון דער רעפובליק“ — אזוי לויטעט בפירוש די פינלענדישע קאנסטיטוציע.

* * *

פינלאנד איז, אזוי ווי לעטלאנד און עסטלאנד, א נייע מלוכה. מיט א צעהן יעהרונגען עבר הינטער זיך. דאס הייסט — אלס פרייע, זעלבסטשטענדיגע רעפובליק. די זעלבינע סבות האבען פערורזאכט איהר נאציאנאלע אויפריכטונג. די זעלבינע פאליטישע קאניונקטור נאכ'ן צוזאמענבראך פון צאריזם האט געבראכט איהר אויפשוואונג. ביי דיזעלבינע אומשטענדען און אונערליכע קאמפען האט אויך פינלאנד געשטעקט די ערשטע טריט אויף'ן וועג צו דער אונאפהענגיגקייט.

און דאך ווערען די פינלענדער עטוואס זשענירט, ווען מען שטעלט זיי אין איין שורה מיט די באלטישע רעפובליקען. זיי זאגען דאס נישט ארויס מיט'ן פולען מויל. איהר פיהלט דאס אבער גאנץ דייטליך. זיי בעטראכטען זייער מלוכה אלס עפעס העכערעס, יחוס'דיגער פון די אנדערע צו גלייכער צייט פראקלאמירטע מזרח־שטאטען.

איך האב דאס דערשפירט באלד ביי די ערשטע בעגעגענישען מיט די פינלענדער אויף דער שיף, בעת דער ים־רייזע פון רעוועל קיין העלזינגפארס; איך האב עס מעהר ברמיזה, ווי מיט ווערטער בעקומען אנצוגעהערען און דער צייט פון מיינע געשפרעכען מיט איינעגע הויכע פינלענדישע מלוכה־בעאמטע, און אפילו א פראמינענטע יודישע פערזענליכקייט און וויבארג האט מיר דיסקרעט קארעגירט בנוגע פינלאנד: ניין, נישט קיין „באלטישע רעפובליק“...

עס אימפאנירט די פינלענדער מעהר דאס סקאנדינאווישע, די דארטיגע אלטע, איינגעפונדעוועטע קולטור, מיט וועלכער זיי זענען אנגעזאפט, פון וועלכער זיי האבען דורות־לאנג געצויגען גייסטיגע יניקה, און מיט וועלכער זיי זענען שפראכליך אזוי ענג צונויפגעקניפט און צונויפגעוואקסען.

דער שוואך־פונקט איז, אלזא, ווידער אמאל דאס שוועדישע...

דאס איז די שטילע „טראגעדיע“ פון דער דאזיגער היינט צו טאג גליקליכער, גוט־פראספערירענדער רעפובליק אויף'ן קאלטען צפון. זי ווייס נאך נישט אקוראט, וואס זי איז, וואס זי וויל זיין...

פון איין זייט שטרעבט די יונגע רעפובליק צו ניוועלירען דאס שוועדישע, איינצוגרעצען און צו קרעפטיגען די פינישע שפראך. דאס זאל אויך זיין געווען די סבה, פארוואס פינלאנד האט פון ערשטען טאג פון איהר ווידער־געבורט זיך בעמיהט אויסצומיידען א פאליטישע דערנעהנטערונג צו דער שוועדישער מלוכה, נאר, פערקעהרט, געקירעוועט איהר אויסערן־פאליטיק אויף דער פאליטישער ליניע פון די „באלטישע רעפובליקען“; פון דער אנדער זייט דאמינירען, און קולטורעלען פרט, די סקאנדינאווישע השפעות און עס קומט צום אויסדרוק דער ווידערווילען פערעכענט צו ווערען אלס „מזרח־שטאט“...

„צווי זעעלען, אך, וואוינען אין מיין ברוסט“...

אט די נישט בעשטימטקייט, נישט־דעצידירטקייט דריקט זיך אויס אויף יעדען קעהר און ווענד. פינלאנד איז נאך א מדינה אהן א קלאר געצייכענטער פיזיאנאמיע. א לאנד פון קאנטראסטען — אין דער פאליטיק, ווי אין דער נאטור...

אבער די קאנטראסטען זענען נישט פון דעם מין, וואס ווירקען אפשטויסענדיג. אדרבה, זיי רייסען־מיט און ווינגען־אין מיט דער אייביגער שירה פון דער אזוי פרעכטיגער נאטור און פון דעם איינבעצוואונגענעם גערענגעל צווישען וואסער און גראניט.

און אונטער דעם דאזיגען אונאויפהערליכען, מערקווירדיגען אקאמפאניטענט פארעמט זיך באמעלעך אויס דאס לאנד און פאלק מיט איינגעארטיגער נאטור און קולטור...

פינלאנד ווערט מיט דער צייט זיך אפטרייסלען אי פון'ם „שוועדישען“, אי פון'ם „באלטישען“ און ווערען באמת א בערייטענדער פאקטאר — סיי אין קולטורעלען, סיי אין פאליטישען זין — צווישען דער סקאנדינאווישער האלב־אינזעל מיט דעם גרויסען קאנטינענט און מזרח.

* * *

פינלאנד, דאס וואונדערבארע „לאנד פון טויזענדער אזערעס“, מיט די אהן א צאהל אינזלען און שכערען, דאס „קאנאדע פון איירופא“, — איז אונגעוועגליך מאלעריש.

שוין אויף דער רייזע קיין העלסינגפארס ווערט איהר פערכאפט פון'ם צויבער־ריין פון דעם לאנד און פון זיינע נאטור־איבעראשונגען. דער ארייןפאהר אין דער רעזידענץ צווישען די אומפאנורענגע גראניט־פעלזען און דעם הערליכען אינזעל־נעץ, גיט דעם רייזענדער א שפע פון דערקוויקענדע איינדרוקען.

העלסינגפארס ליגט אויף א האלב־אינזעל, ארומגערינגעלט אין דריי זייטען פון'ם ים און ארומגערינגעלט מיט די וואלען פון דער אלטער פעסטונג סוועאבארג, דאס בילד איז ווירקליך פון איבעראשענדער שענקייט.

סוועאבארג — דער „גיבראלטאר פון צפון“ — איז פאר זיך אליין א זעהענסווירדיגקייט. די דאזיגע שטאלצע נאטור־פעסטונג, וואס איז אויסגעבויט געווארען אין יאהר 1749 דורך די שוועדען און זייט 1918 פלאטערט דא די פינלענדישע פאהן, — שטעלט מיט זיך פאר אנ'ארכיפעלאג (אינזעל־גרופע), בעשטאנצערט פון אונגעהייערע גראניט־בלאקען און בעווארענט מיט אונטערוואסערדיגע פעלזען. און דער זעלבער צייט איז עס א וואונדערבאר ווינקעלע, וואו דער גרויסער מייסטער — די נאטור אליין האט אויסגעפלאנצט א קונסט־ווערק פון לאנד, וואסער און שטיין...

דא, אין סוועאבארג (פיניש־סואמענלינא), ווי אין פיל אנדערע ערטער, קאן מען בעאבאכטען נאך א מערקווירדיגע ערשיינונג פון פינלאנד'ס גרויסארטיגער נאטור: דער ברעג הויבט זיך אלץ העכער און דאס וואסער ציהט זיך פאמעלעך, אבער בסדר צוריק...

אזוי ארום — ווינצעלט מען זיך דא — ערבערט פינלאנד, וואס קאן זיך אויך אהן דעם ניט בעקלאגען אויף מאנגעל אין ערד*), יאהר־איין, יאהר־אויס אלץ פרישע טעריטאריע — אהן מלחמות און אהן דיפלאמאטישע שלום־טראקטאטען...

* * *

דער פינלענדער, ווי מען האט מיר איהם דא כאראקטעריזירט, איז לאנגזאם אין בעוועגונג און אין דענקען.

אין העלסינגפארס, די הויפט־שטאט פון פינלאנד, וועלכע הייסט איצט אויך אנדערש: העלזינקי — לאזט זיך דאס נישט קאנסטאטירען. די רעזידענץ וואקסט, ווי אויף הייוון. אויף טריט און שריט שטויסט איהר זיך אן אויף גאנצע גאסען, גאנצע קווארטאלען נייע ארכיטעקטאניש פרעכטיגע הייזער. א גרויסע צאהל אין ניי־סקאנדינאווישען רויה־שטיין־סטיל.

עס קומען דא זיכער צום אויסדרוק די אנדערע כאראקטער־אייגענשאפטען פון די פינלענדער — אונבייגזאמע קראפט, שטארקע עקשנות און שטרעבזאמקייט.

אויף די ברייטע, צירליכע גאסען, אויף דער עספלאנאדע און אויף אהן א שיעור געשמאקפולע סקווערען רוישט און עס רייסט־מיט פון ברויזענדען לעבען און עכט גרויס־שטעטישען פערקעהר. ארום און ארום בעקומט זיך אנ'אפען, ליכטיג און פארביג בילד.

העלסינגפארס איז א קאלאסאלער האנדעלס־פונקט און א גרויסער אינדוסטריע־צענטער, דאך מאכט זי בשום אופן נישט קיין איינדרוק פון א פאבריקס־שטאט...

די הייזער, גאסען און עפענטליכע פלעצער אטעמען מיט קולטור און פיינעם סטיל. די קונסטלער זענען פערליבט אין דער דאזיגער שטאט און נישט אהן שטאלץ, אויך נישט אהן רעכט רופען זיי זי אן דאס „פאריז פון צפון“.

עס איז א גרויסע, מאדערנע רעזידענץ מיט אנ'אויסגעפרעגט אייראפעאישען כאראקטער און עס גלויבט זיך קוים גלייבען, אז די דאזיגע הויפט־שטאט צעהלט סך הכל א 220.000 איינוואוינער...

*) פינלאנד מיט איהרע עטוואס מעהר פון 3½ מיליאן איינוואוינער האט א שטח פון 388,483 קוואדראט קילאמעטער און איז, אלזא, גרעסער פון פוילען (388,279 קוו. קיל.) און שטייגט אריבער טעריטאריעל ענגלאנד, שאטלאנד מיט אירלאנד צוזאמענגענומען. י. ק.

די שוועסטער

פון נ. שאפמאן.

זי איז געווען א פופצעהן יעהריג מיידעל, ווען ער איז פון דער היים אוועק, און אין דעם דאזיגען עלטער האט זי געשוועבט פאר זיינע אויגען אומעטום, וואו נאר ער האט געוואנדערט און געלעבט. יאהרען זענען פערפלויגען, וועלכע האבען זיך איבערגעקערט, ער האט פערביטען לאנד אויף לאנד, פרוי אויף פרוי, — און זי, זיין יונגערע שוועסטער, האט ער אלץ נים אויפגעהערט צו זעהן, אזוי ווי ער האט זי געזעהן דעמאלט; ווי זי קומט פון דער שולע אין איהר שווארצען פארטוך, ווי זי שלאפט אין איהר בעט, נים גאנץ גוט צוגעדעקט — ווען עס הויבט אן צו טאגען...

אזוי האט זי געלעבט אין זיין פארשטעלונג, כאטש ער האט געוואוסט, אז איצט איז זי שוין נים מעהר אזא קליין מיידעלע, און, ווער ווייסט, אפשר האט זי שוין א מאן און קינדער. דורך דער מלחמה און דער רעוואלוציע האט ער פערלוירען יעדען קאנטאקט מיט דער היים און א לאנגע צייט האט ער פון דארט קיין שום ידיעה נישט בעקומען. ערשט איצט, נאך א פויזע פון א סך יאהרען, איז געקומען א בריוו פון איהר, פון דער שוועסטער, וואו זי שרייבט:

„ווי דו זעהסט, לעבען מיר נאך. גליק שטורמען האבען אונז דאך נישט אפגעמעקט פון דער ערד. מנחם (דער אנדערער ברודער) האט חתונה געהאט און וואוינט בעזונדער, און איך מיט דער מאמע — און אונזער אלטער היים“...

דער בריוו האט איהם זעהר אומעטיג געמאכט, און אין זיין ענטפער האט ער געפרעגט:

„נו, און דו, אסתר, פארוואס האסטו נישט חתונה געהאט? דו ביזט דאך געווען אמאל א שעהן מיידעל?“

„אט אזוי“, האט זי צוריק געשריבען, „איך האב נים געוואלט. עס זענען געווען א סך, וואס האבען זיך ארום מיר געדרעהט, אבער זיי אלע זענען נים געווען לויט מיין געשמאק, און דערווייל בין איך „אלט“ געווארען. איך מוז דיר אבער זאגען, אז איך'האב קיין חרטה נישט... נו, און דו? פארוואס האסטו זיך געג'גט מיט דיין ערשטער פרוי? שיק מיר אייערע בילדער; איך וויל זעהר זעהן דאס בילד פון דיין איצטיגער פרוי“...

„איינגענטליך האב איך זיך נישט שטארק געוואונדערט“, האט ער איהר ווידער געשריבען, „ווארום לויט ווי איך געדענק דיך, האט עס נים געקענט זיין אנדערש. געוויס זענען פאראן אין פאמיליען־לעבען אויך שעהנע מאמענטען, אבער בכלל איז נישטא אויף וואס חרטה צו האבען“...

און זי:

„איך האב בעקומען דיין בריוו מיט די בילדער. דיין פרוי געפעלט מיר אויסערליש. גיב איהר א קוש פאר מיר“...

און ער האט איהר באלד צוריק געענטפערט א לאנגען ווארעמען בריוו, וועלכען ער האט געענדיגט מיט די דאזיגע ווערטער:

„איך קוש דיך מיין טייערע שוועסטער, מיין איינציגע שוועסטער, נאר דיך נאר דיך“...

—=0=—

ווען איהר געהט אריבער די גאס,

קוקט מיט אפענע אויגען: איהר קענט בלייבען אנ'איינגעפאר קאליקע, אדער גאר גאפיגען דעם טויט!

היט זיך, מען זאל אייך נישט איבערפאהרען!

די יודישע גייסטער ארום „וואסכאד“

נאך ערינערונגען פון דער יודישער אינטעליגענץ אין פעטערבורג. —12טער קאפיטעל „בלעטער פון מיין לעבען“

פון ראובן בריינין

אין דער צייט, וואס איך האב געארבייט אין דער רעדאקציע פון'ם „המליץ“ איז געווען דער „וואסכאד“ (א וואכענבלאט און א מאנאטשריפט מיט'ן זעלבען נאמען), דער איינציגער רוסיש־יודישער ארגאן אין גאנץ רוסלאנד. זיין ארויסגעבער און רעדאקטאר, אדאלף לאנדוי, איז דאן געווען דער אנפיהרער, געוויסערמאסען, פון'ם קאמף פאר יודישער גלייכבערעכטיגונג.

איך האב זיך א פאר מאל געטראפען מיט לאנדוי'ן און געוויסע הייזער, אבער אונזער בעקאנטשאפט איז ווייטער פון געגענזייטיגער בעגריסונג נישט געגאנגען. ער איז נים געווען מיין סימפאטיע. איך בין אויך נים געווען ליב, נים געפונען בעזונדערן חן אין זיינע אויגען. עס האט בערוהט אויף געגענזייטיגע געפיהלען.

און איך האב נים ליב בעקומען דעם ארויסגעבער פון'ם „וואסכאד“, פון דער ערשטער בעגעגענונג. נים ווייל ער איז געווען א שטארקער און ביטערער געגנער, און אין געוויסע פאלען אויך א בעקעמפער פון דער חבת ציון בעוועגונג, א געגנער פון דער אויסגעשפראכענער נאציאנאלער יודישער יוגענט. איך האב זיך שטענדיג, און אויך היינט, בעקאנט און קען זיך בעפריינדען אויך מיט די עקסטרעמע געגנער פון מיינע אנזיכטען, פון מיין אינערליכען „אני מאמין“, ווען זיי זענען איבערצייגטע און עהרליכע געגנער, ווען זייערע וואפען און קאמף זענען ריין און נישט שמוציג, איבערהויפט ווען זייער פערזענליכקייט, ווען זייער אינערליכער מהות, איז מיר סימפאטיש און אנציהענד. איך רעספעקטיר יעדע עהרליכע און טיפע איבערצייגונג, ווי ווייט, ווי געגענזעצט זי זאל נישט זיין פון מיין אייגענער איבערצייגונג. איך האב פיל געלערנט אין לעבען פון מיינע פריינט, פון מיינע געזינונגס־גענאסען, אבער נאך מעהר פון עהרליכע און איבערצייגטע געגנער, וועלכע זענען געווען גרויס און טיכטיג אין זייער ווירקונגס־קרייז. און אין זייער אורעצען־וועלט.

איינמאל האב איך נאר בעזוכט די רעדאקציע פון'ם „וואסכאד“, און דאס איז געווען צוליב אונזער היסטאריקער שמעון דובנאוו, וועלכער איז דאן געווען אנ'אנגעזעהענער מיטארבייטער פון דעם „וואסכאד“. איך האב דובנאוו'ן פערזענליך נים געקענט. איך האב איהם די גאנצע צייט פון מיין פעטערבורגער אויפהאלט ערגעץ'ן נים געטראפען. זיין קרייז איז דאן געווען אנ'אנדערער. איבערהויפט איז ער נישט געווען א געזעלשאפטליכער מענש, און האט נים געהערט צו קיין בעזונדערער פארטיי.

פלייסיג האט ער זיך געגראבען אין היסטארישע דאקומענטען, און איז דאן געווען ווייט פון די לעבעדיגע, בעוועגנענדיגע פראבלעמען פון דער יודישער געגענווארט. זיין פערספעקטיוו אויף אלע לעבעדיגע פראגען איז געווען א ריין־היסטארישע.

בעפאר מיין אפפאהרען פון פעטערבורג האב איך געשיקט א בריף צו דובנאוו'ן אין דער רעדאקציע פון'ם „וואסכאד“ און אויסגעדריקט מיין וואונש צו טרעפען זיך מיט איהם. זיינע ערשטע גרינדליכע היסטארישע ארטיקלען האבען מיך שטארק פעראינטערעסירט, און דערזעלבינער מאס ווי זיינע נאך ערשטע ארטיקלען וועגען תלמוד האבען מיך אפגעשטויסען.

איך האב אומגעהענד בעקומען אנ'ענטפער פון דובנאוו'ן. ער האט מיך געבעטען צו בעזוכען איהם און א געוויסען טאג און אין א געוויסער שעה אין דער רעדאקציע פון'ם „וואסכאד“.

דובנאוו האט נים געקענט קומען אין דער רעדאקציע פון'ם „המליץ“, וואו עס פלעגען אריינקומען שריפטשטעלער פון פערשידענע ריכטונגען. ער האט נים ליב געהאט צעדערבוים'ען, נישט נאר ווייל ער איז איהם גראב בעפאלען אין א ריהע ארטיקלען, אינ'ם „המליץ“ פאר זיינע ארטיקלען אין „וואסכאד“ קעגען תלמוד, און האט איהם, דובנאוו'ן, אנגערופען שונא ישראל, אנטיסעמיט, נאר ווייל ער האט איבערהויפט געהאסט די מעטאדען פון צעדערבוים'ס כלל־טוערייי.

קומענדיג צו דער בעשטימטער שטונדע אין דער רעדאקציע פון'ם „וואסכאד“ און געפרעגט נאך דובנאוו'ן, האט מען מיר איבערגעגעבען א בריף פון איהם, אין וועלכען ער בעט מיין ענטשולדיגונג; ער האט געמוזט אפפאהרען נאך זיין געבורטס־שטאט, מסטיסלאוועל, אדער ווי יודען רופען עס: אמצויסלאוו, — בעפאר דער בעשטימטער צייט.

עס האט מיר זעהר לייד געטון, דאס מיר האט זיך נים איינגעגעבען פערזענליך קענען צו לערנען דעם רוסיש־יודישען פובליציסט, קריטיקער און היסטאריקער *), פון וועלכען איך האב שוין דאן פיל ערווארטעט פאר דער יודישער וויסענשאפט.

ווערענדיג ארויסגעהן פון רעדאקציע אנ'ענטוישטער, האט מיך געטראפען אדאלף לאנדוי, דער ארויסגעבער פון'ם „וואסכאד“ און האט מיך פערהאלטען פאר א געשפרעך. דאס איז געווען דער ערשטער און לעצטער געשפרעך, וואס איך האב מיט איהם געהאט פאר דער גאנצער צייט פון מיין זיין אין פעטערבורג.

דער „וואסכאד“ מיט'ן „המליץ“ זענען געווען פיינד מיט וואסער, צעדערבוים מיט לאנדוי'ן אפענע און ביטערע פיינד. לאנדוי האט שוין פריהער געהערט, אז איך פערלאז דעם „המליץ“, און געוויסע קרייזען האט מען דערצעהלט, אז צווישען מיר און צעדערבוים'ען איז ארויסגעקומען א שטארקער צוזאמענשטויס, און איך פערלאז דעם „המליץ“ אויס האס און עקעל צו זיין ארויסגעבער, צו צעדערבוים'ען.

לאנדוי האט ערווארט צו הערען פון מיר רכילות און לשון־הרע אויף צעדערבוים'ען און אויף'ן „המליץ“; ער איז אבער געווען שטארק ענטוישט, ווען ער האט דערהערט, אז איך פערטיידיג שטארק דעם אלטען צעדערבוים'ען, און געפין אין איהם גרויסע מעלות, אז צווישען מיר און צעדערבוים'ען איז אבסאלוט קיין צוזאמענשטויס נים ארויסגעקומען, אז איך פערלאז דעם „המליץ“, ווייל איך האב בעשלאסען צו שטודירען אין אויסלאנד, פון וואנען איך וועל ווייטער ארבייטען און „המליץ“.

ביי דעם געשפרעך האב איך דערקענט, ווי איך האב דאן געגלויבט, דעם גאנצען כאראקטער פון אדאלף לאנדוי, פריהער, ביי די ערשטע בעגעגענישען מיט איהם, ווען מיר האבען קיין צוויי ווערטער נישט געוועקסעלט, אויסער א קאלטע, געגענזייטיגע בעגריסונג, האב איך דאס נאר אינטואיטיוו געפיהלט. איצט, ביי א לענגערן געשפרעך, ביי א ווערטליכער פאלעמיק, איז מיר קלאר געווארען, פארוואס לאנדוי איז מיר אנטיפאטיש פון'ם ערשטען אויגענבליק.

פריהער איז מיר לאנדוי בעקאנט געווען אלס לייטמער, אויבערפלעכליכער זשורנאליסט און א גאנץ געשיקטער איבערזעצער פון דייטש אין רוסיש*). ערנסט האב איך איהם אלס שריפטשטעלער קיינמאל נישט גענומען. אלס מענש האב איך איהם איבערהויפט נים געקענט, און זיך מיט איהם נים אינטערעסירט...

איצט אבער איז געזעסען פאר מיר דער מענש לאנדוי אנטפלעקט און זיין מאראלישער נאקעטקייט. ער האט גערעדט פון אידעען, פון ריכטונגען, פון פאלקס־אינטערעסען, נאר פון דעם, וואס קאן האבען דער „וואסכאד“ פון דעם. ער האט עס גאנץ אפען ארויסגעזאגט. ער האט געוואלט, אז די בני ציון אין מאסקווע זאלען זיך פערפליכטען אפצונעמען א געוויסע צאהל עקזעמפלארען פון'ם „וואסכאד“, דאן וועט ער אנדערש בעהאנדלען די בעריכטען און די פראגען פון דער חבת ציון בעוועגונג. ער האט גערעדט מיט ביטערניש פארוואס די חובבי ציון שטיצען דעם „המליץ“ און איגנארירען דעם „וואסכאד“. איך האב איהם פערזיכערט אז די חובבי ציון געבען נישט דעם „המליץ“ קיין מאטעריעלע שטיצע, נאר מאראלישע, וואס מיר איז דאס גוט בעקאנט געווען. לאנדוי האט אבער בעשטאנען אויף דעם, אז די ליבע פון צעדערבוים'ען צו ציון איז באזירט אויף געלט־אינטערעסען. מיינע ווידערשפרעכונגען האבען איהם אויפגעבראכט און דערצארנט. ער האט שוין גארנים געוועהלט אויסדרוקען צו כאראקטעריזירען די, וועלכע שטעהען אין דער שפיץ פון ישוב ארץ ישראל. ער האט אויסגעגאסן כל חמתו אויף דער גאנצער חבת ציון בעוועגונג און אויף די חלומות פון דער יודישער רענעסאנס. דאך האט ער מיר געגעבען דייטליך צו פערשטעהן, אז איך זאל זיך דורכרעדען מיט קלמן זאב וויסאצקי און מיט די בני ציון, אז מען קען אומשטימען דעם „וואסכאד“ ווען זיי זאלען שכל און בעגריפען און פערשטעהן אז ווען דער „וואסכאד“ וועט זיך האלטען סימפאטיש צו די חובבי ציון און וועט אפגעבען פלאץ פאר ארטיקלען און בעריכטען וועגען און פון דער חבת ציון בעוועגונג, וועט זיין צייטונג מוזען פערלירען פיל אבאנענטען צווישען די געגנער פון דער בעוועגונג און דאן וועט דער „וואסכאד“ נים קענען עקזיסטירען און די יודען אין רוסלאנד וועלען נישט האבען קיין איין איינציגען רוסישען ארגאן. וואס זאל פערטיידיגען זייערע נויטיגע אינטערעסען און דער רוסישער עפענטליכקייט, און ווער עס זאל פיהרען דעם קאמף פאר זייער גלייכבערעכטיגונג.

ווילען די חובבי און די בני ציון האבען אנ'ארגאן, און וועלכען עס זאל געהערט ווערען אויך זייער שטים, מוזען זיי האבען שכל און בעגרייפען, אז אויך זיי, פון זייער זייט, דארפען האבען מאטעריעלע פערפליכטונגען און ממשותדיגע בעציהונגען צום „וואסכאד“, וועלכער איז „צו האבען“... עס האט גערעדט פאר מיר א סוחר נים קיין שריפטשטעלער. דער ארויסגעבער און לאנדוי, האט פערשלונגען דעם רעדאקטאר, דעם שריפטשטעלער אין איהם.

איך האב נים געקענט פערגעסען, אז די ערשטע רעדאקטארען און ארויסגעבער פון דער ערשטער רוסיש־יודישער וואכענשריפט אין רוסלאנד זענען געווען יוסף ראבינאוויטש און ד״ר לעאן פינסקער, גרויסע אידעאליסטען, מענשען פון גייסט און פון וויסען, קאמפנאטורען און קיין רעכנער, אז די רעדאקטארען פון'ם „רוסקי יעווריי“, צבי הכהן ראבינאוויטש און ד״ר יהודה ליב קאנטאר, זענען געווען תלמידי חכמים, אנגעזאפט מיט יודישע קולטור ווען אפילו זיי זענען קיין חובבי ציון נים געווען.

איך האב קענען געלערנט אין פעטערבורג אויך פראפעסאר דניאל כוואלסאן, אברהם הרכבי און אנדערע יודישע פערזענליכקייטען, אבער וועגען זיי וועט מיר אויסקומען רעדען אין די ווייטערדיגע קאפיטלען פון מיינע מעמוארען.

נאך לערך פיער מאנאטען האב איך זיך צוריקגעקעהרט פון פעטערבורג קיין מאסקווע, וואו איך האב בעשלאסען צו בלייבען נאך א יאהר און צוגרייטען זיך צו מיין רייזע קיין אויסלאנד.

אין מאסקווע בין איך ווידער אריין אין די רייהען פון'ם אקאדעמישען פעראיין בני ציון, וועגען וועלכע איך וועל רעדען אין די נעקסטע קאפיטלען.

—0—

*) ערשט אין יאהר 1907 האב איך דובנאוו'ן פערזענליך קענען געלערנט אין ווילנע, וואו איך האב איהם בעזוכט אין זיין שטודיר־צימער, און ער האט אויף מיר געמאכט א וואונדערבארען איינדרוק מיט זיין פערזענליכקייט. וועגען דעם, ווי וועגען אונזערע בעגעגענישען אין בערלין, אין יאהר 1926, וועט מיר אויסקומען צו דערצעהלען אין די שפעטערדיגע קאפיטלען פון מיינע זכרונות. — ר. ב.

*) אדאלף לאנדוי האט איבערזעצט אין רוסיש ד״ר יעלינעק'ס „יודענשטאט“ און אויך אנדערע ארבייטען פון דעם זשאנר. — ר. ב

קוגעל און דער נייער מענש

פון
ד״ר א. קאראלניק

עס איז גוט קיין שבט. ער האט אזוי געהייסען. אלעקסאנדער ראפאי־לאוויטש קוגעל, הגם רוסלאנד האט איהם געקענט אונטער אנ׳אנדער נא־מען — אונטער דעם שעהן קלינגענדען לאטייניש פסעוודאנים „האמא נא־וואוס" — דער נייער מענש.

מען פלעגט זאגען אין רוסלאנד, אז דער אלטער רפאל פון מאזיר — דוכט זיך, אז דער מקור איז געוועזן גאר קא־פוליע — האט געשטעלט משאלענט פאר גאנץ רוסלאנד און האט זי פער־שאטען מיט קוגלען. איך ווייס נישט אקוראט, וויפיל אזעלכע קוגלען זענען ארויסגעקומען פון דעם מאזירער אוי־ווען. מען האט מיר דערצעהלט, אז עס זענען געווען צום מינדסטען אכט אדער צעהן. איך אליין האב געקענט דריי. וויקטאר — א לאנגער, א דארער, א ישוואטווער און א ציוניסט; יונה — אנ׳ ארויסגעבער פון צייטונגען, א פערוואל־טער פון טעאטערס, א קאכלעפעל; און דערנאך אלעקסאנדער׳ן. עס איז געווען, הפנים, מעהר ווי א משפחה — עס איז געווען א שבט. און א בעגאבטער, א טאלאנטפולער. איך וואלט געזאגט, דער ערשטער יודישער שבט, וואס האט זיך אריינגעריסען אין דער רוסישער עפענט־ליכקייט — און איז דארט פערבליבען.

איך האב זיך דערמאנט אן א. ר. קוגעל, מחמת איך האב די טעג גע־לייענט אין א טעלעגראם פון רוסלאנד, אז ער איז געשטארבען. דערמאנט זיך אן איהם, אן זיין מערקווירדיגער פי־גור, אן זיין אייגענארטיגער פערזענ־ליכקייט, וואס האט אין זיך פערקער־פערט די ניי־רוסישע אינטעליגענץ אין דעם אלט־יודישען אינטעלעקט.

א ברייטליבער, מיטעל־געוויקסיגער, מיט א שווערען מאסיווען קאפ — א לייבען־קאפ רופט מען עס אין דער מליצה־שפראך, — א פאר שמייכלענ־דיגע, איראנישע אויגען און א ברייטע, געלע, מיט גרויע פאסען דורכגעצויגע־נע באהר, געגאנגען תמיד מיט א כמעט קאטשקעדיגען גאנג — די קליידער אומגעלומפערט ברייט און צוקנייטשט. — האר און באהרד צעפאטעלט — אזוי האט ער זיך שפאצירט ברייטלעך און באלעבאטיש ־ באהעמיש איבער זיין פעטערבורג, איבער זיין מאסקווא, אי־בער זיין קיעוו, איבער זיין ווייטער, היי־מישער רוסישער ערד, אויך אזוי אומ־געלומפערט און צעפאטעלט, אויך אזוי איינגעהויקערט און שטארק.

ער האט ליב געהאט רוסלאנד — און רוסלאנד האט איהם ליב געהאט. איהם — דעם פעליעטאניסט, דעם זשור־נאליסט, דעם קריטיקער, דעם קלוגען אפיטפאטער און ערנסטען אפלאכער — און זי האט אקצעפטירט זיין פרעטענ־ציעזען פסעוודאנים: „האמא נאוואוס".

איך האב קיינמאל נישט געקענט פער־שטעהן, ווי אזוי אזא קלוגער און זעלבסט־קריטישער מענש ווי אלעקסאנ־דער קוגעל האט זיך געקענט אויס־קלייבען אזא אמביציעזען צונאמען, מילא, קוגעל איז אביסעל צו „שבת׳־דיג" — און אלעקסאנדער ראפאילא־וויטש איז געווען א מענש פון וואכעדי־קייט, אדער ריכטיגער, האט ליב גע־האט צו באהאלטען זיין שבת׳דיגען מלבוש, זיין געהויבענע שטימונג, זיין נשמה יתירה אונטער אנ׳אלטען, וואָ־כעדיגען רעקעל.

אבער זענען דא ווייניג פסעוודאני־מען אויף דער וועלט? האט זיך דאך, צ. ב., דער אדעסער־פעטערבורגער הו־מאריסט [illegible] אנגערופען אזאן; דער זשיטאמירער ווינצעט־מאכער אר־שער איז אריין אין דער ליטעראטור אונ־טער דעם בולוואר־נאמען אל־ר׳אר; אין וואלאצקי, דער היינטיגער באלשע־וויסטישער קריטיקער און אמאליגער שארפער און קלוגער זשורנאליסט, האט זיך א נאמען געגעבען „האמונקולוס" — דאס מענטשעלע!

איך האב עס נים פערשטאנען — און האב זיך אפט געקליבען פרעגען עס ביי קוגעל׳ן אליין. אבער עס איז קיינ־מאל נים אויסגעקומען. איך האב גע־פיהלט, אז הינטער דעם הויכען פסעוו־דאנים ליגט עפעס א וויי — א שפאס איבער זיך אליין.

אבער קוגעל האט עס אליין ער־קלערט. עס איז געווען נים מעהר ווי א צופאל, א זשורנאליסטישער איינפאל, אהן א מיין. ער דערצעהלט אין זיינע מעמוארען — „ליטעראַרישע ערינגע־רונגען פון 1882 ביז 1906" — ווי ער איז געקומען צו דעם נאמען. ער האט נאך, אלס א יונגערמאן פון עטליכע און צוואנציג יאהר, געארבייט אין א צייטונג אין פעטערבורג — די „פעטער־בורגסקאיא וויעדאמאסטי" — אונטער דער רעדאקציע פון דעם בעוואוסטען רוסישען זשורנאליסט אוסיענקא. דער רעדאקטאר פלעגט אונטערשרייבען זיי־נע ארטיקלען מיט דעם זעהר ענוות׳דיג שטאלצען פסעוודאנים: „האמא" — א מענש. ווען קוגעל איז אריבערגעגאנגען פון דער „וויעדאמאסטי" צו דער „פעטערבורגסקאיא גאזעטא" און דארט גע־ווארען דער פעליעטאניסט, דער „סטאר" — האט ער אויס רעספעקט צו זיין אלטען רעדאקטאר זיך גענומען א פסעוודאנים: „האמא נאוואוס" — דער נייער מענש, און אונטער דעם דאזיגען נאמען איז ער אריין אין דער געשיכטע פון דער רוסישער זשורנאליסטיק, אונ־טער דעם נאמען איז ער געווארען בע־רוהמט.

עס קען זיין, בלויז א צופאל, אבער אין יעדען צופאל איז אויך דא א נויט־ווענדיגקייט. אלעקסאנדער קוגעל איז געווען א צו געבילדעטער און קולטורעלער מענש, — ער איז געווען א גע־דינטער יוריסט, — און האט זעהר גוט געוואוסט, וואס א ווארט בעדייט, און אפילו אין זיין זשורנאליסטישען איינ־פאל איז געווען א פערבארגענע כוונה.

האמא נאוואוס — דער נייער מענש! דער נייער מענש אין דער רוסישער ליטעראטור, אין דער רוסישער גייס־טיגער וועלט. ער האט געפיהלט, דער אינטעליגענט פון מאזיר, אז מיט איהם איז אריין א נייער כח אויף דער רוסי־שער ארענע — און דער כח איז: דער רוסישער יוד.

מען דארף נישט פערגעסען: עס איז געווען אין 1882, נאך נים קיין פופציג יאהר, אבער פאר דעם רוסישען יודענ־טום די שטורמישסטע, די איבערלעבונג־רייכסטע צייט. א האלבער יאהרהונ־דערט, וואס האט אין זיך די ענערגיע פון לאנגע יאהרהונדערטען.

ביז 1882 — צוויי וועלטען, געשיידט פון אנ׳אנדער דורך אנ׳אייזערנער מחיצה. די רוסישע מיט איהרע פרא־גען, מיט איהרע ספיקות, מיט איהר טראגיק — די יודישע מיט איהרע טרא־דיציעס, מיט איהרע צרות און איהרע חלומות. עס איז געווען א „יודען־פראגע" — אבער זי האט נאך נים גע־שפילט קיין גרויסע ראלע אין דער אל־געמיינער פאליטיק. און אין דעם רוסי־שען גייסטיגען, ליטעראַרישען לעבען האט מען כמעט נים געהערט דעם יודי־שען קול.

געווען באגראוו, געווען לעוואנדא, זיי האבען געשריבען רוסיש, אבער זייערע ראמאנען און ערצעהלונגען זענען אזוי צו־זאגן אויסער די גרענעצן פון דער רוסישער ליטעראטור. עס האט שוין דעמאלט אנגעהויבען צו זינגען פרוג. אבער פרוג איז אויך געווען בלויז א זינגער פון יודישע צרות אויף רוסיש, און ווידער־אמאל נים געהאט קיין שייכות צו דעם רוסישען לעבען. דער יודישער גייסט איז נאך געווען פרעמד פאר דעם רוסישען, דער יוד איז געווען מעהר א לעגענדע און א שאטען ווי א ווירקליכקייט. און אט קומט א נייער יו־דישער דור, רוסיש ־ ערצויגענע, קומט פון קליינע שטעטלעך, נאך אנגעזאפט מיט יודישער ליפט, מיט דער גאנצער בין־השמשות׳דיגער יודישער אטמאס־פערע הינטער זיך. יודיש־רוסיש, א גאנץ נייער ניואנס. און באמת א נייער מענשען־טיפ. א „האמא נאוואוס".

געקומען דער יודישער יונגערמאן פון מאזיר — אדער פון זשיטאמיר, ווי דער צייטונגסגענאסע פון א. ר. קוגעל, דער גרעסערער אבער נישט מינדער א. וואלינסקי־פלעקסער, דער בעריהמטער קריטיקער — אריינגעריסען זיך אין דער פעסטונג פון דעם רוסענטום, זיך ברייט געמאכט אין פעטערבורג און אין מאסקווא, און האט הויך, אפען ער־קלערט צו רוסלאנד: א נייער מענש איז געקומען צו דיר, מוטערל רוסלאנד, א מענש אהן די פאראורטיילען פון דער אלט־רוסישער אינטעליגענץ, אהן דעם רעספעקט פאר ווערטער און דער רו־סישער תמימות. אלע דיינע אינטעלי־גענטען האבען אראפגענידערט א בליי־ערנעם הימעל איבער דיר, אלע האבען געפאדערט פון דיר גאט ווייסט וואס, האבען דיר איינגערעדט, אז דו ביזט א הייליגע, אז דו ביזט אויסגעקליבען פון דער השגחה, פון דער געשיכטע צו ווײַ־זען דער וועלט נייע וועגען. זיי אלע — פון בעלינסקי און טשערנישעווסקי ביז צו דאסטאיעווסקי און אפילו קאטקאוו, די ראדיקאלע און די קאנסערוואטיווע — אלע האבען זיי גערעדט אזוי יום־טוב׳־דיג, אזוי געהויבען — און אט קומען מיר, מיר וואס זענען געשטאנען ביז אהער אן א זייט, און ווילען דיר זאגען אונזער ווארט, א גרינגער ווארט וועט דאס זיין, א געפליגעלט ווארט. מיר ווע־לען דיך לערנען — ווי מען נעמט די וועלט ערנסט — מיט איראניע. לאכענ־דיג זאגען דעם אמת — ווי הארץ האט געפערעדיגט.

און רוסלאנד האט אויפגעהערט.

די רוסישע זשורנאליסטיק האט זיך געענויטיגט אין א רוסישען לודוויג בער־נע. און זי האט איהם בעקומען — אין א. ר. קוגעל, דעם „נייעם מענשען". עס איז זעהר כאראקטעריסטיש — אז לודוויג בערנע איז אויך געווען דער ערשטער יודישער זשורנאליסט אין דייטשלאנד, דער ערשטער, וואס האט בעשאפען א נייעם זשורנאליסטישען טאן, איינגעפיהרט א סטיל, וואס איז גע־ווארען דערנאך קלאסיש. און עס איז אויך זעהר בעצייכענענד, אז לודוויג בערנע, דער פאליטישער פעליעטאניסט און סאטיריקער, איז אין דער אייגענער צייט אויך געווען איינער פון די בעסטע שארפסטע טעאטער־קריטיקער, אפשר דער ערשטער מאדערנער טעאטער־קריטיקער אין דייטשלאנד. עס געהט, הפנים, האנט אין האנט: זשורנאליזם פון גרויסען סטיל און טעאטער־קריטיק. עס איז אן אנ׳אייגענארטיגער צוגאנג צו דער פאליטיק, צו דער געשיכטע; דאס לעבען אלס דראמע אדער קאמעדיע, מענשען בלויז אקטיארען וואס שפילען זייער ראלע. מען בעשולדיגט נים די אקטיארען פאר דעם, וואס זיי שפילען, נאר ווי זיי שפילען. זיי זענען נישט פאראנטווארטליך פאר דעם טעקסט, נאר פאר דעם טאן וואס זיי לייגען אריין אין איהם. און דער געניטער טעא־טער־קריטיקער ווייסט, אז א גוטער אקטיאר קאן מאכען א קונסט־ווערק פון דער נארישסטער ראלע, און דער שלעכ־טער קאן צעקאראַשען דעם בעסטען, דעם קינסטלערישסטען טעקסט. א קאָ־ליקע אין „פאוסט" איז ערגער ווי א טאלאנט אין א ביליגען פארס. אזוי אויף דער בינהנע, אזוי אין דער פאליטיק.

און דאס איז דער הויפט־טאן, וואס די יודישע יוגענט האט אריינגעטראגען אין דער רוסישער פרעסע, דער טאן — וואס קוגעל האט איהר געגעבען.

זשורנאליזם איז א גליק און א טראַ־גיק. לעבעדיג בשעת זי ווירקט, איז זי טויט א שעה שפעטער. היינט אטעם־פארכאפענד, — מארגען בלעטער — אויף איינצוויקלען הערינג. דער זשור־נאליסט האפט נים אויף „אייביגקייט", אויף „אומשטערבליכקייט". און עס בלייבט פון איהם גארנישט — א חוץ א נאמען.

איך האב געוואלט אפפרישען אין מיין זכרון די ליטעראַרישע טעטיגקייט פון א. ר. קוגעל. אזוי פיל יאהר געשרי־בען, איבער פערציג יאהר, אזוי בע־רוהמט געווען — און... איך האב גע־זוכט שפורען, כמעט גארנישט געפונען. א פאר ארטיקלען דא און דארט, עטלי־כע קערנדלעך פון א רייכען שניט. איך מוז זיך פערלאזען אויף מיין זכרון, צו־ריקדענקען זיך אין די יאהרען, וואס זענען פערגאנגען, די יאהרען פון דער יוגענד, ווען איך פלעג שלינגען די פעלי־יעטאנען פון „האמא נאוואוס", די שפע־טערע יאהרען ווען איך האב געארבייט אינאיינעם מיט אלעקסאנדער ראפאי־לאוויטש אין איין צייטונג, א יונגערער חבר מיט אַן עלטערן.

און פערבליבען איז אין מיין זכרון — נים מעהר ווי א מין פארפיום פון ווער־טער, א שטארקער, א שארפער, א ריי־צענדער.

צוויי פעליעטאניסטען זענען פער־בליבען אין דעם רוסישען „פאנטעאן" — איינער וולאס דאראשעוויטש, דער מאסקווער, דער צווייטער — קוגעל, דער מאזירער, איינער — „מאטושקא רוס" — אזוי ברייט ווי רוסלאנד און אזוי אומבעשטימט. דער רוסישער מענש, וואס וויל געהן אויף שטאלצען, דער מאסקווער — וואס מאכט זיך צו זיין גייסטרייך. און עס איז נים גענאַ־גע, געקינסטעלט — נים קונסט. קור־צע שורה׳לעך, אַן אפגעהאקטער סטיל, תמיד זיך געיאגט נאך פאראדאקסען — וואונדערבארע איינפאלען און אויפבלי־צען — און דערנאך ווידער אמאל סטעפ.

און איהם אנטקעגען קוגעל. אהן קונצען, אהן פאראדאקסען, אבער מיט א שטימונג וואס האט דורכגעדרונגען יעדע שורה, מיט אַנ׳אטמאספערע, וואס האט ארומגערינגעלט יעדע טעמע, גרוים צי קליין. ווייל אונטער איהם — דורות פון אַנ׳אנדער קולטור, ווייל אין זיין זכרון ווערטער פון אַנ׳אנדער שפראך, ווייל אין זיין קאפ א רייכקייט פון פערבינדונגען, וואס האבען זיך אפילו נים גע׳חלומ׳ט דאראשעוויטש׳ן אדער דעם אנדערן עכט־רוסישען פעליע־טאניסט אמפיטעאטראוו.

זיי פלעגען אפט שענה׳ן אין רוסלאנד די פראוואסלאווע קאלעגען: „די יודען שרייבען צו שעהן, צו פעט, זייער סטיל איז נים צוגעפאסט צו דער רוסישער ארט, ער איז יודיש". און מען פלעגט אנווייזען אויף וואלינסקי׳ן, אויף פעטער בורגער — און דער עיקר — אדעסער זשורנאליסטען. „מיט וואס איז דאס יודיש?" — האב איך אמאל געפרעגט א רוסישען רעדאקטאר, וואס האט זיך פאר מיר געקלאגט אויף די יודישע מיטארבייטער. „איך ווייס נים" — האט ער מיר געענטפערט און זיין אביסעל אונטער־נאזיגער שמייכל — „איך קען עס נים דעפינירען — עס איז עפעס צו שעהן, צו רייך, צו יום־טוב׳דיג".

און עס איז געווען אין דער קריטיק א שטיקעל אמת. דער יודישער סטיל איז טאקי פערשידען פון דעם רוסישען און, אגב אורחא, אויך פון דעם דייט־שען. עס איז אמת, ער איז יום־טוב׳־דיגער. פערגלייכט א דייטשע „נאציא־נאלע" צייטונג מיט א ליבעראלער — ד. ה. א יודישער, און איהר וועט תיכף דערפיהלען דעם חילוק. בפרט זענען ביי יודען די ווערטער ווייכער, בויגיגער, פארביגער, די יודען שלייפען, די יודען סטיליזירען, און זיי שמעלצען איבער דאס אריבערגענומענע ווארט. און זיי צווינגען מיט דער צייט אויך די נים־יודען צו „פעריודישען" זייער סטיל. פונקט ווי יודען האבען געצוואונגען די גאנצע מערב־וועלט צו פעריודישען זייער אינערע וועלט.

דער איינציגער אפשר אין רוסלאנד, וואס האט נים געהאט קיין „פעטען" סטיל — איז געווען קוגעל, אבער פארט א יודישען, אנ׳אלט־יודישען, נים קיין גרויס־ווארטיגען, נאר א ברייט־גייסטי־גען, און דער עיקר: דעם סטיל פון א פקח. און ער האט געשאפען א שולע.

אין דער זשורנאליסטיק און אין דער טעאטער־קריטיק, דא און דארט, — גין האלטען פאר רוסלאנד דעם „קרומען שפיגעל", ווי דער טעאטער האט געהייסען, וואס ער האט געשאפען, א קרומען שפיגעל, ד. ה. א שפיגעל וואס גלייכט אוים, וואס גיט צוריק זאכען, מענשען און אידעען זייער נויטיגע פראפארציע. עס האט איהם נים געהאלפען, דער „נייער מענש" האט געפערעדיגט אוים־זיסט. און זיין קרומער שפיגעל, האט גאר נישט אויסגעגלייכט.

און ער איז געשטארבען אנ׳ענטוישטער, אין א וועלט וואס איז געווארען נאך פיל קרומער, ווי ער האט זי גע־פונען.

ער האט געהאפט — געזאגט עס אין פריוואט־געשפרעכען מיט זיינע פריינד, געשריבען אין זיינע מעמוארען — אז עס וועט קומען א צייט, ווען ער וועט פערלאזען די זשורנאליסטיק, וועט זיך צוהערען צו דעם קול פון דעם שאפענ־דען מענשען אין זיך, און וועט געבען דאס בעסטע אין זיך. אבער, הפנים, מיר זענען אלע געבונדענע, מיר לעבען אלע אין אנ׳אילוזיע, יעדער וויל מעהר ווי ער קאן און אנדערש ווי ער איז. דער קלוגסטער אפילו. און „האמא נא־וואוס", דער מענש, האט זיך אויך גע־וואלט פערמעסטען העכער ווי עס איז געגעבען געווארען, און איז געבליבען ביי דער אילוזיע. די אילוזיע פון אלע מענשען — אלס [illegible]

די קינדער פון בעש״ט

פון
ד״ר ש. א. האראדעצקי

ג.

ר' ברוך מעזשיבאזשער; זיין רוישענדער כאראקטער און וועזען; דער אונטערשייד צווי־שען איהם און זיין ברודער ר' משה חיים אפרים; זיין קאמף געגען די צדיקים; זיין מחלוקת געגען דעם „רב"; זייערע טענות.

ר' משה חיים אפרים׳ס ברודער, ר' ברוך מעזשיבאזשער, איז אלט געווען פיר יאהר, ווען דער בעש״ט איז גע־שטארבען. מיט איהם האט דער בעש״ט נישט געקענט זיך פיל אפגעבען אין ערציהונג, אבער די חסידישע פאנטא־זיע האט דאך דערצעהלט, ווי דער בעש״ט האט משפיע געווען אויף דעם קינד אין זיין לעבענס־צייט, און אויך נאך זיין טויט פלעגט ער אפט צו אים קומען און מיט איהם רעדען. אזוי דערצעהלט דער צדיק ר' שלמה קאר־לינער, אז ער איז אמאל געווען ביי ר' ברוכ׳ן האט ער געזעהן ווי דער בעש״ט שטעהט נעבען איהם און קרייזעלט אים די האר. בכלל איז ער געווען בעליבט ביי די צדיקים אין זיין דור, זיי האבען פון איהם מעהר געהאלטען ווי פון זיין ברודער, ר' חיים אפרים. דער מעזרי־טשער „מגיד" האט אויף איהם געזאגט ווען ער איז נאך געווען א קינד: „ער איז א דבר הידוש"; אזוי דערצעהלען די חסידים, אז ר' פנחס קאריצער, דער חבר פון בעש״ט האט געזאגט, אז אפילו ווען ר' ברוך שלאפט איז ער מדובק צו גאט.

גאנץ פערשידען אין זייער כאראק־טער און וועזען זענען געווען אט די צוויי ברידער. ר' משה חיים אפרים איז געווען א רוהיגער, א תמימות׳דיגער צוריקגעצויגענער און ווייט פון מופתים־דיגע און שרייענדיגע חסידיזם; ער איז געווען א מענש פון ספר, און אין דעם ספר איז ער אויפגעגאנגען און זיך פערטיפט; פאר איהם איז געווען דער עיקר דעם בעש״ט׳ס ווערטער, זיין תורה ער האט תמיד געלעבט מיט דער רוחניות פון זיין זיידען און האט אין איהר געגלויבט באמונה שלימה. גאנץ אנדערש איז געווען זיין יונגערער ברו־דער, ר' ברוך מעזשיבאזשער. ער איז געווען א שרייענדיגער צדיק, מיט קולי קולות האט זיך געטראגען פון זיין גרויסקייט און הייליגקייט. מופתים, ווי די חסידים זאגען, האבען זיך ביי איהם געוואלגערט אונטערן טיש, און ער איז געווען אין דעם דער אמת׳ער איינ[י]קעל פון דעם בעש״ט.

ער האט געזעהן דעם חסידיזם ווי אין זיין מאנאפאליע און אלע חסידים אין זיין צייט האט ער בעטראכט ווי זיינע קאנקורענטען, און אפט האט ער זיי מחרף ומגדף געווען און מבטל געמאכט ביטול גמור. ער האט אמאל דערצעהלט וואס עס האט זיך איהם געחלומ׳ט: פיל צדיקים זענען געזעסען ביים טיש, אויבענאן איז געזעסען ר' שמעון בן יוחאי און אן עק טיש איז געשטאנען ר' ברוך מעזשיבאזשער. ר' שמעון בן יוחאי האט זיי געמוסר׳ט און האט זיי גע־זאגט: דארף מען דען גאט דינען ווי איהר דינט איהם? פון גרוים שרעק זענען אלע צדיקים געווארען דערצי־טערט. איז אויפגעשטאנען ר' שמעון בן יוחאי פון זיין שטול און איז צוגעגאנ־גען צו ר' ברוכ׳ן און האט איהם גע־קלאפט אויף די פלייצעס און געזאגט: „ברוכ׳ל, סערצע, נים דיך מיין איך, דו ביזט אנ׳אדם שלם".

בכלל האט ער זיך גערעכענט פאר דעם בעסטען קענער פון זהר און חוץ איהם האט קיינער אין זיין צייט נישט פערשטאנען, וואס עס שטעהט אין זהר. ער האט אמאל געזאגט: ר' שמעון בן יוחאי, איך קען דיך און דו קענסט מיך. איך דאנק דיר, ר' שמעון בן יוחאי, פאר דיין זהר, דען וואלט נים געווען דער זהר וואלט איך נים געווען בעסער פון מיינע חברים". די חסידים דערצעהלען, וואס ער האט אמאל געזאגט: נאך זיין פטירה וועלען די צדיקים צושליסען די טירען פון גן־עדן פאר איהם. וואס וועט ער טון? ער וועט זיך זעצען ביי א טיר פון גן־עדן און וועט זאגען זהר ווי ער קען, דאדורך וועט ער משפיע זיין אזא שטארקע מתיקות אין אלע וועלטען, אז די צדיקים וועלען עפענען אלע טירען און טויערן פון גן־עדן און וועלען ארוים געהן הערען ווי ער זאגט זהר. דעמאלט וועט ער זיך אריינכאפען אין גן־עדן און צומאכען די טויערען און די צדיקים וועלען בלייבען שטעהן אין דרויסען.

אט די ארט אויפטרעטען פון ר' ברוכ׳ן האט אין אנפאנג זעהר פיינליך געווירקט. אבער מען האט זיך צו איהם צוגעוואוינט און איהם מוחל געווען, ווייל מען האט זיך געזאגט, ער איז דאך סוף כל סוף דעם בעש״ט׳ס איינ[י]קעל. אויסער דעם איז ער געווען א מענש מיט לוינעס, מיט שטימונגען, א מרה־שחורה׳ניק, און האט אויך דערפאר ביי זיך געהאט א מין הויפנאר, א מין ליץ, א ווערטעל־זאגער, וועלכער איז בעקאנט ביז אויף דעם היינטיגען טאג מיט זיין נאמען: הערשעלע אסטראפאליער. ער האט איהם תמיד בעגלייט און האט איהם פערשידענע ווערטלעך געזאגט, אויך הלצות נסות, און נאר ער האט געקאנט מברר דעתו זיין.

א פיל מעהר ערנסטען כאראקטער האט געהאט זיין מחלוקת מיט ר' שניאור זלמן פון ליאדי, דעם רב. דער רב איז ארומגעפאהרען און געזאמעלט געלד פאר „פדיון שבוים". אויף זיין רייזע איז ער געקומען קיין גליל פון ר' ברוך מעזשיבאזשער, און דער לעצטער איז געווארען שטארק אויפגעבראכט אויף דעם רב, פארוואס ער איז איהם געקומען משיג גבול זיין. דאס איז דער רב געוואהר געווארען און איז געקומען צו ר' ברוכ׳ן זיך מיט איהם אויסצו־טענה׳ן. דער רב האט שפעטער בעשרי־בען דעם ויכוח, וואס ער האט געהאט מיט ר' ברוך מעזשיבאזשער: „איך האב איהם געשטראפט פארוואס ער ער איז א כפוי טובה, איך בין דאך גע־זעסען אין תפיסה צוויי מאל פאר זיין זיידען דעם בעש״ט, און איך וואלט דאך געקאנט זאגען: זיין איינ[י]קעל לעבט דאך, זאל ער קומען און פערענט־פערן אלע קשיות אויף דעם חסידיזם פון זיין זיידען. דערנאך האט ער מיר געפרעגט: צו וואס דארפט איהר געלד זאמלען, מען קאן דאך די דינים מבטל מאכען נאר מיט דער האנד מאכען אי־בער דעם שטערען און פנים. האב איך איהם געענטפערט: יעקב אבינו האט געוויס געקאנט מבטל זיין דינים און פונדעסטוועגען האט ער געזאגט: איך וועל עשו׳ן איבערבעטען מיט א מתנה, ווייל אין אמת׳ן מוז מען די ביידע: המתקת הדינין און מנחה שלוחה לעשו. דערנאך האט ער מיר געפרעגט: איז עס דען פאר אייער כבוד ארומצופאהרען און ווייטע שטעט? האט איך איהם גע־ענטפערט: בין איך דען גרעסער פון ר' פנחס בן יאיר, וועלכער איז ארומ־געפאהרען זיין גאנץ לעבען אויף פדיון שבוים? דערנאך האב איך איהם גע־פרעגט: איז עס אמת, וואס מען האט מיר געזאגט, אז איהר האלט שטארק פון מיין ספר „תניא"? האט ער גע־ענטפערט: יא. האב איך ווידער גע־פרעגט: אויב אזוי, פארוואס זענט איהר געקומען אין מיין מדינה? האב א איהם געענטפערט: ערשטענס, שטעהט געשריבען: די גאנצע וועלט געהערט גאט (לד' הארץ ומלואה). צווייטענס, איך האב נישט געקענט צוזעהן דעם צער און די יסורים פון די יודישע מוכסנים, וואס מען האט זיי ארויסגע־טריבען פון די דערפער אין די שטעט, און זיי ליגען אויף די גאסען געשוואלען פון הונגער, האט ער מיר געענטפערט:

(ענדע זעהט זייט 10)

אנעקדאטען פון אלטען ראטשילד

דער אלטער ראטשילד, וועלכער איז געווען א גלענצענדער געשעפטס־מאן און א דאנק דעם אנגעזאמעלט אזא פערמע־גען, אז די פאמיליע ראטשילד איז גע־ווארען איינע פון די פאפולערסטע אין דער גאנצער וועלט, איז אויך געווען א גרויסער וויצלער, א מענש, וואס האט געשוט מיט גלייכווערטלעך. פיל פון זיי־נע אנעקדאטען און וויצען ווערען עד היום דערצעהלט צווישען פאלק.

דער אלטער ראטשילד איז געווען א שטארקער קמצן, האט זיך אמאל א דראזשקאזשיק פערקלאגט פאר איהם, אז ער צאהלט צו ווייניג פאר א קורס און אז זיין זוהן גיט איהם מעהר. דערויף האט ראטשילד געזאגט:

— „אזוי דארף טאקי זיין, מיין זוהן האט א רייכען טאטען, קען ער גוט בע־צאהלען, איך אבער האב נישט קיינעם".

* * *

ווען ראטשילד האט זיך אמאל אי־בערשפאצירט איבער די פראנקפורטער גאסען מיט זיינעם א פריינד, האט יענער בעמערקט, ווי א גנב שלייכט זיך צו צו ראטשילד׳ס טאש און ער פרובט איהם ארויסציהען פון דארט דאס זיידענע טי־כעל, וואס האט ארויסגעשטעקט. דער פריינד האט דערויף אויפמערקזאם גע־מאכט ראטשילד׳ן.

— זאל ער גנבה׳נען — האט ראט־שילד געענטפערט — מיר האבען דאך אלע אנגעהויבען קליין!

* * *

געהענדיג צו דער בערזע איז צוגע־קומען צו ראטשילד׳ן א בערזע־מעקלער און איהם פארגעלעגט צו מאכען א גע־וויסע געלד־טראנזאקציע. דאס גע־שעפט איז איהם געפעלען. עס האט זיך נאר געהאנדעלט וועגען די פראצענ־טען. צוערשט האט ער נאר געוואלט גע־בען 5 פראצענט, שפעטער האט ער דערלעגט ביז 6 פראצענט. ווייטער האט ער נישט געוואלט געהן. דערווייל איז ראטשילד מיט׳ן מעקלער אריבערגעגאנ־גען פון איין טראטואר אויפ׳ן צווייטען.

— געבען זי אכט, — האט דער פא־ליציאנט געזאגט צו ראטשילד׳ן.

— ניין, מעהר ווי 6 און א האלב וועל איך באין־אופן נישט געבען.

* * *

א פראנקפורטער בירגער האט אמאל געוואונען דאס גרויסע געווינס. איז ער געקומען צו ראטשילד׳ן איהם פרעגען אן עצה, וואס ער זאל טון מיט׳ן געלד.

— וואס ווילסטו — האט איהם ראט־שילד געפרעגט — גוט שלאפען, אדער גוט עסען?

יענער האט נישט פערשטאנען, וואס ראטשילד מיינט דערמיט און ער האט איהם דאס מסביר געווען: ווילסטו גוט שלאפען, דאן לעג איין דאס געלד ביי מיר, ווילסטו גוט עסען, הויב אן צו ספעקולירען אויף דער בערזע.

* * *

א פערד־סוחר איז אמאל געקומען צו ראטשילד׳ן און איהם פארגעלעגט קוי־פען ביי איהם א זעלטען רייט־פערד. ראטשילד האט נישט ארויסגעוויזען קיין איבריגען חשק צו קויפען א פערד. דער פערד־סוחר האט דאן גענומען אויס־רעכענען פערשידענע מעלות פונם פערד, אבער ס׳האט ראטשילד׳ן אלץ נישט גענומען. דער הענדלער האט דאן זיך געווענדעט צו איהם:

— דאס פערד איז אזוי גוט, אז ווען דו וועסט ארויספאהרען דערמיט 7 א זייגער פריה פון פראנקפורט וועסטו שוין 8 פריה זיין אין מיינץ.

— און וואס וועל איך טון אזוי פריה אין מיינץ?

אט אזעלכע הונדערטער אנעקדאטען ווערען דערצעהלט פון אלטען בערוהמ־טען ראטשילד.

דעם אשמדאי'ס טאָכטער

(אַ פאַנטאַסטישע פאָלקס-מעשה) — (ערצעהלונג) — פון ר. אייזלאַנד.

ע נ ד ע.

אין דער אשמדאי איז באַלד צוריקגעגאַנגען אויף דער מלחמה און בעצוואונגען יענע מדינה און זי חרוב געמאַכט און ווען ער איז אהיימגעקומען, האָט ער מיטגעבראַכט זיינע חילות אין פּאַלאַץ אַריין און מען האָט איינגעזאַמעלט אַלע היות און עופות און פון זיי געמאַכט אַ גרויסע סעודה און דער מלך אשמדאי האָט דעם מענש געגעבען אַ סך געלד און זילבער און מען האָט געשריבען די כתובה און דער חתן האָט גע'חתמ'עט און מען האָט געפּראַוועט אַ חתונה מיט אַ סעודה ווי עס פּאַסט פאַר אַ מלך און אַז עס איז נאַכט געוואָרען, האָט דער אשמדאי איבערגעגעבען פּערט צום חתן אין די הענט זיין טאָכטער, ווי עס איז דער שטייגער פון דער וועלט. און אַז זיי זענען אַריינגעקומען אין זייער חדר, זאָגט צו איהם דעם אשמדאי'ס טאָכטער: „דו זאָלסט נישט מיינען, אַז עס איז דאָ אַ חילוק צווישען מיר און דיר, ווייל דו ביזט אַ מענש און איך בין אַ שד'יכע, ווארים דו וועסט געפינען ביי מיר אַליץ, וואָס ביי אַ מענשליך ווייב. און איך האָב דיך זעהר ליב. נאָר זיי געוואָרענט, אַז דו זאָלסט נישט קומען צו מיר, ווען דו ווילסט מיך נישט". האָט ער איהר דאָס צוגעשוואָרען, און זי האָט אויפגעשריבען די שבועה אויף אַ כתב און ער האָט דעם כתב גע'חתמ'עט. דערנאָך איז ער צו איהר געקומען און זי האָט איהם געוואונען אַ זוהן. צו די אַכט טעג האָט ער זיין זוהן מל געווען און איהם אַ נאָמען געגעבען שלמה, נאָך שלמה המלך.

.5

דער בחור פערבענקט זיך נאָך זיין מענשליך ווייב און פערלאָזט דעם אשמדאי'ס טאָכטער

אין אינזער יונגערמאַן איז געזעסען אין אשמדאי'ס פּאַלאַץ און דער אשמדאי האָט איהם געמאַכט פאַר אַ האַר איבער אַלע הארען און אַלע האָבען איהם אָנגעטאָן גרויס כבוד. אַזוי זענען אַוועק צוויי יאָהר.

ויהי היום, איז ער געזעסען און האָט זיך געשפּילט מיט זיין יונגעל שלמה און זיין ווייב, דעם אשמדאי'ס טאָכטער איז אויך געווען דערביי. און ווי דער מענש איז אַזוי געזעסען און זיך געשפּילט מיט זיין זוהן, האָט ער פּלוצלינג געגעבען אַ זיפץ. פרעגט איהם דאָס ווייב וואָס ער זיפצט אַזוי? צי געפעלט זי איהם שוין נישט מעהר אָדער אפשר פעהלט איהם געלד, צי כבוד, זאָגט ער: ניין, עס פעהלט איהם דאָ גאָרנישט. נאָר וואָס דען, אַז ער קוקט אויף זיין זוהן שלמה, דערמאָנט ער זיך אָן די אַנדערע קינדער, וואָס ער האָט פון זיין ערשטער ווייב און ער פערבענקט זיך נאָך זיי. זאָגט זי צו איהם: „איך האָב דאָך דיר געזאָגט, אַז ווי באַלד מיין ליבשאַפט וועט נישט זיין אויסגעקריצט אויף דיין הארצען זאָלסטו מיך נישט נעמען פאַר קיין ווייב און איצט זיפצטו אויף דיין ערשטען ווייב און געדענקסט אָן איהר". און זי איז געווען זעהר אין כעס און איהם געוואָרענט, אַז ער זאָל מעהר נישט זיפצען, האָט ער איהר צוגעזאָגט, און אַ צייט אַרום האָט זיך אָבער ווידער אַרויסגעכאַפּט אַ זיפץ פון זיין האַרצען. איז זי נאָכמעהר אין כעס געוואָרען. נאָר אַז זי האָט געזעהן, אַז ער איז פאָרט פערבענקט, האָט זי איהם געזאָגט, אַז זי וועט מסכים זיין ער זאָל געהן זעהן זיין ערשטע פרוי און די קינדער. נאָר מיט אַ תנאי, ווען ער וועט בעשטימען אַ צייט ווי לאַנג ער וועט זיך דאָרטען פערזאַמען און ער וועט איהר צוזאָגען, אַז נאָך דער צייט וועט ער צוריקקומען. האָט ער געזאָגט, זי זאָל איהם געבען צייט אַ יאָהר און זי האָט מסכים געווען. נאָר ער האָט געמוזט שווערען, אַז נאָכ'ן יאָהר וועט ער צוריקקומען און די שבועה האָט ער פערשריבען אויף אַ כתב און גע'חתמ'עט.

און דעם אשמדאי'ס טאָכטער האָט איינגעזאַמעלט אַלע איהרע קנעכט און געמאַכט אַ גרויסע סעודה. אין מיטען דער סעודה האָט זי זיי דערצעהלט, אַז איהר מאַן גלוסט צו זעהן זיין ערשטע ווייב און די קינדער וואָס זיין ערשטע ווייב האָט איהם געבוירען. און זי האָט געפרעגט אַלע פערזאַמעלטע, ווער פון זיי עס האָט דעם כח איהם צו ברענגען אהין. רופט זיך אָפּ איינער: „איך קען איהם פיהרען אהין און ברענגען אין צוואַנציג יאָר". זאָגט אַ צווייטער: „איך קאָן איהם ברענגען אהין אין צעהן יאָהר". אַ דריטער זאָגט ער קען איהם ברענגען אין אַ יאָהר. און איינער, וואָס איז געזעסען ביים עק טיש, זאָגט, אַז ער קען איהם ברענגען אהין אין איין טאָג. און דער ראַזינער שד איז געווען אַ בלינדער אויף איין אויג און אַ הויקער. זאָגט צו איהם דעם אשמדאי'ס טאָכטער: „דיך מיין איך טאַקי, נאָר זיי געוואָרענט, אַז דו זאָלסט איהם גוט שעדיגען און איהם פיהרען בנחת, ווארים ער איז דיין האַר און דו ביזט זיין קנעכט".

און דעם מאַן האָט זי צוגערופען און געזאָגט, אַז ער זאָל זיין געוואָרענט און דעם בלינדען שד נישט דערצערנען, מחמת ער איז אַ גרויסער כעסן און טאַקע דערפאַר וואָס ער איז אַזאַ בייזער, איז ער בלינד. זאָגט ער איהר צו, אַז ער וועט זי פאָלגען. האָט זי זיך געזעגענט מיט איהם און איהם געוואָרענט ער זאָל נישט פערגעסען אָן זיין שבועה און דער בלינדער שד מיט'ן הויקער האָט איהם גענומען אויף די אַקסלען און אויף מאָרגען אין דער פריה, ווען דער מאָרגענשטערן איז אויפגעגאַנגען, האָט ער איהם געבראַכט פאַר'ן טויער פון זיין שטאָט.

און דער שד האָט אָנגענומען די געשטאַלט פון אַ מענש און זיי האָבען זיך ביידע געלאָזט געהן אין שטאָט אַריין. האָבען זיי בעגעגענט אַ גוי, וואָס האָט געקענט דעם יונגערמאַן. זאָגט צו איהם דער גוי: „דו ביזט עס דער סוחר וואָס האָט זיך געלאָזט איבער'ן ים און די שיף איז אונטערגעגאַנגען?" זאָגט ער: „יאָ, איך בין דאָס". איז דער גוי געלאָפען אָנזאָגען זיין ווייב, אַז איהר מאַן איז געקומען. און ווי זי האָט דאָס דערהערט, האָט זי זיך זעהר דערפרעהט און זי מיט אַלע קרובים זענען איהם אַנטקעגענגעקומען מיט גרויס פרייד און ער האָט זיי דערצעהלט וואָס מיט איהם האָט זיך פערלאָפען פון אָנהויב ביז'ן סוף. און זיי האָבען איהם געבראַכט אַהיים מיט גרויס פרייד און דער בלינדער שד מיט'ן הויקער איז מיטגעגאַנגען און דער מענש האָט געקושט זיין ווייב מיט די קינדער פאַר דעם שד אין די אויגען, און ער האָט געמאַכט אַ גרויסע סעודה פאַר זיינע קרובים און פריינד. און ווען זייערע הערצער זענען געווען אונטערגעלעהנט מיט עסען און טרינקען, פרעגט דער יונגערמאַן דעם שד פאַרוואָס ער איז בלינד און האָט אַ הויקער. איז דער שד זעהר אין כעס געוואָרען למאי ער פערשעמט איהם פאַר אַלע מענשען אין די אויגען. נאָר ער ענטפערט איהם פונדעסטוועגען, אַז אַ בלינדער איז ער, ווייל ער איז אַ כעסן און ער האָט זיך אַמאָל געשלאָגען מיט אַ חבר, האָט איהם יענער אויסגעשטאָכען אַן אויג מיט אַ מעסער, און דאָס וואָס ער איז אַ הויקער, זאָל ער בעסער פרעגען דעם בעל-מלאכה, וואָס האָט איהם בעשאַפען. האָט איהם דער יונגערמאַן איבערגעבעטען און געזאָגט צו זיינע מענשען, אַז זיי זאָלען איהם געבען צו עסען און טרינקען. אָבער דער שד וואָס איז געווען אין כעס, האָט איהם געענטפערט, אַז ער וועט קיינמאָל נישט עסען און טרינקען פון זיינס, און פערלאַנגט פון איהם, ער זאָל היינט בענטשען, וועט ער זיך אהיימגעהן. און ווי מען האָט אָפּגעבענטשט ברכת המזון, זאָגט דער שד: „וואָס ווילסטו עפּעס מודיע זיין מיין הארינטע, דיין ווייב?" זאָגט ער צו איהם: „געה צו איהר און זאָג איהר, אַז כ'וועל צו איהר שוין קיינמאָל נישט צוריקקומען, ווייל זי איז נישט מיין ווייב און איך בין נישט איהר מאַן". דערמאָנט איהם דער שד אויף זיין שבועה, ענטפערט ער איהם, אַז ער האָט נישט קיין מורא פאַר דער שבועה, ווייל אַליז, וואָס ער האָט געשוואוירען איז נאָר געווען אויס מורא האָט די שבועה נישט קיין ממש. און כדי צו ווייזען איהם, אַז ער מיינט וואָס ער זאָגט, האָט ער זיך געהייסען ברענגען זיין ווייב און קינדער און געהאַלזט און געקושט פאַר דעם בלינדען שד אין די אויגען. און צו איהם האָט ער געזאָגט: „זי איז מיין ווייב און איך בין איהר מאַן. אָבער דיין הארינטע איז אַ שד'עכע, דערויבער וועל איך צו איהר מעהר קיינמאָל נישט צוריקקומען".

און דער בלינדער שד מיט'ן הויקער האָט פערלאָזן זיין הויז מיט גרויס כעס און ווען ער איז געקומען פאַר זיין האַרענטע האָט ער איהר דערצעהלט אַליז וואָס ער האָט געזעהן און געהערט. זאָגט צו איהם דעם אשמדאי'ס טאָכטער, אַז מסתמא האָט איהר מאַן דאָס נאָר געזאָגט, כדי איהם צו דערצערנען, און דער אמת'ן אָבער וועט ער צו איהר צוריקקומען ווען דאָס יאָהר וועט זיך ענדיגען.

און ווען דאָס יאָהר איז אַוועק האָט זי ווידער געשיקט דעם בלינדען שד

(ענדע—זייט 9)

זיך געפונען

אריגינעלער ראָמאַן פון דער נייער יודישער תקופה

פון י. ל. ליפשיץ

(פאָרטזעצונג).

— חבר ניקאָלאַי! — האָט בעטקע שטאָלץ געזאָגט, — דענקט איהר נישט, אַז איהר אַליין זייט אין אַלעס שולדיג? פערגעסט נישט, אַז איזאַבעלאַ איז געווען איינע פון די העכסט געבילדעטע, דערצו האָט זי פערמאָגט אַ גרויסע נשמה מיט שטאַרקען ווילען, און אַזאַ פערזענליכקייט לאָזט זיך נישט פערשלייערן! אָבער ווען איהר וואָלט זיך אויסגעפיהרט, ווי אין ד אַמאָליגע יאָהרען. איהר וואָלט זיך איהר ערקלערט אין אמת'ע ליבע, און טאַקע ווייזען, אַז איהר מיינט עס ערנסט און אויפריכטיג, איז מעגליך, אַז איהר וואָלט איהר געווינען אויף אייער זייט און מיר וואָלטען איצט געהאַט מיט אונז איזאַבעלען.

פּלוצלונג האָט ער אויסגעשריען. — בעטקע! יעדעס מאָל. ווען איך קוק זיך איין אין דיין פנים, דערועה איך איזאַבעלען. דו ביזט געראָטען אין איהר פונקט. ווי צוויי טראָפּענס וואַסער. דער זעלבער שעהנער פנים, די זעלבע אויגען, דער זעלבער שטאָלץ און די זעלבע ענטשלאָסענהייט. כ'האָב שוין לאַנג געטראַכט דערפון....

— בעטקע! אפשר וואָלסטו מיין טייערינקע, מיר פערבייטען איזאַבעלען?

— וואָס מיינט איהר דערמיט צו זאָגען? חבר ניקאָלאַי! — האָט זי שטאָלץ געפרעגט.

— איך מיין גאַנץ איינפאַך, בעטקע! ווער מיינע! לאָמיר לעבען צוזאַמען. קיין צערעמאָניעס איז דאָך אין אונזער סאָוויעטען-רוסלאַנד סיי ווי נישטאָ, — האָט ער זיך צולאַכט...

— ס'איז גאַנץ ריכטיג, חבר ניקאָלאַי! — האָט זי געענטפערט. — איהר האָט טאַקע די צערעמאָניעס אָפּגעשאַפט, אָבער די אַלטע אמת'ע ליבע, איז פערבליבען, דאָס איז אַזאַ זאַך, וואָס אפילו דער גרויסער ניקאָלאַי קען דאָס נישט אויסוואָרצלען. דאָס איז אַן'עביגקייט.

— בעטקע! — האָט ער געזאָגט, — קענסטו מיך דען נישט ליבען? פערגעס נישט, אַז הונדערטע מיליאָנען מענשען פערגעטערען מיך!

— יאָ, ס'איז גאַנץ ריכטיג — האָט זי געענטפערט, — זיי פערגעטערען אייער אידעאַל, אייער גרויסע נשמה, אָבער איך רעד פון „מענשליכע ליבע" פון „מאַן און ווייב", דאָס איז אַ גאַנץ אַנדער ענין. כ קען מענשען פערגעטערען, אָבער ליבען איהם אַלס מאַן, אַט מיט יענע הייליגע, צערטליכע, ווייבליכע געפיהלען, דאָס נישט. אפשר מיט דער צייט, ווען איך וועל זיך איינגעוואוינען מיט דעם געדאַנק, כ'וועל אָנהויבען דענקען און טראַכטען דערפון, אפשר וועט זיך אויך אין מיר דערוועקען אַ געפיהל פון ליבע צו אייך. איך זאָג אפשר, ווייל דאָס איז אַ זאַך, וועלכע מען מוז איבערלאָזען צו דער נאַטור, וועלכע איז שטאַרקער פון אונז אַלעמען. אָבער איצט רעדען דערפון איז זעהר נישט פּראַקטיש. מיר האָבען נויטיגערע פּראָבלעמען צו לעזען.

ניקאָלאַי האָט זיך פערטראַכט. אין זיינע אויגען האָט זיך בעוויזען אַ מאָדנער פייער'ל, וועלכער האָט אַנגעשלאָגען איבער זיין אויסגעמאַטערטען פנים. ער האָט חלילה נישט געטראַכט פון דער „ליבע", פון וועלכע די היסטעריכטערין האָט גערעדט. ער האָט נישט געטראַכט פון דער „צייט" וואָס „גרעסערע פּראָבלעמען" מוזען געלייזט ווערען, און אויך נישט פון דער „נאַטור", וועלכע איז שטאַרקער פון אַלעמען. ער זיצט אַ פערגליווערטער, ווי אַ שטיינערנע פיגור. מען זעהט, ווי זיינע געדאַנקען זענען אָנגעשטרענגט איבערמענשליך און איבערנאַטירליך. אויף זיין ברייטען שטערן פערלען אַרויס טראָפּענס שווייס. דער קאָפּ בידעריג געבויגען.

— בעטקע! — גיט ער אַ ברום — דו ווייסט דאָך, אַז איך בין אַ מאַן פון דער טאַט! איך רייס אַ'יך גלייך! איך וואַרט נישט אויף דער „צייט", ווי די מענשעוויקעס! איך בין אומגעדולדיג אין אַלע מיינע האַנדלונגען! און איצט אוודאי!.

בעטקע האָט געפיהלט, אַז זי מוז אויך ווערען „אַ מאַן פון דער טאַט" און זיך נישט אָפּשרעקען, וואָס ס'זאָל נישט פּאַסירען. — אָבער חבר ניקאָלאַי! — האָט זי גענומען אָנהויבען. ניקאָלאַי האָט איהר אָבער נישט געלאָזען ענדיגען, און האָט פאָרטגעזעצט. — בעטקע! בעת די רעוואָלוציע, און די מענשעוויקעס זענען געקומען, גערוישט, געטומעלט, גע'טענה'ט: „לאָמיר זיך צופּאַסען צו אַ נייער אָרדנונג לאָמיר אַלץ טון שטופענווייז אויסגערעכענט, לאָמיר אַרבייטען לאַנגזאַם, יאָהר איין יאָהר אויס, און מיט דער צייט וועלען מיר איינאָרדנען אונזער מלוכה, פונקט ווי אַלע אַנדערע ליבעראַלע מלוכות, נאָך מיט מעהר פּראָגרעס און סאָציאַלע פרייהייט" אָבער איך האָב געזאָגט: „ניין; מיר מוזען גלייך אויפרייסען, גלייך טון! און איך האָב דערפיהלט, אַז מיר האָבען איצט אַ סאָוויעטען-מאַכט פון בלויז אַרבייטער, פּויערים און סאָלדאַטען, און די גאַנצע וועלט שטעהט פערוואונדערט!

— אָבער חבר ניקאָלאַי! — האָט בעטקע שטאָלץ געענטפערט. — איהר האָט זיך דאָך ערשט אַליין געקלאָגט פאַר מיר, „אַז רוסלאַנד איז חרוב", און אַנדערע ווערטער גערעדט, איהר האָט אַליין מודה געווען, אַז אייער טאַט, אייער עקשנות, האָט חרוב געמאַכט רוסלאַנד!

— יאָ, בעטקע! ס'איז טאַקע אמת, דערפאַר האָבען מיר דאָך ערשט בעשלאָסען צו מאַכען אַ טריט ריקווערטס, און אַז ס'וועט זיין נויטיג איז עטליכע טריט!..

(דאָס ווייטערע קומט)

דאָס היינטיגע זיבצעהן יעהריגע מעדעל

פון הערמאַן זודערמאַן.

הערמאַן זודערמאַן, דער בערוהמטער ראָמאַניסט, וועלכער איז ערשט געשטאָרבען אין אַ בערלינער סאַנאַטאָריע, האָט קורץ פאַר זיין קראַנקהייט פערענדיגט אַ ראָמאַן מיט'ן נאָמען „פּורצעלע". דאָס איז אַ לעבענס-געשיכטע פון אַ היינטיג 17-יעהריג מעדעל, וועלכע איז געווען אַנ'אסיסטענטין ביי אַ דעמאַנישען צאָהן-דאָקטאָר, פון וועלכען זי איז געפאַלען אַלס קרבן. מיר ברענגען דאָ אַ פראַגמענט פון דאָזיגען ראָמאַן, אין וועלכען עס קומט בולט צום אויסדרוק די מיינונג פון דער מוטער און טאָכטער וועגען ליבע.

די רעדע.

אין אַ שבעטען ווינטערדיגען אָוונד זענען געזעסען די מוטער און פּורצעלע אַליין אין דער שטוב און געהערט ראַדיאָ.

מ'האָט געשפּילט סלאַווישע לידער, פיל מיט בענקשאַפט און אומעט.

די מאַמע האָט געהאַלטען די אויגען צום הימעל. איהר בוזעם האָט זיך געהויבען אַרויף און אַראָפּ און פון צייט צו צייט האָט זיך ביי איהר אַרויסגעריסען אַ זיפץ, וועלכער איז אָבער נישט דערגאַנגען צו פּורצעלע'ס אויערען, מחמת זיי זענען געווען פערשטעלט פון ראַדיאָ-טרייבעל.

ווען ס'איז געקומען אַ הפסקה, האָט די מוטער אַראָפּגענומען פון די אויערן דאָס ראַדיאָ-טרייבעל און געגעבען אַ צייכען מיט'ן קאָפּ, אַז פּורצעלע זאָל אויך דאָס איינענע טון.

— כ'האָב מיט דיר עפּעס צו רעדען, מיין קינד, — האָט זי געזאָגט, און דער פערשטאַרקטער גוידער האָט צוגעגעבען די ווערטער אַ בעזונדערע פייערליכקייט, און דער שטאַרקער בליק האָט די דאָזיגע פייערליכקייט נאָך פערטאָפּעלט.

— דו קומסט שוין איצט אין די יאָהרען, האָט די מוטער פאָרטגעזעצט, — אין וועלכע דו וועסט דערגעהן, וואָס עס איז אַזעלכעס ליבע.

פּורצעלע האָט אויפמערקזאַם זיך צוגעהערט.

— יאָ, יאָ, מיין קינד, שפּאַר זיך נישט. דערוויילע ווייסטו נאָך נישט וועגען דעם. לעת עתה לעבט נאָך די קינדערישע אונשולד אין „דיין האַרץ".

— אָ, גאָט, אָ, גאָט, — טראַכט זיך פּורצעלע.

— אָבער די ליבע קומט, און זי איז דאָ.

אין אַ שעהנעם העלען טאָג, בעוויזט זי זיך. דאָ קען מען נאַרנישט טון. ווי מ'קען בכלל זאָגען דער ליבע נאַרגישט טאָן.

דערביי האָט זי געקוקט מיט נאָך מעהר בלוצענדיגע אויגען פאַר זיך און פּורצעלע האָט געטראַכט:

— איז דאָס דערגאַנגען פונם פאָטער, אָדער עמיצען אַנדערש?

— אָבער, מיין קינד, דו דאַרפסט נישט קומען נישט צוגעגרייטערהייד אין ים פון לעבען. דו דאַרפסט פון דיין מאַמע'ס ערפאַהרונג אַזוי פיל לערנען, אַז דו זאָלסט נישט פאַלען בלינדערהייד אין תהום פון פערדאָרבענקייט. ראשית כל מוזטו גענוי זיך בעקענען מיט דעם מענש, אין וועלכען דו פערליבסט זיך.

— ווען מען קען געגען דער ליבע גאָרנישט מאַכען, — פרעגט פּורצעלע — מאָ וואָס העלפט דאָ דאָס בעקענען דעם מענש.

די מאַמע האָט זיך געפינען אין אַ פערלעגענהייט.

— נישט קוקענדיג דערויף, — האָט זי געזאָגט, — נישט קוקענדיג דערויף, מוז מען איהם צוערשט גוט קענען. אויב ער האָט באמת פערדינט די ליבע. אויב ער האָט עהרליכע כונות. וואָסערע אַנזיכטען ער האָט. און קודם-כל, אויב ער פיהרט אַ מאָראַליש לעבען. און אַזוי.

— ווי אַזוי קען מען אָבער דאָס וויסען? — פרעגט פּורצעלע — מ'קען דאָך נישט שטענדיג זיין דערביי.

די מוטער איז ווידער געווען אין פערלעגענהייט.

— דו מאַכסט אַזעלכע מאָדנע בעמערקונגען, — האָט זי געזאָגט, — דאָס דערגעהט מען שוין דערפון, ווי אַזוי ער קוקט אויף איינעם, ווי ער נעמט איינעם אָן.

די מוטער האָט אַ פּנים נישט געוואָלט אויפהערען צו רעדען.

— בעזונדערס דאַרף מען שטעהן אויף דער וואַך פאַר דעם ערשטען קוש. אַזאַ קוש איז דער אָנהויב פון אַלדאָס בייז. ווער עס האָט איהם נעקריגען, דער פיהלט זיך בערעכטיגט אויך צו עפּעס מעהר.

— צו וואָס, למשל? — פרעגט פּורצעלע, וועלכע האָט דערביי געמאַכט אַזאַ אונשולדיג, נאַאיווע מינע.

אָבער אויך וועגען דעם האָט די מוטער נישט געוואָלט געבען קיין קלאָרע תשובה.

— נו, נו, — האָט זי געזאָגט, — דאָס ברענגט די ליבע שוין מיט זיך אַליין. דאָס וועסטו שוין אַליין דערגעהן.

— אַזוי וועל איך אַליין? — פרעגט פּורצעלע, אַ פערטראַכטע אין האָפענונג דער נישט-וויסנהייט.

— נאָך מעהר, איך גלייב אַז, — פערבעסערט זיך די מוטער, — אַז דו וועסט עס נייש דערגעהן, אָדער וועניגסטענס דו וועסט עס ערשט דערגעהן דאַן, ווען דו וועסט אַ כלה ווערען...

— און חתן כלה מעגען דאָס טון? — פרעגט פּורצעלע.

— אַך, ניין, זיי טאָרען דאָס אויך ניט — זאָגט די מאַמע, — אָבער דאַן איז עס על כל פנים ווייניגער געפעהרליך. איבריגענס איז נאָך שפּעטער צייט צו רעדען וועגען דעם.

פונקט ווי אַ רעטונגס-שיפעל בעת אַ ים-סכנה האָט די מוטער איצט געקוקט אויף דעם ראַדיאָ-טרייבעל, וואָס זי האָט גיך געכאַפּט.

פּורצעלע איז אָבער נישט געווען דערפון צופרידען און זי האָט נישט געהאַט קיין חשק איבערצורייסען דאָס אינטערעסאַנטע געשפּרעך אָהן אַ רעזולטאַט.

— איך מיין, אַז דו ווילסט מיך געבען אַלע נויטיגע עצות — האָט זי געמאָהנט — טאָ זאָג זשע מיר נאָך עפּעס, כ'בעט דיך.

— וואָס זאָל איך דיר דען זאָגען, מיין ליב קינד? — פרעגט די מאַמע, וועלכע האָט געזוכט אין איהר הילפלאָזיגקייט צו געווינען אַ ביסעל צייט, — דו ביזט באמת נאָך צו יונג און צו וועניג ערפאַהרען, כדי די דאָזיגע זאַכען ריכטיג צו פערשטעהן. לעב נאָר ווייטער אין דיינע אונשולדיגע חלומות און זאָג מיר צו, אַז ווען דיין האַרץ וועט צום ערשטען מאָל דערפיהלען די ליבע, דאַן וועסטו קומען צו דיין מוטער, כדי זיך פאַר איהר צו פערטרויען. זאָגסטו מיר דאָס צו?

פּורצעלע האָט אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ, אַ פערזונקענע אין מחשבות, און ווען די סלאַווישע לידער זענען ווייטער פאָרטגעזעצט געוואָרען, האָט זי בסדר געטראַכט: „אָ, גאָט! אָ, גאָט! אין וואָסערע אַנדערע וועלטען עס לעבען נאָך די אַלטע!"

אין אַ פּאָר טעג אַרום האָט די שוועסטער זי איינגענומען מיט גוטען. דערביי איז עס שוין צוגעגאַנגען אַ סך שאַרפער.

— הער אויס, פּורצעלע, — האָט געדרון געזאָגט צו איהר פאַר'ן שלאָפען געהן, דאָס איז געווען די געוועהנליכע צייט, ווען די שוועסטערן פלעגען זיך פערטרויען — אויב דו מיינסט, אַז מען זעהט נישט, אַז מיט דיר קומט עפּעס פאָר, האָסטו אַ גרויסען טעות.

— וואָס אַזעלכעס קומט מיט מיר פאָר? — פרעגט פּורצעלע, פיהלענדיג דערביי, אַז אַ בלוט-שטראָם האָט איהר אַ שלאָג געטאָן אין פנים אַריין.

— דאָס טאַקע וויל איך פון דיר הערן, — ענטפערט די שוועסטער, — צו ווייסטו דען בכלל, ווי דו דאַרפסט זיך פערהאַלטען, ווען דיך בעגעגענט עפּעס פון ליבע? יעדער פון זיי קען זיין אַן אויסוואָרף, און ווען ער איז עס נישט, דאַן וועט ער עס ווערען. אויב דו וועסט צו איהם זיין צו-גוט... קוק זיך איין, מיר מעדלעך האָבען זיך נאָך דער מלחמה געמאַכט אַזוי ביליג, ס'איז אַזוי לייכט אונז צו בעקומען, אַז אַ סך בעטראַכטען אונז אַלס אַ שפּילצייג און זענען זעהר פערוואונדערט, ווען זיי בעמערקען, אַז מיט יעדען פרויען-קערפּער איז אויך זיי אָנפערטרויט אַ מענשליך גליק. דאָ מוז מען, פערשטעהט זיך, זיין אויף דער וואַך. ווען, למשל, איינער, וואָס איז אַ נאַרנישט און נאַרנישט, קומט תיכף מיט זיינע עהרליכע כוונות.

— מיינסטו, אַז דאָס איז דאַן אַ שידוכים-אָפּערויסט, — האָט איהר פּורצעלע איבערגעריסען.

— אַך, ווער זאָגט! ווער עס זעהט דיך, דער ווייס, אַז דאָ נעהמט נישט צו בעשווינדלען, אָבער אַ פּוסטע פּאַסניק קען ער זיין, וועלכער בעניצט מאָראַל און נישט קיין איבריג ריינע וועש. ער זיצט מיט דיר אין וואַלד, ווייל עס קאָסט נישט קיין געלד און געהט ער אַמאָל מיט דיר אין רעסטאָראַן, כדי צו פונדערוועגען דיר אַ גלאָז ביר, דאַן טראָגט ער אַנ'אָפּגעריבענעם קראַוואַט און גרויע וואָלענע זאָקען. אַזוי, אַז דו מוזט זיך קרעמפּירען צוליב זיין האַלטונג. מיט אַזעלכען שלעפּסטו זיך אַרום לאַנגע יאָהרען און צום סוף ווערט דערפון נאָרנישט... פונקט אַזוי אָבער מוזטו זיך היטען פאַר די דאָזיגע, וועלכע האָבען קלינגערס און זיי בעוואַרפען דיך מיט אַ סך מתנות.

— פאַרוואָס דען — פרעגט פּורצעלע,

— אין די מתנות דערקענט מען דאָך, אַז מ'ווערט באמת געליבט.

— פונקט פערקעהרט, זאָגט די שוועסטער, זיי ווילען זיך דערמיט אָפּקויפען פון זייער פעראַנטוואָרטליכקייט. זיי רעכנען, אַז זיי האָבען דיר בעצאָהלט פאַר דער ליבע, און זיי זעהען אין דיר נישט מעהר ווי אַ קאַקאָטע. מיט עפּעס אַזעלכעס מוז מען תיכף אַ סוף מאַכען. אויך מיט די, וועלכע האַנדלען געהיימניספול און זיי ווילען דיר נישט אויסזאָגען זייער נאָמען, זיי זענען אָדער בעווייבטע אָדער נאָך ערגער.

ווען זיי האָבען דערגרייכט, וואָס זיי ווילען, דאַן פערשוואונדען זיי אין אַ שעהנעם העלען טאָג און דו זעהסט זיי מעהר נישט. איך וויל דערמיט נישט זאָגען, אַז דאָס זיין אַ פערהייראַטער איז אַ פערברעכען, פערקעהרט. אין געוויסע פאַלען, פיהלט מען זיך ביי זיי בעסער, ווי מיט אַנ'אַנדערן. אָבער פאַר די, וואָס ווילען עפּעס האָבען פון דער וועלט, זענען זיי נישט איבעריג נוצליך. זיי קענען נישט געהן מיט דיר אין טעאַטער, אין אַ דאַנסינג איז דאָך שוין אָפּגערעדט. צו אָוועגד-ברויט פערקריכען זיי מיט דיר אין דעם טונקעלסטען ווינקעל, און וואו מ'בעגעגענט אַ גוטע געזעלשאַפט, קוקען זיי זיך כסדר אַרום, אַקוראַט, ווי אַ שפּיאָן וואָלט זיך געפינען דערנעבען. ביי אַזעלכע איז קיין מזל ברכה נישטאָ.

— און דו מיינסט, — פרעגט זי — אַז אַלע ווילען דאָס איינענע?

געדרון האָט אָנגעהויבען פון דאָס נייע.

— עס קען פּאַסירען, אַז איינער, אָדער אַנדערער איז אַ פיינשמעקער, וועלכער איז ביי אונז נושא-חן און ער וויל נישט מעהר, ווי דערגעהן, וואָס ביי אונז אין דער נשמה טוט זיך, אין אַלגעמיין אָבער ווילען אַלע דאָס איינענע. — דאָ פּאַסט זיך גוט דאָס שעהנע וואָרט „פערפיהרען, וואָס די אַלטע האָבען תמיד אין מויל, פערפיהרען, פערפיהרען. מ'הערט אָרענטליך רוישען די קעלט אין זייערע אָדערן. אויב מיר ווילען נישט אַליין זיין פערפיהרט! יאָ, מיר פערפיהרען זיך גאַנץ געשמאַק אַליין, ווען מיר וועהרען זיך. אונטערלעגען פייער קען יעדע פון אונז אויסגעצייכענט, בעת מיר רעדען זיך איין, אַז מיר לעשען עס...

— איך האָב נישט אונטערגעלעגט קיין פייער, טראַכט פּורצעלע, בעת זי האָט זיך דערמאָנט וועגען איהר גורל. און דאָך איז עס דערצו געקומען.

— לויט זענען די פאַרטייען נישט גלייך, — זאָגט ווייטער די שוועסטער, מחמת מיר שטעלען אַ סך מעהר איין אין שפּיל. און ווען מ'איבערלעגט זיך גוט, זעהען מיר, אַז מיר האַנדלען, ווי וואַהנזיניגע, מחמת ביי אונז לויערט די אונגעהויערע סכנה מיט די קינדער. — ווען דאָס איז אונטערוועגס, דאַן — פאַלט איין דאָס גאַנצע קאָרטען-הויז פון אונזער כלומר'שטער פרייהייט.

פּורצעלע האָט דערפיהלט אַ שטאַרקען וועה אין האַרצען. וועגן עפּעס אַזעלכעס האָט זי נאָך קיינמאָל נישט געטראַכט.

— עס זענען דאָ, גאָט צו דאַנקען, קלוגע פרויען, און מ'חיים אויך, ווי זיי צו געפינען, אָבער נישט קוקענדיג דערויף בלייבט די זאַך געפעהרליך, שוין אַ סך האָבען בעצאָהלט דערפאַר מיט זייער יונג לעבען. אַנדערע, ווידער, זענען צו נאַריש און צו שרעקעוודיג צו געהן אויף דעם וועג, וועלכער פיהרט צום מעסער. אַזעלכע זוכט בעסער אַנ'אַנדערן וועג. „האָב מיט מיר רחמנות, מאַמע!" און דאַן די חרפּה דאָ... פונקט אַזוי ווי אין פערגאַנגענעם יאָרהונדערט, פאַמיליען-חרפּה, קלעפּ, פערצווייפלונג, „באַלד פערלאָז די שטוב!" און אַזוי ווייטער. אַזוי ווי ס'וואָלט נאָך בכלל נוט עקזיסטירט קיין רעכט פון דער פערזענלעכקייט.

— אַלזאָ, פּורצעלע, קוק מיט אָפענע אויגען! דאָס איז נוט קיין געלעכטערל. קענסט עס מיר גלויבען.

דערמיט האָט זיך דאָס געשפּרעך געענדיגט.

חוזק

הומאר און סאטירע
— פון דער וואך —

צוזאמענגעשטעלט
— פון —
אב—נעק.

דער פאיאץ-גלאק *)

פון גראף קאלי.

כ'טו אוים דעם פאיאץ-גלאס, וואס איך האב אנגעטאן
מיט יאהרען פיל צורים ... איך קאן שוין נישט פערטראגען
געזונגען האב איך גאר אין סאמעדיאנטען-טאן
דער עולם פלעגט פון מיר נאר אנמהעלען און זאגען:

א רוח אין זיין הארץ... ווי שעהן ער זינגט, ווי גלאט
ווי לייכט עס פליסט זיין פערז ווי וואסער פון דער בוזרע
און איך האב אלץ געלאכט, געשמייכעלט אויף פראסאט
נעהאדיגעו אויפ'ן וואג, געמאסטען אויף דער שורה...

פיל יאהרען זענען אוועס ... איך יאמער, זיפץ און וויין,
פון טרויער, לייד און פיין פון דערנער-וועג דעם שווערען,
דאר קיינער גלויבט מיר נישט. מען וויל מיר נישט פערשטעהן
מען שמייכעלט פון מיין זיפץ, מען לאכט פון מיינע טרעהרען...

איך קארטשע זיך פאר שמערץ און מיט די ציינער קריץ
אומזיסט איז דאר מיין מיה, עס וועט מיר נישט געלונגען
און שטארב איך וועט מיין טוים אויך זיין פאר זיי א וויץ
און אויף מיין קבר וועט דער פאיאץ-גלאס אלץ קלינגען...

*) כדי די לעזער נישט אריינצופיהרען אין א טעות, ערקלערען מיר, אז גראף קאלי'ס הבל-תבלים-שטימונג נעמט זיך דערפון, וואס ער איז היינטיגע וואך געווארען א יתום, און אי"ה אויף דער נעקסטער וואך וועט ער ווייטער דערלאנגען זיין גראף-קאלי-סחורה.

די רעד. „חוזק".

וואס ווילסטו?

פאראדיע אויף ביאליקס
„וואו ביסטו?"

(געווידמעט אלע אפגעקלאפטע בחורים)

פון דאווענען חוזו דו ביוט, מיין איינ-ציגע בעשערטע,

אין שכינת פון מיין טרוים. געגלויבטע אין בענקהערצע —

אנטפלעק זיך שוין און קום. די האר יערקעם דיר גלאט.

און קום צום ראבינאט.

און כל זמן ס'איז נאך צייט — קום א נט מיר געבען.

און לאז מיך אפ מיין לעבען.

און גיב מיר מיין געריבמעטע יוגענדהייט צוריק —

און ווער פערהאפט אויף צעהן טוי-זענד שמיק.

וואס ווילסטו?

אז דו ביוט נאך געהען א ווייטע אומבעקאנטע.

ווי האויל איז מיר געוואוסן מיין פיי-ערינקע יענטע:

מעדלעך האבען מיך גאנצע נעכט גע-היט.

און פאר מיינ'ס א שמייכעל, געבוקט זיך און געקניט.

איינע האט מכלומר'שט געפאטשט מיך און געפיטען.

אבער אין דער שטיל — זיך צו מיר געריסען.

און אין דעם אלטען פארק האב איך די נעכט פערטרויבט,

און פון מעדעל — ווי די ליפען אויס-געשוימט.

איצט שוימסטו אוי די זוס און גיבסט מיר מיט'ן לעפעל.

און כאפסט צו מיר די בארשט, דער-לאנגסט מיר מיט'ן שעפעל.

אוי יענטע, יענטעליטשקו, אין מיי-נע רייפסטע פריידען

און אין די היילגסט פון מיינע לייי-דען.

נאר איינס וואלט איך געבעטען, פערי-געדוש מיר מיין חטא.

נאר גט, נאר גט, נאר גט...

יאטעלע.

צרות פון א שטאמלער.

א טראגישע סצענע אין רעדאקציע מיט א יוד א שטאמלער.

פון האניג פויגעל.

אין סאמע ברען פון די ארבייט אין דער רעדאקציע, ס'קאכט און זידט ווי אין א קעסעל, די מיטארבייטער פון „חוזק" שוויצען, גראף קאלי קנאקט ענערגיש ירושלים-ניס און שוויצט אויף א גראם — צו „פעריל-קאשע", האניג-פויגעל „פוצט" ארום די קהלה, קנאפ-זארגער מיט סאקראטעס'ן רעכענען זיך אפ מיט דעם ניי-געגרינדעטען שווינער-פעראיין, אין מיטען דערינגען עפענט זיך די טיר און ס'קומט אריין א יוד.

דא ענטוויקעלט זיך צווישען רעדאק-טאר מיט'ן יוד פאלגענדער הערכסט-טראגישער דועט:

רעדאקטאר: וואס זאגט א יוד?

יוד: איך דארף בא... בא... בא...

רעד.: איהר דארפט נישט בעטען דריי מאל. אט האט איהר א מיטעל-זייט פון „ראזוואי" און ערלעדיגט אייך !..

יוד: איך דארף בא... באזוכען דעם רעם רעדאקטאר!

רעד.: וואס פערלאנגט איהר?

יוד: איהר זאלט מיר געזונד זיין, איהר זענט דאך געווים א כא... כא... כא...

רעד.: וואס — א חתן? איך האב שוין א ווייב מיט קינדער. אפילו א שוויגער זאל מאריך ימים ושנים זיין אייך!

יוד: איהר זענט דאך געווים א ח... חכם, זאגט־זשע מיר פאניע רעדאקטאר ווי אזוי האלט מען אוים פון די אלע ש... ש... ש...

רעד.: שימי-טעגצער? שליאכעס, שלומי אמוני'ניקעס? שלימזל'ן?

יוד: די אלע ש... שלעק ווי אזוי האלט מען אוים?

רעד.: וואספארא שלעק מיינט איהר דען?

יוד: איך מיין די פ... פ... פ...

רעד.: פוטיריסטען? פערשלעפטע קרענק? פושעים?

יוד: איך מיין די נייע פרעמד-ווערטער: מיט אזא שווער לשון קען מען דאך נאך חלילה ווערען א ד... ד... ד...

רעד.: א דרענגער א דארמאיעדניק?

יוד: א ד... דעפוטאט קען מען דאך שוין ווערען און איינגאנצען פ'לשון פערלירען! אייך איז וואויל, אז איהר האט א פרייע צונג און ס'רעדט זיך אייך וואס איהר ווילט, אבער ביז איך רעד ארוים — פא... פא... פא..

רעד.: פאקראקע? פאמיעטלע? פאדעשווע?

יוד: פא... פאדאטעק אבראטאווי. וויפיל מאל ווען איך די גמינע פאר די אויגען ביז איך קריג ארוים א קריש ווא... ווא... ווא...

רעד.: וואזאלין? וואלענטי? וואנ-זשין?

יוד: ווא... וואלאריזאציע? היינט סט... סט..

רעד.: סטאשעק, סטארע פשעש-טשעראדלא? סטענקא? סיים? סדום? סאנאציע?

יוד: סט... סטאגנאציע! סטאבילי-זאציע (דער יוד ווישט זיך דעם שטערן) ווער האט עס דעם כח צו אזעלכע קא-טארזשנע ווערטער. איהר זענט דאך פאניע רעדאקטאר אנ'א... אנ'א... אנ'א...

רעד.: אנ'ארטאדאקס? אנ'אקרע-באט?

יוד: אנ'ערענטליכער מענש. זאגט מיר, וואו נעמט מען מארט כח ארויס-צובעקומען פון אזא כבד פה. אט א די אלע סע... סע... סע.. פרעמד-ווערטער?

* * *

ווער ווייסט ווי לאנג נאך די טרא-געדיע וואלט אפגעהאלטען, ווען נישט גראף קאלי, וואס האט געכאפט א גראם צו פערעל-קאשע — „אפאטאשע", האט פון בעגייסטערונג אזא געשריי געטון, אז אונזער יוד האט זיך דערשראקען און ארויסגעפאלען פון אלע טרעפען.

דער חשבון שטימט נישט.

בוכהאלטער: איך בין אייך גע-קומען אנזאגען, אז איך בין געצוואונגען צו פערלאזען דעם פאסטען.

שעף: וואס איז, איך געפעל אייך נישט?

בוכהאלטער: איהר יא, נאר אייער ווייב געפעלט מיר נישט... קנאפו.

מוריץ און שארה.

אלטער מאן (צו זיין יונגע פרוי): זאג מיר טייערינקע, פון וואנען וועל איך נעמען אזויפיל געלד אויף דיינע טוא-לעטען?

יונגע פרוי: איך האב נישט מיט דיר חתונה געהאט, אז איך זאל דיר געבען עצות...

חלומות.

מיר האט זיך גע'חלומט: איך בין אין א לאנד.
אין א לאנד וואו ס'הערשט גליק און פאר יעדען.
א לאנד וואו עס לעבט זיך יעדען דארט פריי.
א לאנד — א גן-עדן פאר יודען.

א לאנד וואו מ'קריגט נאך א דירה פאר געלד
מיט וואס ער, בעלייכטונג אינאיינעם.
א לאנד, וואו מ'שלאפט נישט צו צעהן אין א בעט,
און מ'האלט נישט „מלחמה" מיט קיינעם.

א לאנד א' באנדיטען. אין בלעטער א וועלט.
א לאנד אן ראזוואישע כללים
א לאנד וואו דער יוד איז מיט לייטען גלייך.
נאר לײדער געוועזען איז'ס א חלום.

שא-צער.

איהם דערפאר גאט געגעבען א ווייב, און יעצט ליידען אלע מענער.

קנאפו.

א גליס שידוך.

מחותן: וואס איז דאס דער חתן, וואס ער הייסט זיך אויפשיטען אזוי פיל נדן?

שדכן: וואס רעדט איהר? דער חתן איז אנ'אדוואקאט מיט א דאקטאר צוזאמען.

— ווי אזוי קען דאס זיין אנ'אדוואקאט מיט א דאקטאר צוזאמען?

— ער איז אנ'אדוואקאט און טערי שטעהט א קרענק. קנאפו.

היינטיגע איידעמס.

וואס איז אייער נייער איידעם?
א פאקער.
דהיינו?
איך גיב איהם יעדע פאר חדשים א ניי'עם נדן, און ער פאקט איהם איין.
און וואס איז אייער איידעם?
אנ'אפצענער.
וואס הייסט דאס?
ער ציהט פון מיר אפ די הויט.
קנאפו.

נעגצו בעלוינונג

מיר מאכען בעקאנט, אז צוליב א „פערשטענדליכע" סבה איז אויף א גע-היימניספולען אופן פערשוואונדען גע-ווארען

דער לאדזשער עירוב

ווער ס'וועט אנווייזען, אדער אונז בייהילפיג זיין צו קומען אויף די שפורען פון פערשוואונדענעם עירוב וועט בעלוינט ווערען מיט א יישר כח און מיט א שמעק טאבאק דערצו.

זיך צו ווענדען צו דער לאדזשער קהלה-פערוואלטונג.

פארט א מאן.

אונטערגעהערט אין בית-דין-שטוב.

פרוי (צום מאן, איידער דער רב טרעט צו צו די גט-צערעמאניע): ווארט דו שגץ איינער, דו מיינסט, ס'וועט דיר ג,שענקט ווין. דו וועסט בעצאהלען כפל כפלים. געדענק, אז די וועלט איז נאר א פאר-הויז, און דארטען אין ערשט דאס אמת'ע הויז.

אויב אזוי, ווענט דער מאן, צוואס שטעהסטו אין פארערהויז? געה בעסער ארייין אין הויז...

אוי, דער וויין!

דאקטאר: איהר דארפט טרינקען וויין וועט אייך בעסער ווערען.

חולה: נישט אמת הער דאקטאר. דאס וויין-טרינקען האט מיך טאקע דער-פיהרט צו דער לאגע אין וועלכע איך געפין מיך.

דאקטאר: וואספערא וויין?

חולה: דער ווין אונטער דער חופה — ה' דאקטאר... קנאפו.

בחורישע אטעמטען.

1-טער: דו ווייסט געציל מ'רעדט מיר מיט 5 שטובען מיט א קוך פון ווארשא.

2-טער: און מיר רעדט מען מיט א גאנצען ערשטען-שטאק אין לובלין.

3-טער: און מיר רעדט מען מיט א געמוירערט הויז און מיט א שטאל א צו-לאג. ק — ר.

ווער איז גערעכט?

ווייב (לייקענענדיג דאס טייטש-חומש) דא שטעהט, אז חוה האט זיך פערזינ-דיגט. דערפאר ליידען יעצט די ווייבער, איז דאס אמת?

מאן: געה שוין די נארעלע ארם האט זיך נאך פריהער פערזינדיגט, האט

„לאטא", אדער די לאדזשער רולעטקע

פון י. אבערזשאנעק

לארו, די שטאט פון סעזאנען און מארקס האט א חוץ און דער מאנופאק-טור-בראנזשע — אויך איהרע סעזא-נען און מארקס און שפיל, און פער-ווילונג.

סעזאן אויף טאנצען, און דוקא די מאדערנסטע טענץ. „בלעק-באטאן", „בלועס", „פאקסטראט", הויבט זיך אן דער טאנץ-סעזאן איז הימעל און ערד און „בלעק-באטאר". וואו א שטוב, וואו א דירה, וואו ס'געפינט זיך א יונגעל מיט א מאנדאל — בלועסט מען. וואו א פאר מיבלעך מיט פאנטלינע — פאק-סטראטעוועט מען. מוזיק איז לאו דוקא. מ'שפילט אויף א הארמאניק, אויף א מויל-האר-מאניע, און מאמער זענען די דאזיגע „מוזיק - אינסטרומענטען" אויך נישטא, איז אויך נישט קיין אומגליק — פייפט מען צו מיט'ן מויל, און מען טאנצט, כ'שיבערט זיך אויף וואס די וועלט שטעהט.

א חוץ טענץ האט אויך לארו מא-יערנע שלאגער'ס, לידלעך אזעלכע, וואס ווערען אויפגעכאפט אין די קאבארעטען, ... לאקאלען א. ד. גל. ערשט נישט לאנג איז דער שלאגער געווען „ראפא-ר", וואו איהר זענט נישט געקומען, צי אין דער קאנדיטאריי ביי א גלע-... צו אויף ווזיט, אין קינא, האט איהר געהערט אונטערזינגען: „ראפא-יעשטשע פאוועלעק", אין פארק, ... שפאציר, גרוים און קליין, מענער ... ריען, אלע האבען זיך משמח גע-... מיט דעם „ראפאלעק". נאך „רא-

פאלעק" איז געקומען אנ'„אלבי באבא" איז הימעל און ערד און „אלי באבא". ווער זינגט היינט נישט אין לארו „אלי באבא"? קינדער זינגען און פאטשען מיט די הענטלעך — „אלי באבא". אל-טע באבעס הויבען די פיסלעך, קנייטש-שען די שטערענס און זינגען „א..ל..י ב...א...ב...א".

דאס אייגענע איז אויך מיט קארטען-שפילען. יעדער ווינטער האט זיך זיין מאדערן קארטען-שפיל:

אמאליגע יאהרען האט מען געהאוסט פון „אסא", „81", „חאלב 12". און די מעהר בעשיידענע האבען געשפילט אין „קווטלעך".

שפעטער האבען די אויבענגערמאנטע שפילערייען פערלוירען דעם גלאנץ. עס איז געקומען פונס נייע שפילענישען „באנמשאק", „מארזשאנג", „פוטשי-פעי", דאס לעצטע, מאדערנסטע קאר-טען-שפיל איז — „פינאגעל".

און פונקט ווי אין דער מאנופאקטור-בראנזשע, אזוי אויך איז דער שפיל-בראנזשע, האלט זיך נישט לאנג א מא-דע. דער סעזאן לאפט און ענדיגט זיך באלד, און ווי מיר זעהען, וועט דער היי-יאהריגער ווינטער האבען א גאר פונק נײ-מאדיש פערווײלונגס - ארטיקעל, נישט טאנצען, נישט קיין בלועס'עס, נישט קיין פאקסטראט'ס, מ'עט זיך נישט שיבערן. פערשווינדען, וועט דער מאד-זשאנג מיט דעם גאר יונגען „פינאגעל".

ס'איז אנגעקומען א שפאגעל-נייע „זאט-באווע", און ווייסט איהר, וואו עס הייסט די פונקט-נייע „זאבאווע"?—„לאטא"! און ווייסט איהר וועד דאס ארטיקעל האט אימפארטירט קיין לארו? — די לאדזשער וואיאושארען!

ביז דער מלחמה האבען אונזערע וואי-יאושארען זיך אויסגעצייכענט מיט עקספארט. א ראנג זייערע פאהנקייטען און מויל-מלאכה האבען זיי די לאדזשער „קונץ" עקספארטירט ארוים פון לארו. היינט איז פערקעהרט: ווי א „קונץ" ווערט זי פון די זעלבע וואיאושארען אימפארטירט קיין לארו. דאס לעצטע אימפארט-ארטיקעל איז זעהר משונה, און האט ביי די לאדזשער וואבלער שטארק אנגענומען. דאס ארטיקעל רופט זיך: — „לאטא"!

וואס איז דאס „לאטא"? מיט וואס עסט מען דאס דאזיגע מאכל? ווער זענען די לאטניקעס? אויב איהר וועט צוזאגען, אז איהר וועט דאס נייע שפיל נישט „פאוושעכנען", וועלען מיר אייך אויסזאגען דעם סוד (א סוד פאר גאנץ בראד).

אלוא, „לאטא"!

אייגענטליך איז דאס לאטא-שפיל נאך קיין נייעס, נאך אונזערע עלטער-זיידעס און עלטער-באבעס האבען זיך שוין בא-נוצט מיט דעם דאזיגען שפיל. דער חילוק איז נאר, וואס פערצייטענס האט דאס געהייסען „לאטעריקע", און גע-שפילט האט מען דאס ביי זיך אין דער היים, יעדער ביי זיין טיש, און איינגע-

שטעלט האט מען א גראשען, און היינט הייסט דאס „לאטא", מ'שפילט דאס ביי פרעמדע טישען, פרעמדע ווייבער מיט פרעמדע מענער, און מ'שפילט נים אין גראשענס, נאר אביסעל גרעבער...

ווי זעט אוים דאס נייע לאטא-שפיל?

דאס לאקאל פון וואיאושארען-פער-איין איז פערוואנדעלט געווארען אין א צווייט מאנטע קארלא להבדיל, ארער אין דער צאפאטער „קאסינא". ביי לאנ-גע טישען זיצען אויסגעוועט מענער. און פרויען, פערשטעהט זיך, אז דער רוב פרויען, יעדער קויפט אוים א לא-טעריע-קווימעל. אויף דער עסטראדע זיי-צען די „פאלקס - אויסדערוועהלטע" (פרעזידיום בלע"ז), איינער דרעהט ביי דער קארבע, ס'פאלט ארוים א נומער. אלעמענס אויגען זענען געווענדעט אהין צו דעם קארבע-דרעהער, רופט ער אוים דעם ארויסגעפאלענעם נומער, לויפען הונדערטער אויגען אויף די לאטעריע-קווימלעך, מ'זוכט דעם נומער. פנים'ער פלאמען, אויגען בלישטשען, איינער שמייכעלט, צעהנדליגער מאכען זויערע מינעס. די לופט איז א געדעמפטע, אנגעשפאנטע, יעדער האט חשק, יע-דער וויל זיך זעהען מיט דער „פרעמיע" אין דער צייט ווען דאס שפיל קומט פאר הערשט אין זאל א טוים-שטילקייט הגם דאס ווייבליבע .געשלעלט איז דא היבש פערטרעטען... וואס ווייטער ווערט דער עולם מעהר אנגעצויגען, מ'ווארט אויף דעם רעזולטאט, די אנגעשטרענגט-קייט און דאס שטילקייט געדויערט אזוי לאנג ביז איינער (אדער איינע) רייסט איבער די טוים-שטילקייט מיט א פרעה-ליכען, הילכיגען „געוונג"! אדער „גוט". דאס הייסט, ווי ער וואלט געזאגט: „חברה, פאקט איין אייער ביסעל סחורה, דערלאנגט אהער די פאר זלאט-קעלעך"...

אזוי געהט דאס שפיל כסדר, צעהן פערשפילען, איינער געווינט, איינער לאכט, צעהן לאזען אראפ די נעזער און ווערען אנגעכמורעט. דער גליקליכער געווינער האלט זיך איינזאם ביי זיין „מעוועלע". די אנדערע מוישען, וי-לען מויל'ריגערע „מעתעלער", און דאס שפיל געהט איבער. אזוי געהט עס אי-בער ביז דריי, פיער פיינאכט.

פארטאגס, די אויגען קלעפען זיך שוין, מ'שפילט און מ'גענעצט, מ'גענ־צט און מ'שפילט, דער זאל איז אנגערוי-כערט, דא און דארט לאזט זיך אראפ א קאפ, ס'דרעמעלט איין די פרוי אויפ'ן מאנ'ס אקסעל, דער מאן אויף דער פרוי'ס אקסעל, בשעת חרוה אויפ'ן אק-סעל פון א שכנ'טע. און איז דאס שפיל צו ענדע, הייבט זיך דער עולם אן פו-נאנדערצוגעהען, מ'צעהלט זיך איבער די קאסע. ביי איינעם איז צוגעקומען א פאר זלאטים, ביי צעהן פעהלט צו פאר זלאטים. אבער ווער רעדט דען וועגען אזעלכע נארישקייטען. יא פערשפילט, נים פערשפילט, דער עיקר איז דאך — די „זאבאווע!" און איז נאך דא א בע-סערע „זאבאווע" ווי די „לאטא-זאבא-ווע!"...

און אפשר מיינט איהר, אז יעדער בשר ודם האט די זכית צוגעלאזט צו ווערען צו דער לאדזשער מאנטא קארלא? נישט יעדער „שמיערעלניק" האט א דריסת הרגל צו דעם לאטא-שפיל. מען מוז האבען פראטעקציע... אריינגעפיר-טע געסט, הייסט עס, היינט פיהרט מען אייך אריין, און דאס צווייטע מאל — פיהרט איהר אריין א צווייטען. און טא-מער האט איהר פרובירט איינמאל צו כאפען א „מעוועלע" זענט איהר א פערמינגער.

הקיצור. דאס נייע לאטא-שפיל איז היינט צו טאג דאס מאדערנסטע. דער

סעזאן-שלאגער. ווערען זעהט איהר נים ביים לאטא. סוחרים, פאבריקאנטען, ארטיסטען, ווייבער, אלטע און יונגע, אלע צילען זיי צו איין און דעם וועלכי-גען ציל — צו דער פרעמיע! די ווייב-לער קאכען און פלאקערן, די פאלקעס צעשויבערט, נישטא אפילו קיין צייט א שמיר צו טון מיט דער פודער-שוואם איבער דער נאז. ס'רויכערט אין „פלא-סקא" נאך דער צווייטער, און מאמער האט זי געהאט „פעך", איז אויך נישט קיין בייז, טרייסט זי זיך: „מאם שמשענשטשע וו' מילאשטשי", נאר אויב איהר גלויבט איהר נישט. זענט איהר אויך נישט קיין אפיקורס...

דאס „לאטא-שפיל" האט נאך א סך אנדערע מעלות. קודם כל ווערט דאס געשלאגען בעקאנטשאפט. ס'בעקענט זיך א מאן מיט א פרוי, א פרוי מיט א מאן. רעדט מען וועגען לאטא-שפיל, דערצעהלט מען זיך מעשיות פון צא-פאטער „קאסינא", נעמט מען א „מעי-וועלע" אויף „שותפות", מ'פרובט „שטשענשטשעט", שפעטער נעמט מען צוויי „מעוועלעך". ס'איז שוין א „ספי-קא ז' גיע אגראניטשאנא ארפאטי-ד-זשאלנאשטשאן". צעמארגענס טרעפט מען זיך „נא הערבאטקען". פון דער „הערבאטקע" כאפט מען זיך אריין אויף א נאכטמאנסעאנס אין א קינא. און משך פון דער וואך ווערט מען קנע-פעל ב'קנעפעל, אזוי ארום שאפט זיך א ספעציעלע לאטא-משפחה.

לארז האט זיך איהרע סעזאנען און מארקס, איצט איז מאדערן „לאטא". הימעל און ערד און „לאטא". ווער עס האט א פאר גילדען אין דער קעשענע, און וויל זעהען ווי אזוי אונזערע ווייב-לער ברענען און פלאקערן נאך א „פרע-מיעלע" דארף זיך בעמיהען וועגען א פראטעקציע. ווארום ס'איז באמת נישט שעהן צו זיין א לאדזשער, און נישט וויי-סען וואס דאס איז „לאטא"...

—0—

לאָדזער כראָניק.

הרב הארצשטאַרק זיך איבערגעצויגען.

די קהלה מעלדעט, אַז דער מורה־הוראה הרב ר' הערצל דאַרצשטאַרק האָט זיך איבערגעצויגען אויף זשעראָמסקאָ 3 (רוג קאָנסטאַנטינער) און ער ערפילט דאָרט די פונקציעס פון א מורה הוראה פון יענער געגענד.

נאַכט־דיזשורירנדע אין די אַפּטייקען.

היינט דיזשורירען פאָלגענדע אַפּטייקען: מאָויטשיצקי, נאַפּיורקאָווסקי 27; דאַניעלעצקי, פּיעטריקאָווער 127, אילניצקי און צימער וואָלטשאַנסקא 37, ליינוועבער פּריוואַטע־פּלאַץ 2, האַרטמאַן מלינאַרסקא 1, קאַהאַנע אַלעקסאַנדער 37.

פון פרויען־קלוב וו. י. ז. א.

די פערוואַלטונג מאַכט בעקאַנט, דאָס אָנשטאָט מיטוואָך ווערט דאָס מאָל דער טעגלעכער טיי־אָוונט פאַרקומען זונטאַג ד. 26. ד.ח. און עס וועלען דיסקוטירען מיט רעפעראַטען די שוב'ע געסט פון פאַלעסטינא, דער שמש־דירעקטאָר פון קרן־היסוד און משולים ה' לייב יאַפע און דער פאַרזיצענדער פון קאָלאָניסטען־פערבאַנד אין ארץ־ישראל, ה'.ש. זשוכאָווויצקי. איינטריט פאַר מיטגלידערנס און איינגעפירטע געסט נור געגען איינטריטס־קאַרטען, וועלכע מען קאַן בעקומען אומזיסט אין לאָקאַל פון קלוב טעגליך פון 5—10 אָוונט.

היינט שטיצע־אויסצאָהלונגען פאַר גייסטיגע ארבייטסלאָזע

(§) ווי מיר האָבען שוין געמעלדען, קומט היינט פאַר די אויסצאָהלונג פון שטיצע פאַר די גייסטיגע ארבייטסלאָזע אין לאָקאַל אויף אַל. קאָשטשושקי 9.

די ארבייטסלאָזע, וואָס וועלען די שטיצע נישט בעקומען, דאַרפען אָפּגעבען רעקלאַמאַציעס און משך פון 24. ביז'ן 27. ד. ח. איינשליסליך.

וועגען פערמאַכען קעלער־בעקערייען

דעלעגאַציע פון בעקער־מייסטער צום וואָיעוואָדע.

(:) געכטען איז צוריקגעקומען פון וואַרשא א דעלעגאַציע פון יודישען בעקער־צעך, וועלכע האָט אינטערוועניִרט וועגען די פערמאַכטע קעלער־בעקערייען. ס'איז צו ערוואַרטען, אז די אינטערוועניץ וועט האָבען ערפאָלג.

וועגען דער זעלבער פראַגע, וואָס קומענדען דינסטאַג א דעלעגאַציע פון בעקער־צעך צוזאַמען מיט די צוקער־בעקער זיך פאַרשטעלען פאַר'ן לאָדזער וואָיעוואָדא. די דעלעגאַציע, וועלכע בעשטעהט פון די ה"ה ראָטענבערג (פּרעזעס פון בעקער־צעך), ז. עלמאַנאָוויטש (פּרעזעס פון צוקער־בעקער־פעראיין) און ראַטמאַן אדוו. וויינמאַן וועט קאַנפערירען מיט'ן וואָיעוואָדא וועגען דער געשאַפענער לאַגע צוליב דעם פערמאַכען די קעלער־בעקערייען.

קאָנפיסקירט זעק מעהל אין בעקערייע,

וואָס האָבען נישט בעצאָהלט רימשאָלט־שטייער.

(ג) ווי בעקאַנט, איז מיט א צייט צוריק געשלאָסען געוואָרען אַן אָבמאַך צווישען דעם בעקערייע־בעזיצער־פעראיין און דער לאָדזער פינאַנץ־קאַמער. לויט דעם אָפּמאַך דאַרפען די בעקערייע־בעזיצער בעצאָהלען דעם אומזאַץ־שטייער אין „רימשאָלט".

מחמת פיל יודישע בעקערייע־איינגעטימער האָבען שוין איינגע ראַטעס פון רימשאָלט־שטייער נישט אריינגעטראָגען אין דער פינאַנץ־קאַסע, זענען נעכטען אין די דאָזיגע בעקערייען אויפ'ן חשבון פון שטייער קאָנפיסקירט געוואָרען א גרויסע צאָהל זעק מעהל.

פיל בעקער האָבען נאָך צייט היינט פּרעטאַג אויסצולייזען דאָס מעהל.

פון די קינאָס

[„קאַפּיטאָל"] ס'ווערט געשפּילט „די דראַמע פון דער הינטער־וועלט", א דראַמע אין 10 אַקטען. דער פילם שטעלט אונז פאַר די שטאָט לאָנדאָן, איהרע זעהענס־ווירדיגקייטען, די מעמזע, דאָס אַלטע געטאָ, דאָס לעבען פון דער לאָנדאָנער הינטערוועלט, אפּאַשען און אַפּיום־רויבערע, דער שקלאַפען־האַנדעל א. א. די הויפּט־ראָלע שפּילט די גיגיאַלע קינסטלערין דראַמאַ גיש.

אויסערדעם ווערט געגעבען א 2־אַקטיגע קאָמעדיע און אַן איין־אַקטיגע סיל וועסטען־גראָטעסקע.

[„פּאַלאַס"] אין דעם קינאָ געהט דער פילם „די געפעהרליכע עלטער", לויט'ן ראָמאַן פון דער גרויסער שריפט־שטעלערין קאַרין מיכאַעליס.

דאָס בילד בעזיצט אויסערגעוועהנליכע מאָמענטען און שעהנע דעקאָראַציעס. אויסערדעם ווערט נאָך געגעבען אַלס נאָך־פּראָגראַם א לוסטיגע קאָמעדיע.

אין די הויפּט־ראָלען: בערנאַרד געצקע, אַסטאַ נילסען א.א.

אין [„אָדעאָן"] און „קאַרסאָ" געהט דער גרויסער פילם א. נ. „דער קרייצער אַטלאַנטיק".

דאָס איז אַ דראַמע אין 10 אַקטען, אַ מראַגישע געשיכטע פון אַן ענגלישען פלאָט־אָפיציר, זיינע איבערלעבענישען אויף די מזרח־ברעגען פון אַפריקא.

עס קומט דאָרט פאָר אַן אויפשטאַנד פון די אַראַבער, וועלכע האָבען בעלאַגערט די ענגלישע בעסטונג אַסאַב. מען זעהט דאָ דעם העלדישען קאַמף פאַר עהרע און ליבע, שעהנע דעקאָראַציעס און לוקסוסיעזע אויסשטאַטונג, און איז זעהר גוט אויסגעפיהרט און שפּיל דורך די אַרטיסטען ליליאַן אַלדהאַנדס, הענרי עדוואַרד און אַנדערע.

מעלדונגען.

פון די פּראָפּעס. פאַכקורסען פון „אָרט" אין לאָדזש

עס ווערען אָנגענומען איינשרייבונגען אויף פאָלגענדע פאַכען, אויף וועלכע עס זענען פאַראַן פרייע ערטער:

1) וועש־נייען און וועש־צושניידען, 2) האַנט־שטיקערייַ, 3) שטאָפּערײַ פון טעקסטיל־סחורות, 4) רעפּאַרירען פון זאָקען, 5) מעכאַנישע טרייבען און שפּולען צו טעקסטיל פאַבריקען און זאָקען, 6) מעכאַנישע וועבערייַ, 7) אַנדולאַציע, 8) מאַניקור, 9) קעטלען, 10) מאַשין־האַפטערייַ.

1519

יוד. פאָלקס־אוניווערזיטעט

שענקעוויטשאַ 3/5

א רעפעראַט פון ד"ר א. טאַרטאַקאָווער.

שבת ד. 24־טען, פּינקטליך 8 אָוונד קומט פאָר א רעפעראַט אין לאָקאַל פון יודישען פאָלקס־אוניווערזיטעט שענקעוויטשאַ 3/5 פון ה' ד"ר א. טאַרטאַקאָווער אויף דער טעמע: „אהרן שמואל ליבערמאַן דער פאָטער פון יודישען סאָציאַליזם".

מענטאָג ד. 26־טען פּינקטליך 8 אָוו. קומט פאָר די ערשטע לעקציע פון ציקל פּאָליטישע עקאָנאָמיע. רעפערירען וועט סטוד. ח. קאָרן. אויף די דאָזיגע ציקל רעפעראַטען מוז מען זיך אונבעדינג פערשרייבען.

איינשרייבען קען מען זיך יעדען טאָג אין סעקרעטאַריאַט פון 6—9 אָוונד.

איינגאַנג פריי!

הסתדרות „צעירי מזרחי"

קילינסקי 44.

פרייטאָג־צו־נאַכטס פ' ויצא, 7 א זייגער וועט לערנען חבר קלובסקי תנ"ך בפסוק ישעי'. שבת־צו־נאַכטס 8 א זייגער וועט רעפערירען חבר יעקב קראַקאָווסקי יודישע היסטאָריע. עס ווערט געבעטען פּינקטליך צו קומען.

די ביבליאָטעק ווערט געעפענט די צווייטע וואָך. דער לעזע־זאַל מיט יודישע און העברעאישע צייטונגען איז אָפען יעדען טאָג פון 8 א זייגער.

מיר פאָדערן נאָכאַמאָל אויף אַלע חברים און אויך די פּראָווינצער חברים צו רעגיסטרירען זיך אומגעזעהן.

הועד.

Ewig jung durch Creme Fascinata

גענען האַרטלייביגקייט און מערידען מאָגען און קישקע־שטערונגען, לעבער־ און מילץ־געשווילעכץ, רוקען־ און קרייץ שמערצען איז דאָס נאַטירליכע „פראַנץ־יאָזעף" ביטער־וואַסער טעגליך מעהרער מאָל נעמען. ערצטליכע פּרובירונגען בײַ קראַנק־ווערען פון אונטערלייבס־אָרגאַנען האָבען פעסטגעשטעלט, אז דאָס

Franciszka Józefa

ביטער־וואַסער ווירקט זיכער.

פון די פּאַה־קורסען בײַ „אָרט" אין לאָדז.

אַלע, וואָס האָבען זיך פערשריבען אויפ'ן שאָפּער־קורס ווערען געבעטען צו קומען אין ביוראָ פון „אָרט", ווייל דער קורס הויבט זיך אָן זונטאָג, דעם 25. נאָוועמבער ד. י.

פון דער מעבעל־בראַנזשע.

די פירמע י. מ. טערקעלטויב (נאַרוטאָוויטש 12) איז די עלטסטע אין לאָדז אין דער מעבעל־בראַנזשע, עקזיסטירט זייט 1882 יאָהר. די פירמע בעשעפטיגט א גרעסערע צאָהל קוואַליפיצירטע ארבייטער אונטער דער אָנפיהרונג פון א ספּעציעלען מעבעל־צייכנער ארכיטעקט, און איז דערביי די ערשטע, וועלכע פיהרט איין נייע מאָדעלען פון מעבעל, האָט א ספּעציעלע אַפּטיילונג פון שניצערייַ־אויסארבייטונגען, וועלכע ווערט אָנגעפיהרט פון אויסלענדישען שניצער ה' בעסטערמאַן. לעצטענס זענען זעהר פּאָפּולער געוואָרען די אַזוי גערופענע „טשעסטאַטשע" שלאַף־צימערן וואָס די קינדען האָבען שוין געוואָרפען א אומ־חן אויפ'ן דאָזיגען האַלין, האָט די פירמע ספּעציעל בעצויגען פון אויסלאַנד פערשידענארטיגע בזשאָזע פאַרנירען. אויפ'ן ווינטער־סעזאָן בעזיצט מאַקע די פירמע א רייכען אויסוואַהל פון פערשידענע בזשאָזע פּאַלירטע שלאַף־צימער. געפּלאַמטע גאָלד־בזשאָזע, ציטראָן־בזשאָזע, זילבער־בזשאָזע, שוועדישע בזשאָזע און אַנדערע. אַלע זענען אויסגעפיהרט לויט די לעצטע מאָדעלען פון דער לייפּציגער מעבעל־מעסע.

די ביבליאָטעק א. נ. א. ד. נאָרדאָו בײַ „התאחדות" שענקעוויטשא 5:5

די ביבליאָטעק־קאָמיסיע איז מודיע, אז ס'איז אין די לעצטע טעג אריינגעקומען די נייעסטע העברעאישע, יודישע פּוילישע אויסגאַבען און העברעאישע איבער־אויסגאַבען, די ביבליאָטעק איז מעטיג פיר מאָל אין דער וואָך, נעמליך: זונטאָג, דינסטאָג, דאָנערשטאָג און שבת פון 7—9 אָוונד. איינשרייבע־ און מיטגלידס־אָפּצאָהל איז א מינימאַלער. גלייכצייטיג פאָדערן מיר אויף ווי אמ־שטרענגסטען די לעזער, וואָס האַלטען די ביכער לענגער ווי דריי מאָנאַטען אין פערלויף פון אַכט טעג אָפּצוגעבען. אין נעגענפאַל וועלען מיר געצוואונגען זיין צו פערעפענטליכען די נעמען פון די לעזער אין דער פּרעסע און אויך געריכטליך אויפטרעטען.

די קינדער פון בעל־שם־טוב

(ענדע פון זייט 7).

„וואָס אַרט אייך, אז זיי שטאַרבען?..."

דער בריף צייגט געגוג דעם גרויסען אונטערשייד צווישען אַט די ביידע צדיקים, צווי פערטרעטער פון צווי ארטען פון חסידות.

ה.

ר' ברוך מיעזשיבאָזשער אַלס מפורסם; זיין תורה; דער צדיק און די חסידים; דאָס געלט נעמען ביי די חסידים; צווי מינים צדיקים; פאַסטען און פּטנגעֶן זיך.

ר' ברוך מעזשיבאָזשער איז געוועזען א גרויסער מפורסם. שוין דורכדעם וואָס ער איז געבליבען וואוינען אין מעזשיבאָזש, די שטאָט, וואו דער בעש"ט האָט געלעבט, געווירקט און דאָרט בעגראָבען שוין דאָס אַליין איז געווען א סיבה, וואָס מען איז צו איהם געפאָהרען. חוץ דעם איז ער דאָך געווען דאָס אייניקעל פון בעש"ט, און נאָך דערצו זיינע מופּתים און דאָס פיל רעדען פון זיך. בקיצור, דער המון־עם האָט און איהם געפונען דעם ריכטיגען צדיק.

ר' ברוך האָט די פראַגע אויפגעוואָרפען: „מיט וואָס קען זיך דער צדיק מקשר זיין מיט דעם פאָלק? ער שטעהט דאָך העכער פון נשמיות און זיינע מעשים זענען דאָך למעלה מן הטבע?" ער ענטפערט: „לכן האָט גאָט געגעבען דעם צדיק די תאווה צו געלד, און מיט דעם, וואָס ער נעמט געלד ביי די חסידים פערבינדט ער זיך מיט זיי און איז מעלה זייער תפילות". און וואָס מעהר געלד ער נעמט פון זיי, „איז ער זיך שטאַרקער מקשר צו די חסידים". ר' ברוך איז געווען דער ערשטער צדיק, וועלכער האָט דאָס געלט־נעמען פון די חסידים געזעהן אַלס א מיטעל צו דער פעראייניגונג צווישען דעם צדיק און די חסידים.

נאַטירליך איז פאַר איהם געווען דער צדיק העכער און הייליגער פון אַלץ אויף דער וועלט. „דער צדיק פיהרט די וועלט און ווען עס איז נישטאָ דער צדיק דאַן פיהרט גאָט די וועלט; דער צדיק פירט אויך גאָט כביכול אַליין".

עס זענען דאָ צוויי מינים צדיקים: דער אָפענער צדיק, וועלכער לערנט און דאַווענט און יעדער זעהט און ווייסט זיין גרויסע עבודה צו גאָט, און עס איז דאָ דער צדיק נסתר, דער בעהאַלטענער צדיק, וועלכער עסט און טרינקט ווי אַלע מענשען. און מען זעהט גוט פיל פון זיין עבודה צו גאָט. דער לעצטער צדיק שטעהט פיל גרעסער ביי גאָט ווי דער ערשטער. אָבער די עבודה פון דעם בעהאַלטענעם צדיק מיט עסען און טרינקען און נאָך פערשידענע צרכי הגוף, איז נוט פאַר יעדען מענשען... די עבודה איז נאָר פאַר אויסגעוועהלטע פערגייס־טיגטע מענשען, בעלי מדרגות. די אַלגעמיינע מענשען דאַרפען בשום ווייניג עסען און וועגיג הנאה האָבען מיגם לעבען; זיי דאַרפען גאָט דינען ווי מען האָט אין די אַלטע צייטען, בעפאָר נאָך דער בעש"ט איז געקומען, גאָט געדינט: תעניתים און סיגופים.

אָט זעהען מיר ווי דאָס אייניקעל פון בעש"ט איז געווען דער ערשטער, וועלכער האָט זיך אָפּגעקעהרט פון דעם וועג פונ'ם בעש"ט, וועלכער בעקעמפט די תעניתים און סיגופים פאַר אַלע חסידים און דער ניי־אַלטער וועג פון ר' ברוך מעזשיבאָזשער האָט נאָכדעם געפונען אַן עכא ביי פערשידענע ריכטונגען און חסידיזם.

זיין חסידישע לעהרע איז געווען זעהר שוואַך און ווינציג, זיין קלייגער ספר „בוצינא דנהורא" ענטהאַלט נישט קיין נייעס, און מרעט שטאַרק צוריק פאַר דעם ספר „דגל מחנה אפרים" פון זיין עלטערן ברודער, ר' חיים אפרים סערילקאָווער.

BUDOWA DROGI NA WIŚNIOWEJ GÓRZE

Wydział Powiatowy Sejmiku Łódzk. ogłasza niniejszem

KONKURS

na budowę drogi bitej przez wieś Wiśniową Górę długości 2571 mtr.

Oferty w zapieczętowanych kopertach z napisem „Oferta na budowę drogi w Wiśniowej Górze" składać należy do dnia 3 grudnia 1928 roku.

Otwarcie ofert nastąpi dnia 5 grudnia 1928 r,

Do oferty dołączyć należy pokwitowanie Powiatowej Kasy Oszczędności na złożenie wadjum w wysokości 2 proc. od oferowanej sumy.

Wydział Powiatowy zastrzega sobie wybór ofert bez względu na wysokość sumy oferowanej.

Szczegółowe informacje o warunkach przetargu i ślepe kosztorysy otrzymać można w biurze Wydziału Powiatowego—Piotrk. 100, II p., pokój nr. 2 lub 3.

Przewodniczący Wydziału Powiatowego

Starosta (—) A. RŻEWSKI.

טעאַטער און קונסט

פון יודישען טעאַטער

די אָפּערעטע „חלומות פון ליבע" געהט אין יודישען טעאַטער ווייטער מיט גרויס ערפאָלג.

די פיינע קופּלעטען, האַרציגע פאָלקס לידער, און לעבעדיגע האַנדלונג נעמט שטאַרק אויס און דאָס פּובליקום ווילט זיך אויסגעצייכענט.

היינט און אָוונד און שבת און אָוונד געהט ווידער אַמאָל די זעלבע אָפּערעטע. שבת ביימאָג „2 קוני לעמעלס" מיט ה' קאָמפּאַניעץ'ן אין די הויפּט־ראָלע.

שטאַטיש טעאַטער

שבת געהט אין שטאַטישען טעאַטער א פּרעמיערע „וויערא מירצעווא", דאָס סענסאַציאָנעלע שטיק פון רוסישען שרייבער לעאָן אורוואַנצעוו, מיט דער אַרטיסטקע פון לעמבערגער טעאַטער לעאָניא באַראַנסקא אין דער הויפּט־ראָלע.

עס ווערען געמאַכט הכנות צום „סוחר פון ווענעדיג".

קאַמעראַל־טעאַטער

היינט צום לעצטען מאָל הערמאַן באַהר'ס „מייסטער" מיט אדוואָנטאַוויטש'ן. מאָרגען — די פּרעמיערע פון דער איטאַליענישער קאָמעדיע „דער מיאוס'ער פּערזאָן".

פּאָפּולאַרני

ביז דאָנערשטאָג דעם 29. געהט נאָך „מלכה שוואַרצענקאָפּ". דערנאָך וועט געשפּילט ווערען דער פּאַרס „דער מונטערער פּאַק".

ליטשניקעס

פּראָגנד טאַלע און זמיטגע אלע וואָל־טאַזשען, אויך זעמטליכע עלעקטרישע מאַטעריאַלען קויפט מען אמבעסטען ביי

ה. קארו, צענעלניאַנאַ 29

טעלעפאָן 16-11

— פאַר סוחרים ראַבאַט. —

„Szyk Dziecięcy"

אין זיין נייעם לאָקאַל פּיעטריקאָווער 82 (אין הויף)

רעקלאַמע־ערעפנונגס־וואָך!

זעלטען שעהנע פּאַלטענדלעך פאַר מיידלעך און יונגלעך, עלעגאַנטע וואָלענע קליידלעך, סאַמעטענע, קרעפּדעשינאָווע, קרעפּגעאָרזשעטאָווע, אַלערליי אַנציגלעך ווי אויך וועש.

בעמערקונג: גרויסער אויסוואַהל פון מונדורלעך פאַר שילער און שילערינס. — גינסטיגע בעדינגונגען. — צוגענגליכע פּרייזען.

2 צימער

און קיך מיט בעקוועמליכקייטען ווי אויך 2 קעלער־רוימען, פּאַסענד פאַר א פאַבריק אויף קאָנסטאַנטינער 43 צו פערמיטען. צו ערפאַהרען ביי ה. סקאָסאָווסקי נאָוואָמיעיסקא 29

פון זאָפאָרט ווערט געזוכט א געהילפס־ריכטעווער ביים קאָמאָשען־מאַכער סענדעראָוויטש אלט־שטאָט № 15

Zaginął weksel

na sumę zł. 100.— pl. 23 b. m. wyst Antoni Kajl w Pabjanicach na zlecenie W. Kajla, żyr. Stefan Badlik. Zwrócić do p. Fajnera w Łodzi, Zgierska 28.

Niniejszy weksel unieważnia się.

קלויזולעס

— און —

זאַבעזפּיעטשעניעס

אויף וועקסלען

בעזאָרגט שנעל דאָס רעכטס־קאַנסולענטען־ביוראָ

„ארגוס", 36 זאַכאַדניאַ 36

פּראָגט, פּאַרטער.

מאָטאָרען

פון האַלב־פערד־קראַפט, 1 פאַזאָווע צו שפּול־מאַשינען, קרייץ־מאַשינען און אַנדערע קליינע מאַשינען עמפּפעהלט פון לאַגער:

Przedsiębiorstwo Elektrotechniczne

„OHM" PIOTRKOWSKA 82, — tel. 60-34 —

מאָנטירונג און פערלויף פון 2 טעג.

פּוטער

Łódź,

Piotrkowska 31

tel. 5-84.

הורט־לאַגער

Poznań,

Stary Rynek 95/96

tel. 26-37.

A. Bromberg

עמפּפעהלט

אָריגינעלע פּאַריזער מאָדעלען פון פּאַלטענס

גרויסער אויסוואַהל פון סעזאָן־נייהייטען

אין פּעלצכלער און פּוטער־בלאַמען צו צוגענגליכע פּרייזען.

דעם אשמדאי'ס טאכטער

(ענדע פון זייט 8).

און איהם נעהמענדיג געהן צוריקבערענגען איהר מאן. האט ער נישט געוואלט, נאר זי האט איהם בעפוילען, האט ער גע- מוזט פאלגען און איז געגאנגען, און ווי ער איז געקומען צום יונגערמאן האט ער ווידער געזאגט, אז ער וועט צו אשמדאי'ס טאכטער זיך קיינמאל נישט אומקעהרען, איז ער צוריקגעקומען צו זיין הארינטע און איהר דאס דערצעהלט איז זי אוועק צו איהר פאטער בעטען ביי איהם אנ'עצה. זאגט דער מלך אשמדאי, מסתמא איז דיין מאן און בעם, וואס דו האסט געשיקט נאך איהם אזא נידריגען שליח און א קאליקע. דע- ריבער זאל זי בעסער צו שיקען חשוב'ע שליחים. האט זי אזוי געטון. אבער אויך די שליחים זענען צוריקגעקומען אלע און איבערגעגעבען וואס ער האט געזאגט, אז ער וועט קיינמאל צו איהר נישט צוריקקומען. האט זי געשיקט נאך חשוב'ערע שליחים, אבער אויך זיי זענען צוריקגעקומען אליין און גע- בראכט דעם זעלבינגען ענטפער. איז זי ווידער געגאנגען צו איהר פאטער נאך אנ'עצה און ווי דער אשמדאי האט דער- הערט איהרע רייד, האט ער געוואלט איינזאמלען זיינע חיילות, געהן אויף דער שטאט, וואו דער יונגערמאן האט געוואוינט, איהם טויטען און די גאנצע שטאט חרוב מאכען. אבער זיין טאכ- טער האט איהם דאס נישט געלאזען, נאר געבעטען ביי איהר פאטער ער זאל מיט איהר מיטשיקען זיינע חיילות און זי וועט פריהער פרובען מיט גוטען. וועט ער זי ווילען אויסהערען איז גוט, ווען נישט, וועט זי זעהן איהם צו פער- טילגען. האט איהר דער פאטער צו- ליב געטון און זי אפגעשיקט צו יענער שטאט צוזאמען מיט א גרויסער מחנה פון זיינע חיילות.

6.

די נקמה פון אשמדאי'ס טאכטער

און דעם אשמדאי'ס טאכטער מיט איהרע חיילות זענען געקומען צו דער שטאט, וואו איהר מאן האט געוואוינט בײנאכט. און די שרים האבען זיך גע- וואלט א לאז טון אויף דער שטאט און זי חרוב מאכען. נאר זי האט זיי דאס נישט געלאזען און זי האט געזאגט, אז זיי זאלען אובערווארטען הינטער דער שטאט און זי וועט געהן אין שטאט און פרובען רעדען צו איהר מאן מיט גו- טען. און זי האט גענומען איהר זוהן שלמה און איהם געבראכט פאר איהר מאנ'ס הויז און זי האט אזוי געמאכט, אז איהר יונגעל זאל ארײַן אין הויז און קיינער זאל נישט זעהן און ער איז ארײַן אין איהר מאנ'ס שלאפצימער, וואו ער איז געלעגען און געשלאפען. האט איהם דאס יונגעל אויפגעוועקט און ער האט זיך אויפגעכאפט א דער- שראקענער. פרעגט ער איהם: „ווער ביזטו?" ענטפערט איהם דאס יונגעל: „איך בין דיין זוהן שלמה, דער זוהן פון אשמדאי המלכ'ס טאכטער". איז איהם דער פאטער געפאלען אויפ'ן האלז גע- האלזט און געקושט און איהם געפרעגט נאך וואס ער איז געקומען. האט איהם דאס יונגעל דערצעהלט, אז ער איז גע- קומען צוזאמען מיט זיין מוטער און אז די מוטער וויל ער זאל צוריקגעהן צו איהר. זאגט ער צום יונגעל, אז ער וועט מעהר צו זיין מוטער זיך נישט אומ- קעהרען, וויל ער איז א מענש און זי איז א שר'עדע און זיי האבען נישט קיין שייכות איינם צו דאס אנדערע. האט זיך דאס יונגעל געבעטען ביי איהם, דערמאנט איהם אן דער ליבשאפט וואס זיין מוטער האט איהם ליב און אין דעם כבוד וואס מען האט איהם צוגע- טיילט און דעם פאלאץ פון זיין זיידען, דעם מלך אשמדאי, און נאך אזוינע זא- כען. נאר דער יונגערמאן האט אלץ גע- טענה'ט איינס: ער איז א מענש און דעם אשמדאי'ס טאכטער איז א שד, וועט ער זיך צו איהר מעהר נישט אומ- קעהרען. איז דאס יונגעל אוועק צו זיין מאמע און איהר אלץ איבערגעגעבען, האט זיך אין איהר אנגעצונדען דער צארן. נאר פונדעסטוועגען האט זי זיך נאך איינגעהאלטען און געזאגט זי וועט איהם גארנישט טון ביז זי וועט נישט האבען מיט איהם פריהער א דין-תורה. און זי האט געווארט ביז אין דער פריה ווען די יודען האבען זיך פערזאמעלט אין בית המדרש צום דאווענען.

און ווען זי האט געוואוסט, אז קהל איז שוין אין בית המדרש האט זי זיך אויפגעהויבען און איז אויך ארײַן אהין, און ווען דער חזן האט פארענדיגט זאגען פסוקי דזמרה, האט זי נישט געלאזט מעהר דאווענען ביז מען וועט זי נישט פריהער אויסהערען. האט מען איהר געהייסען זאגען, וואס זי האט צו זאגען. זאגט זי: „הערט אוים, יודען, און פסק'ענט א דין תורה צווישען מיר און דעם מענשען דיהון בן שלמון (וויל אזוי איז געווען דער נאמען פון אונזער יונגערמאן). און זי האט פאר זיי פאר- געלעגט איהרע טענות און דערצעהלט אלץ, וואס איז זיך פערלאפען מיט'ן יונגערמאן און ווי אזוי זי האט איהם מציל געווען פון טויט און ווי ער האט מיט איהר חתונה געהאט כדת משה וישראל און ער האט איהר געשריבען א כתובה אויף א סך געלד, און ער האט איהר געשוואוירען זי קיינמאל נישט צו פערלאזען און אז ווען זי האט איהם געגעבען רשות צו געהן אהיים זעהן זיין ערשט ווייב און איהרע קינדער האט ער ווידער געשוואוירען נאך א יאהר צו- ריקצוקומען צו איהר און אז די אלע שבועות זענען ביי איהר פערשריבען אויף פאפיר און געחתמ'עט מיט זיין חתימה, און איצט וויל ער איהר בע- צאהלען מיט שלעכטס פאר גוטס.

האט מען געפרעגט דעם יונגערמאן, וואס ער האט צו זאגען, האט ער גע- טענה'ט, אז זיינע שבועות האבען נישט קיין ממשות, מחמת ער האט זיי געגע- בען באונס און אז ער קען זיך נישט אומקעהרען צו איהר, וויל זי איז א שד'יכע און ער איז א מענש. און די דיינים האבען געפסק'ענט, אז ער קען דעם אשמדאי'ס טאכטער גט'ן, אבער נאר מיט א תנאי, ווען ער וועט בעצאה- לען אלץ, וואס איז איינגעשריבען אין דער כתובה, אויב אבער ער וויל נישט בעצאהלען אלץ וואס איז אין דער כתובה, וועט ער מוזען געהן צוריק וואוי- נען מיט איהר. זאגט דער יונגערמאן, אז ער איז גרייט אפצוגעבען אלץ, וואס ער פערמאגט, נאר מיט דער שד'יכע וויל ער נישט צוריקגעהן וואוינען. האט מען נאכגעקוקט די כתובה און געפונען, אז עס איז גארנישטא אזוי פיל געלד, וויפיל ער דארף איהר בעצאהלען. זאג- גען צו איהם די דיינים: אויב אזוי, איז דער דין, אז דו מוזט געהן צוריק צו איהר, און אויב דו וועסט נישט טון, וועלען מיר איהר געבען רשות צו טון מיט דיר ווי זי וועט וועלען.

רופט זיך אפ דעם אשמדאי'ס טאכ- טער צו די דיינים: „איצטער וויל איך נישט, אז ער זאל מיט מיר געהן דורך צוואנג, ווארום ער האט געשפעט און מיר. איך פערלאנג נאר פון אייך, איהר זאלט איהם זאגען, ער זאל מיך קושען, וועל איך מיר אהיים געהן"... זאגען די דיינים צו איהם, „טו איהר ווילען און קוש זי, וועט זי דיך פטר'ן פון אלץ, וואס מיר האבען דיך מחייב געווען".

איז ער צוגעגאנגען צו איהר און זי געקושט. און זי האט איהם ארומגענו- מען און איהם דערווארגען מיט איהר קוש און ס'איז פון איהם געווארען א בארג אש.

מעבעל — דעם גרעסטען מעבעל אויסוואהל פון אלעגאנטעסטען שלאף-צימער, עס-צימער, קינדער-צימער א. א. וו.
קאמפלעטע איינריכטונגען, ווי אויך איינצעלנע שטיק-מעבעל
אמביליגסטען און אויף בעסטע בעדינגונגען
עקספעדיציע די גרעסטע און רעעלסטע מעבעל-פאבריק אין לאדז
MARKOWICZ i NASIELSKI
PIOTRKOWSKA 6, Południowa 10 פאבריק: טעל. 49-71

קויפט נישט ביי די גאנז קליין האבער!
אין דער צייט ווען איהר קענט בעקומען קאמ- פלעטע איינריכטונגען ווי אויך איינצעל- דירעקט ביי די ערשטע האנד, ביי די איבערא- בעקאנטע עלטסטע לאדזשער מעבעל-פאבריק
אלעס פון אייגענע גארא נטירטע ארבעט! — רייכער אויסוואהל! — סאלידע בעהאנדלונג! — ביליגע פרייזען! — גינסטיגע בעדינגונגען!
מעבעל 12 I. M. TERKELTAUB Narutowicza 12 אין הויף — טעל. 34-18

קינא קאאפעראטיוו פון מלוכה-אנגעשטעלטע
שענקיעוויטשא 40.
היינט און ווייטערע טעג! גרויסער מעכטיגער פראגראם! היינט און ווייטערע טעג!
די דאמע אין טיגער-מאנטעל
(קארנאוואל אין ניצא)
איבערלעבונגען ביים נייעם נאך גע'גנב'עטע תכשיטים. אין די הויפט-ראלען:
Ellen Richter, Evi Eva, Bruno Kastner i Georg Alexander
דער נאהענטסטער פראגראם: „הייראטס-פעריען" אין די הויפט-ראלען LILIAN HARVEY און HARRY HOLM
אוים'ן ערשטען סעאנס ערמעסיגטע פרייזען.

MIMOZA
היינט און ווייטערע טעג! דער יום-טוב פון פוילישען פילם!
„די צוגעזאגטע ערד"
ערצעהלונג פון לאדזער לעבען לויט די ערצעהלונג פון וולאדיסלאוו רעימאנט. אין די הויפט-ראלען:
Stanisław Gruszczyński א. אז. Ludwig Solski, K. Junosza Stępowski, Jadwiga Smosarska
דער נאהענטסטער פראגראם: „דער מענש אהן געוויסען"

CZARY
היינט און ווייטערע טעג! היינט און ווייטערע טעג!
„דער פער'כשופ'טער אינזעל"
סענסאציאנעלע אוואנטוריסטישע דראמע וועלכע אילוסטרירט די ווילדע אמעריקאנער דזשונגלען.
וואלקאן-אויפרייס—ערד-ציטערניש
אנהויב 4 נאכמיטאג, זונטאג 12 פארמיטאג. אוים'ן ערשטען סעאנס אלע פלעצער 50 גר.

סימפטאריין — כירורגיש
קליניק
פון די דאקטוירים:
שארלאטא — איינגעראהא, רײַמלער — סוריאנסמא, מיכאל מאנמאר און י. בוים. לאדז, אנראראווא 10, טעל. 13-57.
III קלאס III
פרויען-קראנקהייטען פון 1½—11½

טויזענדער דאמען
האבען שוין פערלאכטען זייערע שניי-שיך מיט'ן פאטענטירטען אופן פון עלעקטרישע וואולקאניזאציע
דאס איז דער איינציגער ארט צוריקצוגעבען בעשעדיגטע שניי- שיך מיט ביליגע קאסטען דעם גענצליך פרישען צושטאנד.
צו פערריכטען נעמען אן אויסשליסליך די פירמעס:
H. GUTMAN, Narutowicza 9.
B. BOY i S-ka, Piotrkowska 154.

בעקאנטמאכונג.
דערמיט האב איך דעם כבוד בעקאנטצומאכען די לעזער, אז איך האב געעפענט אויף
גלובנא 52 (רוג קילינסקא)
א גרויס פיש-געשעפט
איינגעארדנעט אויפ'ן אויסלענדישען סטיל.—דאס איינציגע געשעפט אין לאדז, וואו די פיש ווערען ערנערט מיט טלען און שווימען אין געפילטערטע וואסער. זי פערלירט דעריבער דעם אונאנגענעה- מען געשמאק, אונרייניגקייט א. אז. וו. פרובירט און איהר וועט זיך איבערצייגען. רעקלאמע-פרייזען. דאס בעזוכען פון געשעפט פערפליכטעט נישט צו קויפען.
מיט אכטונג
וו. בארמאשעוויטש

Do wynajęcia
duży sklep. pokój i kuchnia, nadający się na każdy interes, ul. Kaliska 10/12 przy Nowozarzewskiej. Wiadomość na miejscu.

א שילערין
פון א ירושלים'ער גימנאזיום
ערטיילט אונטערריכט אין דער העבראישער שפראך, פאר אונבעמיטעלטע שילער — ערמע- סיגונג. אפערטען אין דער אדמיניסטר. פון דער צייטונג אונטער „ארץ ישראלית"

פערצווארעס
אלע ארט אין גרויסען אויסוואהל אויף גינסטיגע בעדינגונגען און צוגענגליכע פרייזען, עמפעהלען
B-cia F. i J. PIETRUSZKA
ZIELONA 2, ... tel. 42-38
PIOTRKOWSKA 165, tel. 75-17
בעמערקונג: א קירזשנער-ווערקשטעל אויפ'ן ארט

א שותף מיט קאפיטאל
אויף צו פערגרעסערן אנ'עקזיסטירענדע האנדעלס-אינדוסטריע-געשעפט פון טעקסטיל-בראנזשע ווערט געזוכט. איך בעזיץ גרויסע בעקאנטשאפט און האב בעציהונגען אין דער דערמאנטער בראנזשע. אפערטען אונטער „סאליד" אפצוגעבען אין דער אדמיניסטראציע פון „לאדזשער טאגעבלאט".

כבר הופיעה חוברת א' של הירחון
„יבנה"
בהשתתפות טובי הסופרים, הרב גוטנטג, הרב גוטמן, דר. בירנבוים, מ. לייטר, ש. נדלר, טריין ועוד, עם תוכן עשיר ורב הענין. מחיר החתימה: לשנה 8 זהובים, לחצי שנה 4 ז. גליון אחד 75 גרוש. בחוץ לארץ: לשנה 2 דולר, לחצי שנה 1 ד. גליון אחד 20 סנט. כל ספר הנשלח להערכה, יודפס לו „מודעה" בהירחון. האדריסה:
Redakcja „JAWNE" — LWÓW, — Żółkiewska 25/II

Tu 63-30
„POGOTOWIE KRAWIECKIE" KIERSZA
אפען פון 5 פריה ביז 1 ביינאכט
פרישט אויף
גארניטורען . צו 3 זל.
קליידער . . 2.80
פאלטענעס . . 3
אויסשליסליך מיט דאמפען און אבשיקען.
פארבען, כעמיש ואשען, איבערארבעטען, איבערנ- מאכען, רעפאראציעס און גענצליך פערציערען
שניידער-אטעליער, כעמישע וועשערי און פארבערי
שעראמסקא 91
(פראנט שטובל)

לעזט און אבאנירט
— דאס —
לאדזשער טאגעבלאט

קאנארקעס
פראכטפולע זינגער
שטיינעז
אין פערשידענע מעטאל- אויספיהרונג
גאלדענע און עגזאטישע
ציר-פיש
רויז. פיש און פויגעלפוטער און אלע נעצעסעריען אין גרויסען אויסוואהל
MAKSYMILIAN KÖNIG
וועטערינארישע האנדלונג
נאווראט 43 א.

לעזט אויפמערקזאם:
מעבל
Z. Bocian, Piotrkowska 41 (אין הויף)

אונפערגלייכליך

Alboril

די פארנעהמסטע אראמאטישע הויזליכע זייף
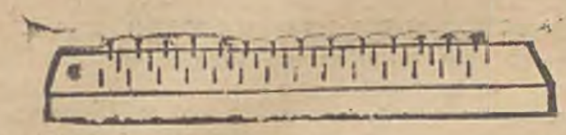
Pierwsza Łódzka – Wytwórnia – obicia dla szarpaczy wszelkiego rodzaju

B-ci Kardynast, Łódź

Łódź, Nawrot 35, Tel. 77-42.

„דָבָר"

עתון פועלי ארץ-ישראל

Tel-Aviv P. O. B. 199 תל-אביב ת. ד. 199

חשבון מוחר בפ. ק. א. 191.300.

דמי החתימה לחודש — 10 זהוב.

לחברי תנועת א"י העובדת על כל אגפיה ומפלגותיה — ול„תרבות" — מוריה ומוסדותיה — הנחה. פרטים במרכזים.

צום ווינטער-סעזאן!!!

אלע ארט פעלצווארען און פוטער-אויסארבייטונגען לויט די לעצטע מאדעלען פון אייגענע און אנ-פארטירטע סחורות. גוטע בעדינגונגען, רעעלע בעהאנדלונג און פינקטליכע אויספיהרונג

מ. שאליט, פּיעטריקאווער 33

רענטגעניצט

פון דאקטוירים-ספעציאליסטען און צאהן-ערצטליכער קאבינעט

17 זגערזשער 17, טעל. 33-16.

ד"ר ראמאווסקי	נאז-, האלז-, אויערן-קר.	פון 10 18—25 27—6
ד"ר יוסטמאן	נערוועז-קראנקהייטען	פון 12—2
ד"ר רוזשאנער	הויט און גע-שלעכטס-קר.	11—10 און 1-2 נ.מ.
ד"ר ראזענצווייג	קינדער-קראנקהייטען	12—10 5—4
ד"ר פאפיערני	פרויען- און געבורטס-הילף	1—12½ 6—5
ד"ר גאלדשטיין-פלאס	אויגען-קראנקהייטען	2—1 6—7
ד"ר מאנטאר	כירורגישע קראנקהייטען	2—1 ז. 9—4
ד"ר וויינבערג	מינערע, מאגען, הארץ, לונגען	1—11 7—6
ד"ר סטופעל	רענטגען	10—12 4—6
צאהן-ארצט א. גראדזענסקי / צאהן-ארצט נ. ראזעס	צאהן- און מויל-קראנק.	9—3 9—3

אינסטליכע העהענזאנע-בעשטראהלונג. פאסטעי-שטעלע

פאר דער לעטשניצע איז געעפנט געווארען

א רענטגען-אינסטיטוט

קאטערן-לאמפ, דיאטערמיע און עלעקטרא-פיזישע קאבינעט.

נייזיסען אין דער שטאט. זעהן איך זונטאג.

אלע ארט מעדיצינישע אגעליעקן. — קורסען פאר שוועסטער-

אימפונגען געגען שפאנלפאקע.

ערצטליך-קאסמעטיש-קאבינעט.

פרל. ס. מארסוס נעמט אן פון 5-7 אוועגט.

פאטענטען

אויפ'ן יאהר 1929

בעזארגט דאס ביורא „ארגוס", 36 זאכאדניא 36

Każdy kto się interesuje rozwojem i życiem filmu polskiego niech natychmiast zaprenumeruje największe i najpoważniejsze polskie pismo filmowe:

„REWJA FILMOWA"

Adres: Kraków, Aleja Krasińskiego 16.

Pismo o 24 stronach druku, bogato ilustrowane, w opracowaniu najwybitniejszych fachowców w kraju i zagranicą, o nadzwyczaj bogatej treści, będzie pismem dla najszerszych warstw społeczeństwa. Konkursy literackie, konkursy piękności (nagroda: wyjazd zagranicę) moda, sport, humor, artykuły fachowe i naukowe, statystyki porady i wskazówki dopełnią bogatej treści. — Żądajcie natychmiast prospektu! Zastępcy we wszystkich miejscowościach poszukiwani!

ווער ס'האט

רוסישע פאליסען און באנק-אבליגאציעס

מוז זיי רעגיסטרירען איז די פאלגענדע טערמינען:

מינסקער אגראר-געזעלשאפט — — — —	ביז'ן 27. ד. ח.
רוסקא אזיאטסקי-באנק — — — —	„ 27. ד. ח.
פעטראגראדער געז. פון געגענזייטיגען קרעדיט	„ 1/12
זשיטאמירער געז. פון געגענזייטיגען קרעדיט	„ 1/12
פעטראגראדער אינטערנאציאנאלער באנק —	„ 5/12
אזאווסקא דאנסקער-באנק — — — —	„ 8/12
פערזיכערונגס-געזעלשאפט „ראסיא" — —	„ 8/12
קיפער-פאבריק גאלאווגע — — — —	„ 29/11
זשיטאמירער געז. פון שטאטישען קרעדיט	„ 5/12
פעטערסבורסקא טולסקי זעמסקער-באנק —	„ 6/12
פאלטאווסקי זעמסקי-באנק — — —	„ 6/12
קיעווסקי זעמסקי און מאסקיעווסקי זעמסקי באנק	ביז'ן 7/12

די פרעטענזיעס, וואס וועלען נישט רעגיסטרירט ווערען אין די אויבענדערמאנטע טערמינען, פערלירען זייער רעכט.

די רעגיסטראציע-פארמאליטעטען בעזארגט דאס ביורא

„ארגוס", זאכאדניא 36.

קרישען

צום דרוקען און רעקלאמע צייכנונגען

בעקומט איהר אין די איינציגע יודישע קלישע-פאבריק

101 „GALWANO" TEL 57-68

PIOTRKOWSKA 101

PORADNIA WENEROLOGICZNA

פון דאקטוירים ספעציאליסטען

זאוואדזקא 1.

נאר פאר וועגערישע הויט-קראנקהייטען און מענער-שוועכע אנאליזען פון בלוט און אויספלוס אויף סיפיליס און טריפער קאנסיליומס מיט ספעציאליסטען פון אוראלאגישע און נערוועז-קראנקהייטען.

סאללאץ לאמפ-עלעקטרישער הייל-קאבינעט-קאסמעטיק

טעגליך פון 8 א זייגער ביז 9 אוונט

זונטאג פון 9 פריה ביז 2 נאכמיטאג

בעזונדער ווארטע צימער פאר פרויען

וויזיט 3 זלאטעס

לאמפען

פיר שפייזע-צימער סאלאן-קאבינעט שלאף-צימער

קויפט זיך אמבעסטען און פאבריקס-לאגער ביי

Sz. P. Szmalewicz

פאלודניאווא 8,

טעל. 64-39

הערען אנגענומען רעפערטורען אומארבייטונגען, עקספידיען.

FOSFATYNA FALIERA

NAJLEPSZY POKARM DLA DZIECI

SMACZNY I WZMACNIAJĄCY

Niezbędny podczas odłączania od piersi i w okresach rośnięcia.

Ułatwia ząbkowanie i zapewnia prawidłowy rozwój kości.

Niezastąpiona odżywka dla mamek, matek i rekonwalescentów.

ŻĄDAJCIE SŁYNNEJ MARKI FRANCUSKIEJ

FOSFATYNA FALIERA

Wystrzegać się naśladownictw

Paryż, 6 rue de la Tacherie.

פעלץ-ווארען

קען מען קויפען אמביליגסטען און אויף די בעקוועמסטע בעדינגונגען

נאר ביי דער לאנג-יעהריגער פירמע

ל. ב. פעפער, ווסכאדניא 42 טעלעפ. 78-04.

בעמ.: די קירזשנער-ווערקשטעל אויפ'ן ארט. די ארבייט ווערט אויסגעפיהרט פינקטליך און רעעל.

די אינהאבער

פון פענסיאנאט „קאמינסק"

פ. זנאמיראווסקי און מ. דאבושינסקי

עפנען אויף פון 1-טען גרודזיען אין זאקאפאנע

א ערשטקלאסיגען פענסיאנאט

ווילע „קרולעוויאנקא"

זאקאפאנע, קאשצעלנא 10.

די פירמא

„PIANOLA"

עמפעהלט א גרויסען אויסוואהל

פון פיאנינאס און פארטעפיאנאס

פון די פירמעס „שטיינוויי עט זאהן" נעו-יארק, בלעכער, שרעדער, קוהנע, שטיינהילבער און ארלעד פיציגער און פערשידענע אנדערע נייע געברויכטע. צונעגליכע פרייזען און לייכטע בעדינגונגען, גאראנטיע אויף 10 יאהר.

אלעע 1-טער מאי 4,

פראנט 2 שטאק.

אינהאבער ש. שטורם.

פעלץ-ווארען

אלער ארט צו קאנקורענץ-פרייזען

צו בעקומען אויף די בעקוועמסטע בעדינגונגען ביי

37 גאלדהאסער, 37 צעגעלניאנא

(רוג פעטריקאווער)

בעמערקונג: קירזשנער-ווערקשטעל אויפ'ן ארט.

כ'נעהם אן פערשידענע ארבעט.

גערענקט איינמאל

נור טעלעפאן

36-69

Szybka Pomoc Krawiecka

ul. Piotrkowska 110

(אין הויף)

פרישט אויף א גארניטור פאר 2.80 זל. א קלייד 2.60 זל. שוין מיט'ן אבנעמען און אבשיקען פארבען, כעמיש וואשען, רעפאראציעס, איבער זאכען און קינסטליך צושטאפען, אלעס ווערט אויסגעפיהרט ווי אמגעשוינדסטען. אויף יעדע טעלעפאנישען פערלאנג שיקען מיר ארויס א שליח דער אנשטאלט איז טעטיג פון 8 פריה ביז 1 ביינאכט.

וויכטיג פאר דאמען!

מאכט איך די עלעגאנטסטע דאמען-היטע נאך דער לעצטער פאריזער מאדע און די עלטעסטע היטע איבער-ארבייטע איך אויף גאנצליך ניי. געדענקט די אדרעס:

פאר נאר 2.50 זל.

23 זאוואדזקא 23

אין הויף. 2-טען איינגאנג, לינקס פארטער.

פערזעהען מיט די שעהנסטע מאדעלען פון דער לעצטער נייהייט און א שעהנער אויסוואהל פון פערשידענע פערטיגע היטען אויף לאגער.

„TOLA"

ס'איז פערלוירען געווארען

א פראטעסט אויף 200 זל.

אויסגעשטעלט פאלאמאן, צאהלבאר 15/11 אין לאדז, מאגיסטראצקא 19. דער פראטעסט ווערט ערקלערט פאר אונגילטיג. אבצוגעבען קילינסקיעגא 39, ווזשאנסקי.

6502

א נייטארין

אויף בעשטעלטע ווייסע וועש אויף דער וואך ווערט גענומען. זגערזשער 13, נעקריטש 1-טע שטאק לינקס אין הויף.

6583

Miejski Kinematograf Oświatowy

Wodny Rynek, Tel. 18-26.

Od dnia 20. XI. do dnia 26. XI. 1928 r.

Dla Dorosłych Dla Dorosłych

OTELLO

(ZEMSTA MURZYNA)

Reżyserji Dymitra Bukowskiego

W rolach głównych: Lya de Putti, Emil Jannings i Werner Krauss

Dla młodzieży:

BITWA MORSKA

przy wyspach Falklandzkich

Ceny miejsc: dla dor. I—70, II—60 III—30 gr.

Dla młodzieży: I—35, II—30, III—10 gr.

פאדערט אבעראל

נאר די עם פאטענטירטע

פעלד-בעטען

ווענדט זיך מיט דער פאבריקס-מארקע

Palma-Patent

מעט זיצעל מיר גאראנטירען אויף 8 יאהרן

ש רעא אוף לאגער אין א גרויסען אויסוואהל

ניקעל-בעטען, ניקעל-קינדער-בעטען מיש-בעטען, אמעריקאנקעס, קינדער-וועגעלעך, קינדער-בעטעלעך אויף רעד-ליך הוי אויך פאטער מ.ז.

מאטראצען נאבקעס, שעזלאנגען פאזעמקעס און מאפשאנעס

ז.ב.: בעקומען מיר היילעכער חמס אדער ברוי 17 זל., פעלקער בעסלעך 14 זל.

עולנער בקהתנדלו: פאבריקס-זקעס

הורפ. וענילער רעפערטורען. דעטייל.

לאדז, פולנאצנא 24, טעל. 13-65

אל תתהלל ביום מחר

כי לא תדע מה ילד יום.

לייג נישט אפ אויף מארגען

נאר אז דו דארפסט ערלעדיגען סאנדראטע זאכען זאלסטו גלייך קומען צו לויטען אין ביורא

17 פיעטריקאווער 17

52 זאכאדניא 52

דאס ס'ווערט ערלעדיגט און בעזארגט גענויסענהאפט געשריבען לויט'ן אוסטאוו אלערליי ביטעס, קלאוזולעס, זאבעזפיטשעניעס אויף אלע שטעט אין פוילען, אפעלאציעס, ציווילע און קארנע אפאזיציעס, אדהאלאניעס, רעקורסען וועגען דירה אין אורזשאנד-ראזיעמטשי, חענן פעספר אין קאמיסאריאט-רושאגו און אלע פאליציי-בעצירקען, אקטען אינטערציזיעס, אקטען דא-ראחיזנעס, קארנע ספראחעס, חי אויך איבער זעצונגען אין אלע שפראכען. ספעציאליסט און שותפות-אקטען. מיט אכטונג

י. מאנעלא רעכט-קאנסולענט

עלטערן!

פאר 3 זל. א וואך לערנט מיר מיט קינדער חאם לערנען אין פאלקס-שולען חומש, רש"י, תנ"ך, משניות, גמ"א, יהדות, היסטאריע, רע-דען און שרייבען העברעאיש אויך יודישע בריות ועלבסט צוזאמענשטעלען דורכ'ן בעוואוסטען ארטא-לא סישען העברעאיש-לעהרער י. ד. ראזענפעלד פלאץ וואלנאשטשי (ניע שטאט) 6 קיזער-אפיצינע רעכטס 2. שטאק. בעמ. ס'ווערען אויך אנגענומען אנ-אנגער פון 5 יאהר א', ווי ס'ווערט אין פערלויף פון 5 חדשים אויסגעלערנט גרינדליך עברי שטרענג רעליגיעזע ערציהונג! — ערפאלג גאראנטירט

ליי-ביבליאטעק

א. נ. א. אייזענשלאס

פאלודניאווא 11, לינקס אפיציגע 3 שטאק

די ביבליאטעק איז טעטיג טאג טאג און מיטוואך פון 6—10 אוונט און שבת פון 10—1 מיטאג און פון 4—10 אוונט. איינשרייבען קען מע זיך יעדען טאג פון 6—10 אוונט.

אבאנאמענטס-פרייז: פאר 8 חדש אין לאנד [illegible] גילען 20 פראנק, אין אנדערע לענדער 1.25 דאלאר.

[illegible]

Redaktor-wydawca B. Hamburski

Tłocznia: B. i M. Hamburskich w Łodzi, Piotrkowska 15.